

DON FAIT À LA
Bibliothèque Cantonale
et Universitaire

par feu Mr. le Professeur
·RIVIER
Consul général à Bruxelles
·1898·
SIBER

G. HYKERS REL.

SEVERINUS
de
MONZAMBANO
Veronenſis,
de STATU
IMPERII
GERMANICI.
1668

SEVERINI DE MONZAMBANO VERONENSIS,

DE STATU IMPERII GERMANICI,

AD

LÆLIUM Fratrem, Dominum TREZOLANI,

LIBER UNUS.

Editio nova, emendata & aucta.

S
161 bis
Ne sort pas

VERONÆ,
Apud FRANCISCUM GIULIUM.
Aº M DC LXVIII.

LÆLIO
DE
MONZAMBANO
TREZOLANI D°.
SEVERINUS DE MONZAMBANO
S. P. D.

QUOD plurimis me literis dudum flagitaſti, LÆLI FRATRUM OPTIME, quo conſilio, quidve animo volvens tamdiu per Germaniam circumcurſitaverim, vix tandem tuo pene convicio do-

mum retractus, id nunc Tibi paucis exponere lubet. Aliàs enim nationem noſtram peregrinationibus non adeo deditam conſtat; quod credamus, ipſius ingenia naturali bonitate eniteſcere, haudquidquam exteræ limæ indiga. Et apud Tranſalpinos aliquam prudentiæ opinionem conciliat, vel de ſummis montibus Italiam conſpexiſſe. Quomodo igitur negotium illud, cujus expediendi cauſa Alpes tranſcenderam, præter ſpem in aula Bavarica me detinuerit, ipſe noſti. Heic diſpellendo otii tædio curatius evolvere cœpi, quæ unus atque alter noſtra-

tium

tium ſuper bello Germanico literis prodidit. Quorum fidei Germani ipſi plus, quam civium ſuorum tribuunt, queis manifeſtum fere in partes ſtudium, aut verum periculi metu infractum. Et qui extat apud ipſos circa id bellum liber, in complura diffuſus volumina, meliori, quam antiquum chaos, jure dici meretur, rudis indigeſtaque moles. Legentem ſubiit admiratio, quanto molimine res geſta fuerit; quot præliis, quam atrocibus decertatum; quomodo tantis cladibus ſufficere potuerit regio, ad quam perdendam non minus cives, quam

exteri per annos triginta incubuerant. Invaſit inde animum cupido preſſius explorandi, quæ genti vires, opeſque, quæ populorum varietas, ſimul quali compage tam vaſtum corpus conjungeretur. Dedi tamen grande patientiæ documentum, & quale vix à faſtidio Italici genii poterat expectari. Præterquam enim, quod iſti fini addiſcendam ſuſceperam linguam Teutonicam, omnes Europæas difficultate ſuperantem, etiam illa ab initio me tenebat perſuaſio, non poſſe penitus cognoſci Statum Germaniæ, niſi quis à capite ad calcem evolverit

omnes ejus nationis ſcriptores, qui *Jus Publicum*, quod vocant, conſignavere. Igitur non ſine ambitione impetravi abs quodam Conſiliario, qui bibliothecam poſſidebat in eo genere copioſiſſimam, ſuppeditaret autores, quos deſiderio meo maxime idoneos putaret. Hic ut omnes humanitatis numeros expleret, ſimul oſtentandæ copiæ, per duos robuſtiſſimos famulos, ſub onere gementes, repetitis aliquoties ferculis; conclave meum adeo compleri libris curat, ut vix mihi ipſi locus ſupereſſet. Adjecit, hiſce interea velut in promulſidis vi-

cem ventriculum meum præpararem, juſtas epulas mox ſecuturas. Heic ego, improviſum aſperis veluti qui ſentibus anguem preſſit, obſtupui, & quanta mihi tormenta ultro arceſſiſſem, ingemui. Nam neque decorum videbatur, cum tantum diſcendi ardorem oſtentaſſem; ſolo intuitu defetiſcere; neque tamen tantum crimen videbatur, circa alienam Remp. curioſitatem exercere, ut tam ſævo mortis genere perire mererer. Diu æſtuanti commodum ſuccurrebat, quod olim ab erudito apud noſtrates viro audiveram, *Teutonicos homines inſatiabile*

ſcri-

ſcribendi cacoëthes tenere: verum pauciſſimis datum aliquid procudere, quod inventionis acumine, aut genii lepore politi applauſum ſeculi poſſit provocare. Ne tamen perituræ parcatur chartæ, pleramque turbam petitas paſſim particulas in unam compingere maſſam, vix uſpiam aſperſa judicii mica. Nec plagii apud ipſos habere crimen, aliorum opera paucis interpolata locis pro novis venditare. Aliquos denique ſibi locum inter autores deberi credere, quod diffuſius aliquod ſcriptum in compendium, aut, ſi Diis placet, in tabellas, me-

moriæ, an ſtupiditati juvandæ, redegerint. Et vero hoc magis ſperabam fore, ut cognito uno cunctos noſſem, quod iſti ſcriptores utplurimum inter Juriſperitos nomen ſuum profiteantur, apud quos ſeſe mutuo bona fide exſcribere in legem abiit. Obfirmato ſic in ferream tolerantiam animo, unum ab initio evolvendum ſuſcipio, mole præ cæteris conſpicuum, & quem à multis comprimis probari audiveram. Et de quo non fruſtra crediderani, ipſum non minus priores omnes compilaſſe, quam à ſequentibus pari modo tractatum. In iſthoc

Autore, quod cæteris indignationem movere poterat, mihi neſcio quomodo levamenti inſtar viſum eſt habere. Quo plura enim paſſim infarcta erant, quæ ad rem nihil facerent, eo proniore vento ad portum rapi videbar. Cæterum uti exteriorem Imperii Germanici faciem ſic ſatis inde licebat cognoſcere; ita illud abſurdum valde videbatur, quod, cum ubique febriculoſam Juris Civilis notitiam oſtentaret, ac quicquid uſpiam legiſſet, audiſſetque eodem compingeret, nihil ibidem deprehenderetur, quod vel mediocrem politices ſolidioris cognitionem ſaperet.

Nam

Nam uti priora illa annotaſſe mediocris eſt diligentiæ, & nullius ingenii; ſic *Aſinos ad lyram* jure dixeris, qui ad tam irregularis Reip. ſtructuram explicandam in publicum provolant, hiſtoriæ patriæ, ſcientiæque civilis rudiſſimi. Enimvero poſtquam tædioſa illa lectione defungi datum, ſimulque deprehenſum, pleroſque chorda eadem oberrare, diverſam mihi viam judicavi ineundam, & poſthabitis ineptorum libellorum quiſquiliis, ex viris uſu rerum ſpectatis potius exquirere inſtitui, quæ dubitationis quid videbantur habere. Cujus quidem inſtituti fructus

per-

percepi non contemnendos. Præterquam enim quod plurima contigit didiciſſe, quæ in libris nequidquam quæſiveris; ea quoque curioſitas magnopere mihi pigneravit humanitatem gentis, alias in exteros non parum proclivis. Cumprimis quippe placebat, quod in me non deprehenderent nauſeam illam adverſus res ipſorum, pleriſque exterorum familiarem. Et quo ſecurius me cum ipſis, liberiuſque conſpicerent agere; eo benignius amplectebantur, tanquam candoris ſui, quo maxime æſtimari gaudent, imitatorem. Sic ut demum decreverim latius tam expoſita gen-

tis benevolentia frui. Igitur confecto Monachii ex animi ſententia negotio, Ratiſponam me contuli, quo tempore recens terror belli Turcici non paucos Principes eodem contraxerat. Heic vero facile erat, uno velut intuitu genium rerum Germanicarum contemplari, & quam laxe iſta compages cohæreret. Sed & aditum ſternente amico illo Bavarico, innotuiſſe datum viro, cui vix parem in Germania ullum vidi, qui tunc temporis rerum in aula Moguntina potiebatur, à pleriſque Germanis maximi habitus. Hic ſumma me humanitate excepit, & qualem homo pere-

peregrinus, & ignotus haut-quidquam expectare poterat abs tali, cujus gratiæ literati paſſim per publicas quoque adulationes adrepere honeſtum putabant. Et ſane non Ratiſponæ ſolum ejus Viri favor multos mihi amicos paravit; ſed & cum ipſi ſignificaſſem, mihi in animo eſſe partem aliquam Germaniæ perluſtrare, literis me ſuis ad diverſas aulas inſtruxit, quæ gratioſiſſimæ inſtar teſſeræ hoſpitalis habuerunt. Inde ſecundo Danubio Viennam deſcendi, ubi ne peregrinus viderer, nonnulli ex popularibus meis effecerunt, qui fortunam ibi nimis quam propitiam

pitiam fuerant experti. Commodum dein accidit, ut Miniſter quidam Cæſareus ad Electores Saxonem, & Brandeburgicum ablegaretur, quicum jam amicitia erat contracta. Eo lubentius me ipſi, ultro invitanti comitem adjunxi; præſertim cum caviſſet, Italicæ ſobrietatis opinionem mihi præſidio eſſe poſſe, ne per nimiam humanitatem vino ſuffocarer. Aliàs enim moribus gentis ignavum habetur, valetudinem ſuam ſupra ſolennes illas propinationes ducere. Berolino me digreſſum aula Ducis Brunſvicenſis excepit. Ubi præter cætera gratiſſimum fuit

ſer-

ſermones miſcere cum Profeſſore ex vicina Academia, quem jam tum Ratiſponę à rerum patriarum peritia inſigniter commendari audiveram. Nam & in pleriſque circa ſtatum Germaniæ mecum ſentiebat, & ſua ſcripta, longe diverſum à reliqua turba genium præ ſe ferentia, promte communicabat. In quibus etſi multa ſat libere poſita erant, non obſcure tamen adparebat, non pauca ipſum diſſimulaſſe, declinandis potentiorum offenſis, aut ne inſulſorum hominum clamores in ſe irritaret. Ex illo tempore primum in mentem venit iſthæc in chartam conjicere; quod ſperarem,

for-

fortaſſe mollius profectam à peregrino veritatem iri exceptum, abs quo ſtudium partium, aut ſuſpicio captandæ gratiæ, reponendæve vindictę abeſſet. Hucuſque progreſſo ignavum videbatur Belgium non adire. Quod diutius me tenuiſſet, ni imperioſæ tuæ literæ, ſimul res domeſticæ, ſerio de patria repetenda cogitare ſubegiſſent. Adverſo ergo Rheno adſcendens Duſſeldorpii parem, quam quondam Neoburgi humanitatem expertus fui. Nec minus hoſpitalem ſeſe Bonna præbebat. Apud Moguntinos parum videbar acceptus, quod per imprudentiam tantopere prædi-

carem

carem officia Miniſtri illius, quem interea ipſi neſcio quibus de cauſis munere ſuo dimoverant. Heidelbergæ, feſtinantem licet, ſubſiſtere coëgit cupido videndi Electorem Palatinum, cui parem ingenio, ſapientiáque Principem in Germania non dari ex multis dudum audiveram. Et ſane utut famam in ſuas laudes non experiatur parcam; ejus tamen præconia ſic videbatur implere, ut inter præcipuos fructus Germanicæ peregrinationis reputem, iſtum Principem ſalutaſſe, & dotes ejuſdem cominus adſpexiſſe. Dulcedo heic commorandi effecit, ut Studgardiæ non niſi paucu-

pauculos dies poſſem imperti-ri; quam & ipſam tamen adiiſ-ſe non pœnitebat.

Vides jam, FRATRUM OPTIME, qua ratione mihi tempus inter Teutones exa-ctum; & quod quantivis ſit æ-ſtimandum, tam effuſam can-didiſſimæ gentis humanitatem non leviter deguſtaſſe. Cui nul-lam in præſens gratiam referre potui, quam ut faciem Imperii ipſius ex vero depingerem. Sal-tem popularibus meis hoc o-puſculi non ingratum fore con-fido, quod & pleraque ſint ex-poſita, in quæ ipſi circa cogno-ſcendas exterorum Reſp. in-quirere ſueverunt; & caſtigata

brevi-

brevitate faſtidioſorum ſatietati occurſum. Tibi autem, FRATRUM OPTIME, libellum huncce inſcribere placuit, eam duntaxat ob cauſam, ut moram purgarem, quæ non parum moleſtiæ Tibi creavit in gerendis meis negotiis; ſimul ut conſtaret, fuiſſe in Germania, quod curioſitatem meam exercuerit. Aliàs enim & merita in me tua, & mutuus inter nos affectus majora ſunt, quam ut tam modico indicio aliqua eorundem pars exprimi debeat. Bene Vale.

INDEX CAPITUM.

I. *De Origine Imperii Germanici.* Pag. 1
II. *De Membris, ex quibus jam Imperium Germanicum componitur.* 33
III. *De origine Statuum Imperii, & quibus gradibus ad iſtam potentiam aſcenderint.* 68
IV. *De Capite Imperii Germanici, Imperatore, ubi de Electione & Electoribus.* 92
V. *De Poteſtate Imperatoris, limitata per Capitulationem, Leges, atque Conſuetudines Imperii, & Jura Ordinum.* 110
VI. *De Forma Imperii Germanici.* 176
VII. *De viribus, & morbis Imperii Germanici.* 200
VIII. *De ratione Status Imperii Germanici.* 234

SEVE-

SEVERINI DE MONZAMBANO VERONENSIS DE STATU IMPERII GERMANICI AD LÆLIUM Fratrem, Dominum TREZOLANI, LIBER UNUS.

CAPUT I.

De origine Imperii Germanici.

§. 1.

GERMANIA Magna quondam ad Orientem Danubio, ad Meridiem Rheno finiebatur. Sarmatiam verſus iidem ferè, qui hodiè, termini videntur fuiſſe. reliqua Oceanus ambibat. Sic ut ſub illo vocabulo tunc quoque veniret Dania, Norwegia, & Suedia uſque ad ſinum Bodnicum;

quas partes plerique antiquorum Scandinaviæ nomine complectuntur. Sed quæ trans iſtum ſinum ſita ſunt, Germaniæ antiquæ parum recte accenſeri crediderim. Nam modernos Finnos linguæ diverſitas ſeparatam penitus à Suedis, aliiſque Germanicis populis nationem arguit. Ad quos ipſos tamen illa, quæ *Tacitus de moribus Germanorum* tradit, haud quidquam pertinere, ſed ad Lappones, videntur, quorum hodieque par fere vivendi ratio. Veros autem Finnos ſub Æſtyis latere probabile eſt. Neque vero mirum, Tacitum circa remotiſſimas illas gentes parum diſtincte tradidiſſe; quarum vix tenuis fama ad ipſum erat perlapſa. Enimvero hodie partes iſtæ Septentrionales ſeorſim régnantur. Igitur ex illo latere Germania Mari Baltico terminatur; & magnam Cherſoneſi Cimbricæ partem ſibi Dania vindicat. Sed velut in compenſationem ultra Danubium ad Italiam uſque & Illyri-

cum

cum fines iſta protulit; & cis Rhenum non exiguus tractus, quondam ad Galliam Belgicam ſpectans, eidem adcrevit.

§. 2. Tam vaſtum terrarum ſpatium complures quondam populi inſedere, numero præprimis & robore virorum validiſſimi. Quorum ſinguli tamen fere ſuam ſibi ſeorſim civitatem conſtituebant, à reliquis diſtinctam, niſi qua linguæ morumque ſimilitudo, communiſque origo jungebat. Et plerique quidem populari regimine gaudebant. Nonnullis Reges erant, ſed fere ſuadendi magis autoritate, quam jubendi poteſtate. Neque enim iſta natio unquam totam ſervitutem potuit pati. Ergo antiqua illa Germania nunquam unum Imperium conſtituit. Id quod commune habuit non ſolum cum Italia noſtra, ſed & cum Hiſpania, Gallia, Britannia & Græcia, antequam iſtæ à Romanis ſubigerentur. Qualis ſtatus ex primæva illa civitatum origine, qua

ſegreges familiæ paulatim in unum corpus coaluere, magis expreſſa retinebat veſtigia. Verum utut antiquis illis eximia quadam libertatis ſpecie talis autonomia cumprimis blandiretur: tamen tantam multitudinem Rerump. frequentiſſimis inter ſeſe bellis collidi neceſſum erat. Et vel ideo exterorum invaſionibus opportunæ reddebantur validiſſimæ cætera gentes, quod uno imperio vires ipſarum non connecterentur. Imo ne fœderibus quidem pleræque ſe ſatis mature contra commune periculum muniebant, ſed tunc demum concordiæ bona ſentiebant, poſtquam dum ſingulæ pugnarant, univerſæ victas ſeſe deprehenderunt.

§. 3. Ab iſto ſtatu ut diſcederet Germania, primi cauſam præbuere Franci. Quæ natio ad Germanos, an ad Gallos primam referat originem, non ita in expedito eſt. Nam utut concederemus, quicquid populorum Græcis quondam ſub communi Celtarum

tarum vocabulo fuit comprehenſum, puta Illyrios, Germanos, Gallos, Hiſpanos & Britannos, ex uno velut fonte promanaſſe; quin tamen iſti deinceps moribus & linguis inſigniter diſcreparint, nemo antiquitatis peritus inficias iverit. Occaſionem diſceptationi dedit ineptus quorundam Gallorum faſtus, qui obliti, non paucos quondam Galliæ populos ultro circa originem Germanicam fuiſſe ambitioſos, Germanos Francorum generis autores agnoſcere faſtidiunt. Iſti ergo contendunt, ex Gallia magnam hominum multitudinem ſeſe quondam trans Rhenum in Germaniam effudiſſe, tractumque circa Mœnum fluvium ad ſylvam uſque Hercyniam inſediſſe. Eam poſtea, tranſmiſſo aut occupato, quod ad dextram Rheni ripam ad ejus divergium jacet, Rhenum tranſgreſſam, antiquæ ſedes patriæ poſtliminio velut recuperaſſe. Partem tamen circa Mœnum hęſiſſe, circumjectæq; regio-

ni de ſe nomen indidiſſe. Pro ea opinione firmanda teſtis excitatur *Livius* l. v. c. 34. *Cæſar de Bello Gallico* l. vi. *Tacitus de Moribus Germanorum* c. 28.

§. 4. Hiſce tamen non abſurde reponere poſſunt Germani, ſcriptorum Romanorum autoritatem non eſſe omni exceptione majorem; quippe qui adſeveratione ſatis languida de rebus longiſſime à ſua memoria remotis tradidere; & quidem circa populum exterum, cujus antiquitates nullis literarum monumentis conſervabantur. Neque vero probabile videri, cum Trebocci, Nemetes, Vangiones, Treveri, aliique Rheno propiores populi originem Germanicam jactaverint, oram hiſce fere oppoſitam à Gallico fuiſſe populo occupatam. Et ut maxime detur, Francos ab initio fuiſſe coloniam Gallorum; tamen qui per ſecula circiter octo in ſolo Germanico habitaverint, linguamque & mores à reliquis Gallis diſcrepantes, ſed Germanis congruentes

tes induerint, inter Germanos deinçeps cenſendos manifeſtum eſt. Illud conſtat, ante ſeculum à Chriſto nato tertium vix ullam in hiſtoriis Francorum fieri mentionem. Inde duplex oritur opinio, dum alii credunt, illos, qui *Tacito* Chauci vocantur, antiquum nomen vocabulo Francorum mutaſſe. Alii autem, plures Germaniæ populos, aut coalitam ex illis multitudinem, eo ſibi nomine ſumto eximium libertatis ſtudium oſtentaſſe. Nam Francus Teutonica lingua liberum hominem notat. Adducuntur quoque teſtimonia Franciſci I. & Henrici II. Regum Galliæ, qui in literis ad Ordines Germaniæ ex ſtirpe Germanica genus ſeſe profitentur ducere. Etſi quo fine ejuſmodi cognationes exoletæ interdum jactentur, cordatioribus non difficulter ſubolet.

§. 5. Quidquid hujus ſit, iſti Franci in Ubiis Rhenum tranſgreſſi, poſtquam maximam Galliarum partem

ſubegiſſent, flexo velut victoriarum curſu, Rhenoque iterum ſuperato, Alemanniam, & quicquid fere terrarum inter Mœnum & Danubium retro in Thuringos extenditur, ſubegerunt. Verum longè lateque Francicum Imperium per Germaniam extendit Carolus Magnus, victis præprimis Saxonibus & Taſſilone Bavariæ Rege. Sic ut iſte ditione complecteretur non ſolum pleraque à Germanicis populis inſeſſa, ſed & quæ verſus Mare Balticum & Poloniam ad Viſtulam uſque Slavi tunc obtinebant. Nam & hos Carolo tributarios factos, aut ſaltem ejus majeſtatem comiter coluiſſe hiſtoriæ teſtantur.

§. 6. Hunc Carolum ſuæ nationi vindicare Germani plerique anxie ſatagunt, quippe editum in lucem Ingelhemii, oppido propè Moguntiam, jam in ditione Electoris Palatini. Imo in antiquo Inſtrumento Abbatiæ Fuldenſis terra circa fluvium Unſtrut, i. e. Thuringia vocatur terra con-

ra conceptionis ipſius. Eundem quoque lingua Germanica uſum evincunt nomina menſium, Germanis adhuc uſurpata, quæ ab ipſo poſita creduntur. Enimvero ſi me Germani tanquam hominem peregrinum in negotio ſuo paterentur ſententiam dicere, utut aliàs in gratiam Gallorum de ipſorum rebus nihil temere largiri placet, ſuaderem, ut æquo animo prætenſioni circa Carolum renunciarent; prçſertim cum id præſenti ipſorũ Imperio hautquidquam fraudi eſſe queat. Scilicet Francos ſedem regni in Gallia ſtatuiſſe in confeſſo eſt. Nec minus, Caroli patrem Regem Franciæ fuiſſe, ejuſque majores in eodem regno ſummis honoribus functos. Partes autem Germaniæ Tranſrhenanæ, quæ tunc ad regnum Francorum pertinebant, acceſſorii duntaxat inſtar habebant, velut provinciæ bello ſubactæ. Illius porro nationis quiſque cenſetur, cujus ipſius pater eſt, & ubi ſedem fortunarum à patre majoribuſque traditam

tam obtinet. Solus nativitatis locus diverſæ à paterna nationi aliquem hautquidquam inſerit. Niſi vero credamus modernum Suediæ Regem, ſi contigiſſet ipſum in Boruſſia naſci, inter Boruſſos & non inter Suedos fuiſſe cenſendum. Neque Germania Transrhenana ſub Franciæ vocabulo venit, niſi poſtquam ea ſub Carolo Francorum regno fuit adjuncta. Nam præprimis, ubi ipſius poſteri avitum regnum diviſiſſent, ab autoribus quoque incipit frequentari diſtinctio inter Franciam Latinam ſive Occidentalem, & Teutonicam ſive Orientalem; quæ ipſa eſt Germania magna, ſeu Transrhenana. Etſi poſt Ottonum tempora ea Germaniæ adpellatio paulatim videatur exoleviſſe. Dubium, quod ex lingua Caroli movetur, commodiſſime hoc modo expediri poteſt. Galli Romano jugo ſubjecti paulatim dominantium quoque linguam adſcivere, ſic ut demum vix ulla antiqui Celtici ſermo-

nis

nis ſuperarent veſtigia. Francos porro in Gallias ingreſſos Teutonicam ſuam linguam non ſtatim oblitos extra dubium eſt. Enimvero Franci hautquidquam antiquos Gallos internecione deleverunt, aut ſedibus ejecerunt, ſed imperium duntaxat Galliæ ſibi adſeruere. Exinde tamen contigit, ut qui Francici eſſent ſanguinis in Republ. eminerent, antiqui Galli, tanquam victi, deterioris eſſent conditionis. Quemadmodum autem, quando duo flumina diverſi coloris confluunt, aliquandiu ſuum colorem, quem alveo communi intulere, ſervant, donec tandem paulatim majus in minori ſuum perdat: ita ab initio aliquandiu retinuerunt ſuam linguam Galli, ſuam item Franci, donec ſucceſſu temporis, ex utraque mixta cinnus velut quidam emerſit, in quo tamen Latina plurimum prædominaretur. Cujus rei ratio facile inveſtigari poteſt. Nam ſine dubio multitudine excedebant Francos Gal-

li; & longe difficilius hiſce erat addiſcere linguam Teutonicam, quam illis Latinam. Nam quantum in ea lingua addiſcenda exteri ſeſe torqueant, meo ipſius exemplo didici. Inde etiam apud antiquiſſimos rerum Francicarum ſcriptores, vulgaris lingua Latina, lingua ruſtica audit; ſcilicet quia nobiliores Teutonicam adhuc linguam retinerent, cum ruſtici & reliqua antiquorum Gallorum plebs nil niſi Latinum ſonare ſermonem noſſent. Sic hodieque deprehendimus in Livonia & Curlandia, ubi per Germanos antiqui incolæ ad conditionem ruſticorum redacti ſunt, omnes fere nobiles oppidanoſque callere linguam ruſticanam; ruſticorum contra vix decimum quemque voculam Germanicam intelligere. Ergo Carolus potuit noſſe linguam Teutonicam, tum quia illa inter Francicæ ſtirpis homines nondum penitus uſurpari deſierat, tum quia magnam Germaniæ partem & antea Franci, &

ipſe

ipſe univerſam imperio complexus erat. Nec vero rudi illo ſeculo cum Germanis converſari erat, ni vernacula ipſis lingua ſermocinari noſſes. Cæterum accuratiſſime hanc litem compoſuerit, qui obſervat, à pleriſque diverſas quæſtiones hic confuſas fuiſſe. Si enim quæratur, ad Gallos, an ad Germanos Carolus ſtirpis ſuæ originem referat? ſine dubio reſpondendum erit, quod non ſit ſtirpis Gallicæ, ſed Germanicæ, ſeu Francicæ. Verum ſi quæratur, qua patria cenſeri debeat? Gallia non Germania ipſi aſſignanda erit; adeoque hoc intuitu non Germanus, ſed Gallus ſeu potius Francogallus dicetur. Metuo ne ſtuporis videar arguere lectorem, ſi rei tam planæ diutius immoratus fuero. Sed tamen hominibus Germanis notiſſimum exemplum addere non pigebit. Apud eos enim ſi incideris in nobilem Livonum, eumque interroges, cujas ſit? reſpondebit, ſe Livonum eſſe, non Germanum. Ubi ulte-

ulterius inſtes, quali ſtirpe ſit oriundus? dicet ſe Germanum eſſe, non Lettonem.

§. 7. Cæterum Carolus hic diverſas regiones imperio ſuo complexus erat, diverſo adquiſitas titulo. Franciam obtinebat tanquam paternum regnum jure hæreditario ad ſe devolutum. Utut enim apud antiquiſſimos Francos aliqua quoque procerum populique in Rege conſtituendo interveniſſe auctoritas legatur? putaverim tamen eam magis habuiſſe inſtar ſolennis inaugurationis, obſequiique erga novum Regem conteſtationis, quam liberæ electionis. Nec temere ab ordine ſanguinis diſceſſum, niſi per factionem, aut quia heres ſceptro penitus inhabilis. Regno Franciæ jam antea juncta erat pars Germaniæ; reliqua à Carolo armis ſubacta. An quidam ultro ſub ipſius imperium conceſſerint veneratione magnitudinis, in obſcuro eſt. Belli quoque jure ſubjecit ſibi regnum

num Longobardorum in Italia, prætextum ſuppeditante Pontifice Romano. Idem denique Imperator Romanorum Auguſtus voluntate Pontificis populique Romani eſt conſalutatus: per quem titulum quid acceperit, paulo poſt monebimus.

§. 8. Sic igitur ſub Carolo Germania portio fuit regni Francorum, ſat abſoluto ipſorum, ut videtur, imperio ſubjecta. Eam in complures provincias diviſam præfecti, originis plerique Francicæ, ſub nomine Comitum aut Marchionum adminiſtrabant. Etſi Saxonibus amplior quædam libertatis ſpecies relicta; quippe quos Carolus, diuturno demum bello fractos, in jura populi Francici adſcivit, unamque velut gentem cum Francis eſſe juſſit. Ut tamem ferocem nationem, ſervitiique impatientem, eo melius in officio contineret, adſumti in ſubſidium ſacerdotes, qui populum religione Chriſtiana imbuerent; ſimulque ſedulo inculcarent,

rent, quantopere illis eſſent devincti, per quos viam adipiſcendæ ſalutis æternæ didiciſſent. Inde complures Epiſcopatus & Abbatiæ per Germaniam Carolum fundatorem agnoſcunt. Eadem conditione ſub Ludovico Pio Caroli filio Germania fuit, niſi quod præfectorum illorum autoritas & potentia magis magiſque cœpit adoleſcere.

§. 9. Verum poſtea cum Ludovici hujus filii paternum imperium inter ſe diviſiſſent, (quæ præcipua fuit cauſa convulſæ potentiæ Francicæ, proſtratæque familiæ Carolinæ;) avulſa fuit à reliquo corpore imperii Francici Germania, & peculiarem ſibi Regem accepit Ludovicum, Pii filium. Cum Germania poſt coaluit magna Galliȩ Belg. pars, ad Rhenum vergens, Teutonicis fere populis inſeſſa, quæ à Lothario, itidem Pii filio, Lotharingiæ nomen eſt ſortita; etſi hodie modica duntaxat regni Lotharii portio iſthoc vocabulo inſigniatur. Cæterum inter

exitia-

exitialia bella, quibus Caroli poſteri inter ſeſe collidebantur, non ſolum enormia ſumſit incrementa procerum Germaniæ potentia, ſed etiam ipſa ſtirps Carolina demum penitus fuit extincta, aut ſaltem regno Francorum dejecta, (nam hodieque & Comites Palatini ad Rhenum, & Duces Lotharingiæ, à Carolo ſtemma ſuum deducunt,) ac Germani ex ſuæ nationis proceribus ſibi Reges legerunt. Ex quo tempore Germania ſuas ſibi res ſeorſim habuit, nec cum Francia communi imperio eſt uſa. Porro quia Germanorum Reſp. populari uſu nomine Sacri Romani Imperii ſolet denotari, operæ pretium puto erit, paucis inquirere, quo modo hunc titulum primum nacta ſit? quid per eum ipſi acceſſerit? & quo jure eundem hodie gerat? Ad quod ſolide intelligendum neceſſum erit paucis repetere, ad quam conditionem antiquum imperium Romanorum ante Carolum redactum fuerit.

§. 10.

§. 10 Quemadmodum igitur populus Romanus, poſtquam nobiliſſimam orbis terrarum partem jugo ſuo ſubjecerat, demum ambitione paucorum præpotentium civium in bella civilia ruerit, & exinde ſub unius dominatum pervenerit, in vulgus notum eſt. Cæterum Auguſtus Monarchiæ Romanæ conditor uti ope militum imperium quæſiverat; ita per eoſdem idem ſibi ſervandum eſſe facile perſpiciebat. Inde utut circa multa regni negotia nonnulla poteſtatis ſpecies Senatui relicta; curam tamen rei militaris ſibi ſoli ſepoſuit, eamque nomine Imperatorio non obſcurè præ ſe tulit. Enimvero tanquam præcipuum regni arcanum, curatiſſimis ſimulacris involvendum, & à vulgi militaris intelligentia ſubmovendum erat, penes milites eſſe, Imperatores ſolio admovere & deturbare. Quod poſtquam evulgatum fuit, non minus miſera ipſius imperii, quam Imperatorum conditio extitit.

Illud

Illud enim frequentibus bellis inteſtinis debilitatum, ex libidine avari aut turbidi vulgi ſæpe peſſimos homines cervicibus ſuis imponi ſenſit, ſæpe optimos rectores immani ſcelere ſibi immature eripi luxit. Neque his ſat firma tranſmittendi ad poſteros ſuos imperii ſpes; & precarius ſemper ſpiritus inter venales trahendus. Ergo revera vis Imperatores conſtituendi erat penes milites; (id quod uſu venire ſolet omnibus Monarchiis militaribus, ſeu ubi validus quiſpiam, iſque perpetuus exercitus uno in loco alitur.) Senatus populuſque imbellia & vana nomina erant, illudendæ ſimplici plebeculæ retenti, quaſi univerſorum ultroneus conſenſus imperium daret. Superſtructum iſtud militari licentiæ regnum, uti ad diuturnitatem erat ineptum; ita ejuſdem ruinam inſigniter maturavit Conſtantinus M. & Theodoſius: ille fixa Byzantii ſede regni, & dimotis à ripa Rheni in Orientem legionibus validiſſimis: hic

diviſo

diviſo inter filios ignaviſſimæ indolis imperio. Exin duo pro uno regna extitere, nulli alii uſui, quam ut divulſus orienti occidens barbaris eo facilius ſuccumberet. Nec multo poſt Imperio Occidentis finis impoſitus, capta & vaſtata per Gothos Roma; quæ & antea reliquis provinciis non deteriore jure, quam quo partæ fuerant, exciderat; & nunc propriæ libertatis jacturam experiebatur, regni Gothorum acceſſio facta.

§. 11. Poſt, Gothorum opibus collapſis, Roma, & magna Italiæ pars imperio Græcorum adjuncta; etſi iſta ob antiqui venerationem faſtigii, & quod Conſtantinopoleos ſeſe matrem ferret, ad ſociæ potius, aut comparis, quam ſubjectæ modum tractaretur. Revera tamen ſumma Imperii penes Imperatores Græcos erat, qui id Romæ ac per alia Italiæ loca ſibi parentia, miſſis Exarchis, exercebant. Sed paulatim Pontifices cœperat hujus quoque Græci Imperii tædere.

Cauſam

Cauſam ipſi referunt in libidinem Exarchorum, & quod nonnulli Græcorum Imperatorum in ſtatuas ſævierant; quæ tamen utiliſſimum judicabantur inſtrumentum, ſuperficiariis pietatis ritibus imbuendæ rudi plebeculæ; poſtquam illa fere ad capiendâ ſolidiora inhabilis; & per ſolam animi puritatem, vitamque honeſte exactam, Numine poſſe uti propitio ſacerdotibus parum quæſtuoſum. Fortaſſe etiam credebatur multum ſplendoris acceſſurum Eccleſiæ, ſi pedetentim ſeculare ſibi imperium ſtabiliret Pontifex, penes quem aliàs ſacræ poteſtatis per orbem ſumma erat. Et ſane ferendum non videbatur, mancipio Imp. Græci, interdum virilitate diminuto, obnoxium vivere illum, quem Deus tanta cum autoritate ſuum in terris Vicarium ſtatuerat, ut ipſi, à negotiis Eccleſiæ deinceps otioſo, ſolis rebus civilibus invigilare vacaret; has quoque eidem delegaturus, ni conſtaret, ſanctiſſimas Præſulum animas, divinarum

vinarum dulcedine rerum delinitas, à profanis iſtis penitus abhorrere. Enimvero utut non metueretur longe remotus Græcorum Imperator, quem aliàs ſat diſtinebat ingruens per Orientem Saracenorum vis: terrebat tamen Longobardorum potentia, toti-ſine dubio Italiæ imminens, & jam ipſa Romæ ſuburbia afflans. Huic cum par Pontifex ſolus non eſſet, non occurrebant, qui validius poſſent auxilium ſedi Romanæ ferre, quam Francorum Reges. Quos ad id promptiſſimos reddebat favor gloriæ, illum ab aliorum injuriis vindicaſſe, per quem quicquid Chriſtianorum animos divinæ gratiæ irrigat, velut ex inexhauſto fonte diſpenſatur. Ac optime de Pipino Caroloque meritus fuerat Pontifex, dum Chilperici tonſuram adprobat. Quod factum quantivis ipſis eſſe debebat; cum aliàs facile conſcientias ipſorum ſcrupulus potuiſſet urgere: an jure ſubditus in Monachum radat Principem, qui id

tantum

tantum videbatur peccaſſe, quod miniſtro præpotenti plus, quam regno expediebat, potentiæ indulſiſſet. Ac in eo cumprimis favebant Francis fata, quod tam plauſibilem nanciſcerentur occaſionem Italiam noſtram invadendi, quæ ſui deſiderio ſemper tranſalpinos illos uſſit.

§. 12. Poſtquam igitur Carolus per Italiam ſibi ſubjeciſſet, quod ante Longobardorum fuerat, Pontifex, in quem ex præda non parum redundaſſet, ut gratum ſeſe oſtenderet, ac ſimul in poſterum de ſtabili defenſore ſibi proſpiceret, Imperatorem atque Auguſtum, acclamante plebe, ipſum declarat. Per iſthunc titulum quid Carolus acceperit, non ita in aperto eſt. Sane dudum deſierat Roma eſſe ſedes antiqui Imperii Romani, facta primum acceſſio regni Gothorum, & inde Imperii Orientalis. Ergo non poterat à Romanis tunc in Carolum conferri, quod quondam ad imperium Occidentale pertinuerat;

rat; nam id jure belli, ceſſionibus, aut per derelictionem, dudum in alienam ditionem tranſierat. Quin ipſa Roma ſui juris non erat, adeoque alteri ſe donare non poterat. Unde & Carolus illud vocabulum uſurpare dubitavit, priuſquam tranſactio ſuper ea re cum Impp. Græcis intercesſiſſet. In qua hi quidem non adeo erant difficiles, deficientibus viribus, & quod Francos habere amicos expediret, ne Calabria quoque ipſos exuerent, & quæ alia adhuc ipſis oportuna loca Græci tenebant. Ergo vix reſtat aliud, quam ut dicamus, ſub titulo ſplendidiſſimo Imperatoris, ex ſtatu antiquæ Romæ repetito, utut diſpari ſenſu, Carolum fuiſſe conſtitutum ſupremum defenſorem & protectorem ſeu Advocatum ſedis Romanæ, & bonorum, quæ ad ipſam ex uſurpatione Pontificum, aut aliorum liberalitate ſpectabant. Iſta defenſio aut protectio, an ſummi Imperii, prout à politicis illud definitur, vim habuerit,

rit, mihi dubium videtur; & potius judicaverim, ſpecie quadam duntaxat fœderis inæqualis ſedem Romanam, ejuſque bona Carolo fuiſſe adjuncta. Cujus hæ potiſſimum leges fuere, ut Carolus quidem ſedem Romanam, ejuſque bona contra quoslibet invaſores defendat, & ſi quæ intrinſecæ turbæ oriantur, in dedecus aut damnum Eccleſiæ redundaturæ, autoritate ſua componat. Ex adverſo ſedes Romana majeſtatem Caroli comiter colat, nec ſine authoritate ipſius quidquam ſuſcipiat, quod ad ſummam rerum faciat; inter quæ præcipuum eſt, ut ne quis invito ipſo ſedi Romanæ præficeretur. Ex quibus adparet, ab iſto tempore ſedem Romanam peculiaris inſtar civitatis conſtituiſſe, neque cum regno Francorum in unam rempubl. proprie loquendo coaluiſſe. Deinde Carolum ſedem Romanam, & quæ bona ad eandem ſpectabant, in ſubjectorum numero non habuiſſe, aut in eandem uſurpaſſe

vim imperii; quæ ſeſe exſerit in ferendis legibus, indicendis tributis, conſtituendis magiſtratibus, jure dicundo, aliiſque ſimilibus. Nam id defenſoris aut advocati jus non excedit, per pravas artes Pontificatui immiſſos expellere, Eccleſiæ ſubverſionem aut dedecus inſigne molientes in ordinem redigere, aut Romanos alioſve in Pontificem inſurgentes compeſcere. Cæterum Carolus, & nonnulli ex ipſius poſteris, uti Imperatoris & Auguſti vocabulo ſic ſatis ſibi videntur placuiſſe, & ob id inter reliquos Reges, hautquidquam repugnantes, primum ſibi locum aſſeruiſſe: ita, quantum mihi conſtat, ſub ſtirpe Carolina regnum Francorum tituli Romani Imperii fuiſſe inſignitum, nuſpiam legitur.

§. 13. Vergente Caroli proſapia, & Germani ſuam rempubl. à regno Francorum disjunxere, & Italiam graviſſimæ exercuerunt turbæ, dum ex veterum ruina opum alii novas ſibi ex-

bi extructum eunt. Inter iſtas dum ſtatui ſuo nondum ſatis confidunt Pontifices, & vero Rex Germaniæ Otto primus, devicto Berengario, regnum ſibi Italiæ ſubjeciſſet, Pontifici conſultiſſimum viſum, Ottonem ſibi defenſorem adſciſcere eodem fere, quo antea Carolum, jure. Et quidem, ut deinceps protectio illa ſedis Romanæ regno Germaniæ ita conjuncta foret, ut qui eo regno potiretur, ad hanc quoque ſtatim jus nanciſceretur. Cæterum poſtquam non pauci ex antiquis illis Germanorum Regibus jus iſtud qualecunque in ſedem Romanam ſat maſcule exercerent, & vero interea non iſtius ſolum, ſed & Epiſcoporum per Germaniam potentia immenſum gliſceret, Germanicæ quoque protectionis faſtidium Pontifices cœpit ſubire. In cauſa erat, quibuſvis nationibus infixa adverſus extraneam dominationem averſatio; & indignum erat, prudentia celebres Italos, (nam quod exteri

nobis tribuunt, id non agnoſcere ignavum foret;) craſſorum iſtorum Germanorum ferocia imperia reſpicere. Urebat quoque Vicarium Chriſti diutius velut ſub tutela eſſe, qui jamdudum omnibus leges ferre pruriebat. Igitur excutiendo iſti oneri hæc via initur, ut negotium Regibus Germanorum faceſſeretur modo per Italiam, modo per ipſam Germaniam, operam ſtrenuam navantibus Epiſcopis; ſubinde quoque in eoſdem fulmina emitterentur, quorum iſtis ſeculis maximus terror. Sic tandem Teutonicos Reges Italiæ tædium paulatim cœpit, iidemque contenti deinceps ſuo regno, ſedem Romanam arbitrio Pontificum reliquerunt; id quod hi tot ſeculis per varias artes magnoſque Europæ motus quæſierant. Quin & diu coronationem Romanam omiſere. Retinetur tamen antiquus titulus Imperatorum Romanorum, & dum regnum ipſis defertur, primo loco defenſio ſedis

Romanæ injungitur. Abs qua tamen cura Electores Proteſtantes otioſos ipſos eſſe jubent.

§. 14. Ex quibus adparet, puerilem valde errare errorem, qui credunt, regnum Germanorum in antiqui illius Romani Imperii vicem ſubiiſſe, & hoc in illo continuari; cum illud Imperium, cujus ſedes Roma erat, dudum fuerit deſtructum, antequam Germania unius inſtar regni habere cœpiſſet. Imperium autem illud Romanum, in Carolum, & Ottonem collatum, (quod nihil aliud quam Advocatiam ſive Protectionem ſedis Romanæ notat,) ſucceſſu temporis regno Germanorum nomen ſuum adfricuit, utut ditiones Eccleſię cum regno Germaniæ nunquam in unam civitatem coaluerint, multò minus Carolus aut Otto ſua regna Romæ, velut ſedi Imperii aut Metropoli, ſubjecerint. Scilicet cum crederetur in vocabulo Imperatoris Romani, ob amplitudinem antiqui iſtius imperii,

 eximii

eximii quid ſplendoris ineſſe, Reges Germanorum iſto ſolo nomine notari frequens erat. Cui conſequens erat, ut Germania quoque, velut nobiliori nomine, Imperium Romanum inciperet vocari. Diſtinctionem tamen Romani Imperii à regno Germaniæ haut obſcurè arguit diſtincta coronatio & inauguratio. Et recentiores Cæſares à Maximiliano I. poſt nomen Imperatoris Romanorum expreſſe ſubjungunt Regis Germaniæ titulum. Quin & hodie Germanis ſuam Rempubl. ſolenne eſt vocare Imperium Romanorum Teutonicæ nationis. Quæ tamen formula contrarium ſibi ipſi ſenſum videtur habere, poſtquam ſatis liquet modernam Germanorum rempubl. cum antiquo Romanorum Imperio unum & idem non eſſe. Retinent tamen receptum ſemel vocabulum Reges Germaniæ, utut dudum & coronationem Romanam omiſerint, & vix quidquam ex antiquæ illius Advoca-

tiæ

tiæ juribus uſurpaverint, quia Principibus ſolenne eſt, re citius quam titulo cedere. An ne illud quicquid eſt juris lapſu temporum expiret, ſed ſolo tituli uſu conſervetur, per occaſionem aliam iterum exercendum.

§. 15. Cæterum ex titulo Imperii Romani nón modo nihil emolumenti, ſed & plurimum damni & incommodi in Germaniam redundaſſe, in aprico eſt. Habent hoc omnes Sacerdotes, ut manus ſemper paratas gerant ad accipiendum, nunquam ad dandum. Et cum alii clientes patronos ſuos muneribus demulceant, Sacerdos cliens, ni ultro donis deliniatur, ringitur, ſuamque benedictionem in immenſum imputat. Et judicaverim, priſcos illos Principes, ut tantas opes in Clerum per Germaniam cumularent, non parum fuiſſe motos, quod ſibi potiſſimum à Deo injunctum crederent providere, ut iſti ordini quam lautiſſimè eſſet proſpectum. Sic quantas opes prodegit Germania

in profectiones ad capeſſendam coronam Romanam? Quantum auri & virorum abſumſerunt expeditiones in Italiam, compeſcendis turbis à Pontifice motis, aut ad eundem contra refractarios protegendum? Nec enim unquam extranei valde gaviſi ſunt Italiam tentaviſſe; niſi quod Hiſpanos, tamdiu viſceribus noſtris inhærentes, depellere hactenus nequivimus. Denique nemo unquam Principum ſæpius anathemate fuit perſtrictus, nemo crebrioribus Sacerdotum ſeditionibus agitatus, quam Germanorum Imperatores. Cujus rei pręcipuæ cauſæ fuiſſe videntur, vel quod crederetur ad Sedem Romanam rationes ſuas potiſſimum referre debere iſtos, qui eo titulo præ cæteris ſuperbirent; vel ut alieni Imperii impatiens ordo abs matre ſua inviſam ſecularium auctoritatem amoliretur. Quanquam hæc, ſalva ſanctiſſimæ Sedis reverentia, velim intelligi, cujus judicio hæc omnia devotiſſime ſubmitto.

Caput

Caput II.

De Membris, ex quibus jam Imperium Germanicum componitur.

§. 1. Poſtquam igitur ſemel ope Francorum coaluere populi Germaniæ, validiſſimum ſemper inter Europæos corpus conſtituere viſi ſunt; quod nec hodie mole ſua conſpicuum eſſe deſiit, utut non modicæ partes in aliorum ditionem conceſſerint, aut in ſeparatas ſeſe civitates ſegregaverint. Quanto anguſtius jam, quam olim, à Germanis imperitetur, luculenter exſecutus eſt *Hermannus Conringius*, Vir rerum patriarum peritiſſimus, peculiari libro de *Finibus Imperii Germanici*. Nobis præſentia duntaxat obſervaſſe propoſitum fuit. Ergo qui inter primaria ejus Imperii membra cenſentur, *Statuum Imperii* vocabulo deſignantur; qui ſcil. ſeſſionem, ut loquuntur, & jus ſuffragii ferendi in Comitiis obtinent.

Quanquam ſunt non pauci, qui ab aliis eximuntur, ſeu quorum jus, quo immediatos ſeſe ſtatus ferunt, alii potentiores ſtatus in dubium vocant, & eorum in Comitiis perſonam referunt. Id quod eo tendit, ut hi iſtos inter ſtatus ſuos provinciales revocare velint. Sed & circa Principes potiſſimum obſervandum, regulariter domui alicui Principali in Comitiis certum ſuffragiorum numerum competere. Aliæ enim domus ſeu familiæ unum duntaxat ſuffragium obtinent, aliæ duo, aliæ tria, aliæ quatuor, aliæ quinque. In quibuſdam porro Principatibus primogenitus totam ditionem ſortitur, reliqui apenagio coguntur eſſe contenti; in aliis omnes fratres ad aliquam, utut non ſemper æqualem, cum primogenito portionem admittuntur. Ubi prius obtinet, primogenitus reliquorum fratrum perſonam ſolus refert; vel potius nulla eorum habetur ratio: ubi poſterius, ſinguli quidem venire ad

Comitia

Comitia poſſunt, ſed ſuffragium duntaxat unum ferent, de quo inter ipſos eſt conveniendum.

§. 2. Cæterum ut quis probet, ſe ſtatum eſſe Imperii, duo judicantur vulgo ſufficere; ut ſit inſcriptus matriculæ ſive albo Ordinum, & ut, quæ Imperio ſunt ſolvendæ collectæ, eas in publicum, non autem in alterius Status ærarium inferat. Etſi planiſſimum heic eſt ad poſſeſſionem provocare. Nam aliqui contendunt, ſe per errorem in alterius ærarium ſuam portionem intuliſſe; alii contra, nonnullos per meram uſurpationem, præterito ærario provinciali, ad publicum provolaſſe; prout quiſque inter ordines referri, aut alterum inde excludere laborat. Nec vero ulla adhuc extat matricula, in qua nihil deficiat aut redundet, & circa quam non aliqui quid controverſiæ ſoleant movere. Etſi pro authentica videatur declarata illa, quæ anno ſuperioris ſeculi LI. LVI. & LXVI. promul-

gata fuit. Ego judicaverim, antiquiſſimas illas matriculas, quæ plurimos inter Ordines Imperii referunt, qui dudum à Comitiis exularunt, eſſe potius recenſiones eorum, qui in Comitiis tunc præſentes fuerunt, quam inſtrumenta publicâ autoritate confecta, ex quibus in utramque partem indubia argumenta poſſint deduci. Sed & ex varietate iſta matricularum videor liquido colligere, antiquiſſimis temporibus non fuiſſe certum Ordinum numerum, ſed comitia adire licuiſſe, quicunque aliquod in Rep. momentum, opibus aut prudentia, ſe putabat facere. Poſtea paulatim tenuiores, quos privatarum rerum cura publico vacare non permittebat, ultro emanſiſſe; alios per potentiores excluſos, donec ad eum, qui nunc eſt, numerum fuit perventum. Nobis matriculam aliquam integram huc tranſcribere tædio eſt. Præcipuos tamen Ordinum recenſere neceſſum fuerit, ut exinde de magni-

tudine

tudine totius corporis judicari queat.

§ 3. Inter Principes ſeculares primum locum deferimus familiæ Auſtriacæ, non tam ob antiquitatem, quam ob ditionum amplitudinem, & quod faſtigium Imperatorium per aliquot jam ſecula inſederit. Hanc inuſitata quædam fati clementia ex tenuibus initiis ad invidendam magnitudinem provexit. Rudolphus erat Habſpurgi Comes, modicas opes, nec ſupra dignitatis ſuæ menſuram, in Helvetia & vicino tractu poſſidens, ſed bello ſtrenuus. Fuerat eo tempore per luſtra fere quatuor, durante interregno, perturbatiſſimus Germaniæ ſtatus. Conveniunt ergo primarii Principes, malis iſtis, creato Imperatore, medicinam facturi. Mentionem de Rudolfo injicit Wernerus Moguntinus, quem Romam euntem antea Rudolfus comiter ab Argentina ad Alpes uſque deduxerat, ſapientiamque & magnanimitatem ejus multis extollit. Mox in ſuam quo-

que

que ſententiam pertrahit Colonienſem & Trevirenſem. Quid iſthoc in Rudolfum ſtudio ſpectaverit Moguntinus, non difficulter conjectabit, qui paulo profundius Sacerdotum ingenia inſpexit. Scilicet obnoxium ſibi fore ſperabat, quem eminentior proſapia ad rem ſuo arbitrio gerendam nondum animabat, quique ipſi tantum beneficium erat debiturus. Sed quare ex reliquis Principibus eam dignitatem nemo affectaverit, mirum videri poſſit; ni quoſdam dicamus abſterruiſſe confuſam Germaniæ faciem, quam abs ſe componi poſſe diffidebant. Fortaſſe etiam nonnulli ob ætatem nondum ſatis confirmatam tantæ moli incapaces judicati. Epiſcopis ergo aſſenſi ſunt etiam Principes ſeculares, ita tamen, ut Dux Bavariæ, idemque Comes Palatinus, & Saxo & Burggravius Noribergicus filias ſibi Rudolfi in uxores ſtipularentur. Hoc modo Rudolfus ſtatim primariis familiis per affinitates eſt innexus,

nexus, novis ſuis rebus in decus ſimul atque ſubſidium. Parando dein familiæ ſuæ peculiari patrimonio ſat facultatis præbuit dignitas Imperatoria. Vacante feudo aliquo, quis propior erat, quam filius, in quem id denuo conferretur? Sibi ipſi enim dare, valde invidioſum fuerat. Hoc modo parta Auſtria, Stiria, Carniola, Vindorum Marchia, & aliæ quædam ditiones. His plura acceſſere aliorum Imperatorum indulgentia; prout opulenti frequentius donis quam tenues coluntur. Tam opimo patrimonio inſtructos facile erat divitum nuptiarum facultatem nanciſci. Et quia puellas in amorem ſponſorum non opes tantum, ſed & præfulgens dignitas inflammare ſolent; abs duro quoque Patre filius impetrare poterat, ut præ reliquis Ducibus ſibi aliquid eximii tituli adponeret. Et tamen laude digna Auſtriacorum hinc ſolertia. Nam ut recens familia priorem præ antiquis locum in Comitiis

occuparet, invidioſum nimis erat; neque tamen illis cedere placebat. Igitur ſibi primum locum inter Principes Eccleſiaſticos cepere, qui ſeparato à Principibus ſecularibus ſcamno ſedent. Hi enim, cum ex inferiori, ut plurimum, proſapia ad faſtigium principale aſcendant, non adeo pertinaciter ſuper loco cum ipſis erant certaturi. Quamquam iſta modeſtia illis non ſine præmio fuit. Nam eo modo in Senatu Principum directorium, quod vocant, alternis vicibus cum Archiepiſcopo Saliſburgenſi exercendum, obtinuerunt. Iſta tamen tantum abeſt,ut absquoquam cordato vitio ipſis verti queant,ut potius ſummæ ſtupiditatis deberent argui, ſi occaſione ſeſe præbente in commodum ſuum non ſolerter fuiſſent uſi. Sic ergo Auſtriaci ditione ſua complectuntur pleramque Germaniæ partem, qua illa ad orientem vergit. Accedit regnum Hungariæ paulo minus quam hereditario jure ad eandem

ſpectans; quod inter alia huic quoque fini hactenus inſerviit, ut propugnaculi inſtar reliquis ditionibus Auſtriacis contra irruptiones Turcarum prætexeretur; & ut terrore belli Turcici pecunia Germani emungerentur.

§. 4. Probe autem obſervandum, Auſtriacos in ſua familia dignitatem Cæſaream tamdiu continuaſſe, non ſolum quod vix ulla ſit præter ipſam per Germaniam domus, quæ ejus faſtigii ſplendorem propriis reditibus tolerare queat: ſed etiam quod opes ſuas ita diſpoſuerint, ut nullo negotio peculiarem Remp. conſtituere poſſent, ſi contingat, alium ad Cæſareum munus vocari. De talibus enim ſibi proſpexere privilegiis, ut ubi alterius Imperatoris autoritatem agnoſcere diſpliceat, ſtatim dicere queant, ſibi cum Germanico Imperio nihil negotii eſſe, ſuas ditiones ſeparatam efficere civitatem. Id quod non ſolum corpus Imperii inſigniter eſſet mutilaturum, avulſa tam inſigni

parte; ſed etiam ad ſimilia molienda invitaturum, qui propriis ſeſe opibus ſubſiſtere poſſe confiderent. Imo exemplo ſemel introducto, etiam tenuiores diſpari eſſe conditione faſtidient. Sic demum ad faciem noſtræ Italiæ redigeretur Germania; quæ tamen an eodem modo ſeſe ſit conſervatura, mihi valde dubium videtur. Iſthæc autem non temere fingi, facile agnoſcet, qui noverit, regno Bohemiæ cum reliqua Germania nihil fere eſſe negotii, niſi in electione Imperatoris; aut qui pleraque privilegia domus Auſtriacæ paulo attentius conſideraverit. Pauca capita ex privilegio Caroli V. excerpſiſſe ſufficiet; in cujus exordio non diſſimulat communem hominibus affectum, ut ſuis familiis quam optime cupiant. Jubet Auſtriam eſſe feudum perpetuum, quod nulli Imperatorum tollere liceat. Jubet Auſtriæ Ducem eſſe Conſiliarium Imperii, ita ut ipſo inſcio nihil decerni queat. Et tamen

ipſum

ipſum ejuſque ditiones ab omnibus Imperii oneribus immunes declarat, utut Imperium iſtis tutelam præſtare debeat. Ergo in favorabilibus eſt membrum Imperii, in odioſis non item. Dux Auſtriæ non tenetur inveſtituram petere extra ſuas ditiones, ſed illa ipſi intra eaſdem debet offerri. Scilicet quia ob nudam recognitionem feudalem inferiorem ſe Imperio agnoſcere non vult: quaſi ultro rogandus ſit, ut Imperii Vaſallus audire velit. Et inſignia, quibus dum feudum accipit utitur, ſatis arguunt, agendum cum ipſo tanquam æquali, non tanquam ſubjecto. Poteſt quoque ad Comitia comparere, ſi velit, ſi nolit, non tenetur. Quæ geſſerit in ſua ditione, Imperatori corrigere non licet. Imperio in Auſtria feudum obtinere non conceditur. Subditi ipſius ad extranea judicia non trahuntur; à ſententiis ejuſdem provocatio non datur. Licet ipſi citra periculum receptare banno notatum,

ut tamen actori requirenti juſtitiam adminiſtrari curet. Sed ab Auſtriaco proſcriptus, ab alio, aut alibi quam in Auſtria non abſolvitur. Tributa nova in ditionibus ſuis pro arbitrio indicit. In ditionibus itidem ſuis Comites, Barones & Nobiles creat; id quod in Germania aliàs ſummi Imperii eſſe creditur. Denique ne obſcurum ſit, ipſum nihil juris Imperio in ſuas ditiones concedere, deficientibus maſculis, ad fœminas devolvi eaſdem cautum eſt, aut ſi ne fœminæ quidem ſuperſint, licebit eaſdem ultimo poſſeſſori transferre aut alienare, quocunque placuerit. Plura addere nihil attinet. Nam iſta etiam modice ſapientibus ſufficere poſſunt. Sic ſimplices valde oportuit eſſe, qui non animadverterint ludibrium Caroli V. Belgium ſuum partem Imperii declarantis, magnifica cum pollicitatione, ut illud Imperio tantundem penderet, quam duo Electores. Nam iſta omnia inſumebantur in bellum Turcicum,

cicum, adeoque ad conſervationem ditionum Auſtriacarum. Et cum rationes tributi ad bellum Turcicum in manu Auſtriacorum fuerint, non valde rigidos habituri erant exactores Belgæ, ſi in portione ſua conferenda eſſent paulo ſegniores. Sic ut facile fuiſſet Italo alicui credere, pollicitatione ſua Carolum V. Germanis duntaxat voluiſſe animum addere, ut eo promptius pro alienis rebus ſervandis ſua erogarent, cum videant ipſos dominos in patrimonii ſui commodum aliquam oneris partem non defugere. Quanquam & alia fortaſſe ratio fuit, ut ſcilicet Philippo filio, ad Imperium adſpiranti, objici non poſſet, ipſum nullas in Germania habere ditiones, poſtquam Auſtriacorum in Germania patrimonium Ferdinando ceſſerat. An, ut eo nomine Germani obſtrictos ſeſe crederent ad mittenda auxilia, ſi quando Belgium à Rege Galliæ impeteretur. Hodie maſcula ſtirps ejus domus ad duos

tantum

tantum redacta eſt, Leopoldum Cæſarem, & Carolum Hiſpaniæ Regem; & de hujus quidem vivacitate pauci ſibi ampliter pollicitentur: Illi autem ut fœcundum maſcula prole matrimonium contingat, multos Germanorum optare audivi; quod metus ſit, ne tam glorioſæ ſtirpis ultimus ſumtuoſis nimis certaminibus ſepulcralibus ſibi parentari poſtulet.

§. 5. Familia Comitum Palatinorum Rheni & Ducum Bavariæ circa antiquitatem nulli conceſſerit. Ampliſſimum quoque tractum ab Alpibus ad Moſellam uſque, duoſque inſuper Ducatus in confinibus Belgii ditione amplectitur. In duas lineas dividitur, Rudolfinam & Wilhelminam. Hæc jam olim Ducatum Bavariæ obtinuit, divitiarum opinione ſemper celebris. Proximo bello prædæ nomine acceſſit dignitas Electoralis, & ereptus cognato Palatinatus ſuperior. Sed & per integrum fere ſeculum Bavari obtinuere Electora-

tum

tum Colonienſem, præter quem modernus poſſidet Epiſcopatum Leodienſem & Hildeſienſem. Linea Rudolfina in complures ſeſe ramos ſcindit. Capiti familiæ Electori Palatino Palatinatus inferior manſit, fertiliſſima regio, & amœnitate nulli Germaniæ parti cedens. Palatinus Neoburgicus præter ditionem ad Danubium Ducatus Juliaci & Montium jam tenet. Sunt præterea Palatini Sultzbacenſes, Simmerenſes, Bipontini, Birckenfeldenſes, Lautrecenſes, modicarum ditionum Domini. Dedit quoque familia Bipontina Suediæ Regem, Carolum Guſtavum, à quo prognatus, Carolus, hodie rerum potitur, licet adhuc minorennis; ad quem poſt pacem Oſnabrugenſem ſpectant in Germania Ducatus Bremenſis, Verdenſis, & Pomerania anterior, cum Stetino, nec non Principatus Rugiæ & Dominium Wiſmariæ. Floret quoque hæc familia hodie Principibus inſigni laude celebribus.

bribus. Nam uti Bavaros eximia pietas commendat; ita Electorem Palatinum, præter alias virtutes, rariſſima ſapientia inter ornamenta ſuæ nationis collocat. Nec minus inter prudentiſſimos Germaniæ Principes numeratur Neoburgicus, cui nonnulli Coronam Polonicam augurantur; non tam quod familiæ regiæ in Polonia per affinitatem ſit innexus, quam quia digniſſimus habetur. Sed & Princeps Rupertus merito Neptuni terror cluet.

§. 6. Duces Saxoniæ meditullium fere Germaniæ inſident. Ad ipſos jam pertinet Miſnia, Thuringia, & modica ad Albim regio, ſuperioris Saxoniæ nomine, ſuperior quoque & inferior Luſatia, nec non in Franconia Ducatus Coburgicus & Comitatus Hennebergicus: Regio alibi ubere agri, alibi metallis fœcundiſſima. Iſta familia in duas lineas dividitur, Albertinam & Erneſtinam. Ex illa eſt Elector cum tribus fratribus; inter

inter quos ſecundo genitus ad vitam obtinet Archiepiſcopatum Magdeburgicum. Ex hac eſt Dux Altenburgicus, Dux Gothanus, & quatuor fratres Wimarienſes. Nec ulli ex omnibus puto ſterile matrimonium contigit.

§ 7. Subeunt inde Marchiones Brandeburgici. Caput familiæ Elector latiſſimarum ditionum dominus eſt. Præter Boruſſiam, quæ extra Imperium Romanum jam collocatur, quamque nupera cum Polonis tranſactione tanquam ſupremus princeps obtinet, ſubjectam habet Marchiam, Pomeraniam ulteriorem, in Sileſia Ducatum Croſſenſem, Ducatum Clivenſem, ditionem Marcæ & Ravensburgii. Pro parte quoque Pomeraniæ, quæ Suecis conceſſa, & aliàs ad ipſum poſt extinctam familiam Ducum Pomeraniæ erat devoluta, tanquam æquipollens accepit Epiſcopatus Halberſtadienſem, Mindenſem & Caminenſem, & poſt

obitum Auguſti Saxonis Archiepiſcopatum Magdeburgicum; ditiones amplas juxta & fertiles; & tamen credunt nonnulli, maluiſſe eum pro hiſce Pomeraniam integram retinere. Memini, cum nuper ex Germania reverſus Patavii in conventu quodam, cui aliquot Marchiones ex Italia & Gallia intererant, narrarem, laudatum Principem ducenta milliaria Germanica in longitudinem poſſe conficere per ſuam ditionem, ut noctu in alieno territorio diverſari neceſſum non haberet; (nam ea uno & altero in loco per intermedia territoria interrumpitur,) pleroſque præſentium commune peregrinantibus vitium mihi impingere. Et periclitabatur fides mea apud noſtrates, quos neſcio quam ægre natale ſolum abs ſe dimittit, ni veteranus aliquis militum tribunus, qui diu in Germania ſtipendia fecerat, & quem in iſtius Principis aula quondam agnoveram, ſubſidio dictis meis veniſſet. Nam

erubeſ-

erubeſcebant nonnulli, apud nos & in Gallia multos Marchionum titulo ſuperbos incedere, qui vix ducenta jugera agri poſſiderent. Uſque adeo ignorabant, toto cœlo Germanos Marggravios à noſtratibus Marcheſis differre. Sunt & alii Marchiones Brandeburgici in Franconia, qui, ni fallor, vetus patrimonium Burggraviorum Noribergenſium poſſident, & in Culmbacenſes atque Onolzbacenſes diſpeſcuntur.

§. 8. Familiis Electoralibus ſuccedunt aliæ principales adhuc ſuperſtites. Quarum cum nonnullas inter ſeſe ſuper præcedentia contendere norim, ita recenſionis hujus ordinem velim accipi, ut ne quod inanibus iſtis litigiis præjudicium creetur. Duces Brunſvicenſes & Luneburgenſes validiſſimam in Saxonia inferiori ditionem poſſident. In duos ſunt diviſi ramos. Ad unum pertinet Ducatus Brunſvicenſis, quem jam regit Princeps ætate provecta. Ducatum Lu-

neburgenſem, duo fratres inter ſe diviſere; quorum unus Cellis reſidet, alter Hannoveræ. Tertius fratrum jam Epiſcopatum Oſnabrugenſem tenet. Mechelburgenſibus Ducibus mediocris à mari Baltico ad Albim tractus poſſidetur. In duas hodie lineas diſceſſerunt, Suerinenſem & Guſtrovienſem. Dux Würtenbergicus in Suevia ampla nec invalida regione gaudet. Ejus agnatus in extrema Germaniæ ora Comitatum Mumpelgardenſem obtinet. Landgraviis quoque Haſſiæ latum territorium ſubjicitur. In duas lineas diſtinguuntur, Caſſellanam atque Darmſtadienſem. Marchiones Badenſes longum diſtrictum ad dextram Rheni ripam poſſident; qui itidem in duas lineas ſeparantur, Durlacenſem & Badenſem, ſeu quæ Badenis præcipuam ſedem habet. Duces Holſatiæ partem Cherſoneſi Cimbricę tenent, ob commoditatem maris utrinque alluentis opulentam. Quantum Holſatiæ ad

Impe-

Imperium Germanicum pertinet, à Rege Daniæ & Duce Gottorpienſi gubernatur, qui poſterior etiam Epiſcopatu Lubecenſi fruitur. Nam Ducatus Slesvicenſis à Germania non dependet. Ad Ducem Saxo-Lavenburgicum modica in Saxonia inferiori ditio, & par fere ad Principes Anhaltinos in ſuperiori Saxonia ſpectat.

§. 9. Et iſti ſunt antiqui Principes. Nam Duces Sabaudiæ & Lotharingiæ, utut feuda quædam ab Imperio Germanico recognoſcant, & eo nomine in Comitiis ſeſſionem obtineant, rationes ſuas, ob ſitum ditionum, fere à Germania ſeparatas habent. Cæterum Ferdinandus II. cui, ut nonnulli crediderunt, in animo erat, redacta in ordinem Principum potentia, abſolutum ſibi imperium adſtruere, inter alia iſti fini hoc quoque adhibere inſtituit, ut in ordinem Principum nonnullos eveheret, ſibi potiſſimum obnoxios. Nam horum opera credebat ſeſe adæquaturum aut

ſuperaturum ſuffragiâ antiquorum Principum, ſi fortè Comitia univerſalia forent cogenda; à quibus aliàs iſte vehementer abhorrebat. An ut oſtentaret, non eſſe, quare antiqui Principes tantopere faſtigio ſuo ſuperbirent; cum in proclivi ipſi foret, quantumvis numerum in parem cum iſtis locum provehere. Et periclitabatur ſine dubio antiquarum familiarum eminentia, ſi Cæſari tám facile foret novum territorium creare, quam titulos largiri. Ex his, qui in Comitiis ſeſſionem, utut faſtidioſe, obtinuerunt, quantum mihi conſtat, ſunt Principes ab Hohenzollern, Eggenberg, Naſſau Hadamar, & Naſſau Dillenburg, Lobkowitz, Salm, Dietrichſtein, Auersberg, Piccolomini. Verum quia Ferdinandi conſilia ſucceſſus deſtituit, nec iſtorum opes cum antiquorum Principum potentia ullo modo comparandæ; parum quoque momenti contra eoſdem feciſſe hactenus deprehenſi ſunt. Quin & iſtorum

rum

rum dicacitatem quandoque experti ſunt, (prout ſemper novitas aliorum antiquis nobilibus eſt faſtidio,) ipſos nihil aliud eſſe lucratos, quam quod ex opulentis Comitibus facti ſint pauperes Principes. Quaſi vero non omnis nobilitas aliquando nova fuerit; aut his ſucceſſu temporis majores opes non poſſint obvenire. Etſi facillima ad eaſdem via ſit intercluſa, dum Imperatori non licet feuda vacantia Imperii, quæ alicujus ſint momenti, in quemcumque placuerit conferre.

§. 10. Alteram claſſem Principum per Germaniam conſtituunt Epiſcopi & Abbates. Hos etſi ex vulgari ſæpe nobilitate, aut Baronum Comitumve dignatione, electio Canonicorum ad iſtud faſtigium provehat; in Comitiis tamen aliiſque actibus priori fere præ ſecularibus loco potiuntur. Scilicet poſtquam recentiorum fortuna Sacerdotum immane quantum à tenuibus antiquiſſimorum re-

bus diſceſſit, abſurdum fuerit illos amplius adſtringere velle obſoletis legibus, ſuper modeſtia ejus ordinis hominum à Salvatore promulgatis. Et fortaſſe iſtæ leges ad primæva illa tempora duntaxat debebant valere. Nam id revera ridiculum erat, homines piſcatores, aut textores ambitioſe priorem locum affectare, quibus in diem victus labore manuum aut ſtipibus collatis quærebatur. Etſi autem per totum orbem Chriſtianum, qua Catholici ritus vigent, magna ſit Sacerdotum autoritas, & fortuna lautiſſima; nuſquam tamen, quam in Germania tantæ ſunt ipſorum opes, tanta potentia. Ac multos eorum à Principibus ſecularibus haut differre videas ditionum amplitudine, aut adparatus domeſtici ſplendore. Par quoque in ſubjectos juriſdictio, & poteſtas. Nonnullis quin etiam acrior galearum, quam tiaræ amor, & non paulo efficacior vis in accendendo Marte, turbiſque patriam ſuam & vicinos

cinos involvendis, quam in propaganda pietate. Frequentiores tamen hodie, quam olim ſunt, quos non pudet ſacris ordinibus initiari, & ſemel aut bis per annum ſpecimen edere, quàm ſolerter calleant exprimere auguſtiſſimi ſacrificii geſtus. Cæterum cum quondam ipſorum opes ſecularium Principum ditiones ſuperarent, aut ſaltem æquarent, non exiguum eædem detrimentum paſſæ ſunt occaſione reformatæ per magnam Germaniæ partem religionis, & per pacem Weſtphalicam. Nam per circulum Saxonicum ſuperiorem & inferiorem pauciſſima Sacerdotibus remanſere. Principibus ſuperioris Germaniæ, ſi Ducem Würtenbergicum excipias, parcior præda. Cauſam adſignaveris, quod Saxonibus minor ex Carolo V. Cæſare metus, quam iſtis, quos vicinia ſuarum ditionum, aut præſentia premebat. Quin & diſperſę magis in iſto tractu Sacerdotum ditiones, & validiorum intercurſu

Principum debilitate. Per ſuperiorem Germaniam contiguas magis poſuere ſedes; & præprimis totum Rhenum, qua parte lætiſſima eſt Germania, obſederant, niſi tam decoram ſeriem Electoris Palatini terræ interrumperent; quem, credo, vel ob ſolam hanc cauſam iſti parum blando oculo adſpiciunt.

§. 11. Principatus igitur Eccleſiaſtici, qui nondum in Proteſtantium ditionem pervenere, hi fere ſunt. Tres Archiepiſcopatus, Moguntinus, Trevirenſis, & Colonienſis, quibus dignitas Electoralis annexa. Archiepiſcopatus præterea Salisburgenſis, & Veſontinus in Burgundia. Nam Magdeburgenſis jam merum ſeculum olet. Simplices Epiſcopatus ſunt Bambergenſis, Würtzburgenſis, Wormatienſis, Spirenſis, Aichſtetenſis, Argentoratenſis, Conſtantienſis, Auguſtanus, Hildeſienſis, Paderbornenſis, Freiſingenſis, Ratisbonenſis, Paſſavienſis, Tridentinus,

tinus, Brixienſis, Baſileenſis, Leodienſis, Oſnabrugenſis, Monaſterienſis, Curienſis. Inter Epiſcopos primum locum obtinet Magiſter Ordinis Teutonici Equitum. Obſervandum tamen, hodie quoſdam duos pluresve Epiſcopatus conjunxiſſe; vel quia unius reditus parum ſufficere videbantur ad ſuſtinendum ſplendorem aulæ principalis, vel ut æmulis ſuis magis eſſent formidabiles. Epiſcopatus Lubecenſis, præterquam quod religionem Proteſtantium induit, paulo minus quam in patrimonio Ducum Holſatiæ cenſeri poteſt. Inter Abbates ſive Prælatos, qui Principum dignitate fulgent, ſunt Fuldenſis, Kemptenſis, Elwangenſis, Murbacenſis, Luderinus, Magiſter Equitum Ordinis S. Johannis, Abbas Berchteſgadenſis, Weiſſenburgicus, Prumienſis, Stabulenſis, Corveianus. Reliqui Prælati, qui Principes non ſunt, in duas claſſes dividuntur, Suevicam & Rhenanam,

quarum utraque unum in Comitiis ſuffragium fert. Iſti dignitate Comitibus pares habentur.

§. 12. Comitum quoque & Baronum per Germaniam longe ſplendidior conditio, quam in aliis regnis. Nam iiſdem fere juribus, quibus Principes, fruuntur, & antiqui Comitatus ſat ampla plerique territoria complectuntur; cum alibi ſæpe modici dominum prædii titulo Comitis ſuperbum videas incedere. Etſi quibuſdam familiis non parum nocuit ditionis in plures fratres diviſio, magnum illuſtribus domibus malum, & non niſi inter plebejos æquitatis aut pietatis nomine excuſatum. Nonnullos etiam ſupina patrimonii cura, ſumtuumque luxuria non parum adflixit. Hodie Comites iſti in Comitiis quatuor ferunt ſuffragia; unum Wetteravici, alterum Suevici, tertium Franconici, quartum Weſtphalici. Qui mihi innotuere hi fere ſunt. Comites de Naſſau. Oldenburg, Fürſten-

ſtenberg, Hohenlohe, Hanau, Sain & Witgenſtein, Leiningen, Solms, Waldek, Iſenburg, Stolberg, Wied, Mansfeld, Reuſſen; Ottingen, Montfort, Konigſeck, Fugger, Sultz, Cronberg, Sintzendorf, Wallenſtein, Pappenheim, Caſtell, Lewenſtein, Erbach, Limburg, Schwartzenburg, Bentheim, Oſtfriſland, (qui hodie Princeps audit,) Lippe, Rheni & Sylvarum, Rantzow, & plures fortaſſe, quorum ſplendori uti noſtrum ſilentium non obſtabit; ita illos, quos nominavi, in juſtum diſponere ordinem meum non fuit. Sunt præterea non pauci Comites & Barones in ditionibus Cæſaris hæreditariis, aut recens in eum ordinem evecti, qui cum aliis ſtatibus ſubſint, in Comitiis locum non inveniunt. Eos recenſere noſtræ non eſt operæ.

§. 13. Eſt præterea non exiguus per Germaniam numerus liberarum urbium, quæ, quod nulli Statuum, ſed Imperatori & Imperio immediate ſub-

ſubſunt, Imperiales vocantur. In Comitiis peculiare collegium conſtituunt, ubi in duas claſſes, (vulgo ſcamna vocant) ſeparantur, Rhenanam & Suevicam. Præcipuæ inter iſtas ſunt Noriberga, Auguſta Vindelicorum, Colonia, Lubeca, Ulma, Argentoratum, Francofurtum, Ratisbona, Aquiſgranum. Mediocres, Wormatia, Spira, Colmaria, Memminga, Eſlinga, Halæ-Suevorum, Heilbronna, Lindavia, Goſlaria, Mulhuſium, Northuſium. Reliquæ libertatem magis ſuam, quam opes poſſunt jactare. Harum urbium ante ſeculum unum atque alterum magna erat potentia, & ipſis Principibus formidabilis. Hodie plerarumque opes acciſæ; nec fruſtra aliqui augurantur fore, ut aliquando penitus ſub jugum mittantur. Saltem Epiſcopi non obſcure minantur illis, in quibus cathedrales ipſorum Eccleſiæ extant. Sed & ſunt quædam validiſſimæ urbes, quæ libertatem non ita liquido jure uſur-

uſurpant. In Hamburgum enim, opulentiſſimam totius Germaniæ, jus prætendunt Duces Holſatiæ. Etſi vicinorum æmulatio nunquam videatur conceſſura, ut Rex Daniæ tam opimo bolo potiatur. Cum Brema Suedis negotium eſt, qui citra iſtam Ducatui ſuo nunquam ſatis cautum credunt. Brunſviga Ducum Brunſvicenſium & Luneburgenſium territorium valde deformat, interjectu ſuo bene cohærentem compagem interſecans. Quanquam ut Hildeſiam Epiſcopus ſuus opprimat iidem Duces non facile videntur conceſſuri. Electorem Brandeburgicum nimiæ urbium ſuæ ditionis libertati non favere in aperto eſt. Unde Magdeburgo fortaſſe aliqua mutatio poſt obitum Auguſti Saxonis imminet. Ambiguam non ita pridem conditionem deſeruere Erfordienſes; qui uti propter ſtoliditatem & ignaviam libertate indigni adparuere; ita cur Saxones arcem Thuringiæ non ſuam potius

tius

tius fieri maluerint, cordatiores nondum ſatis digerere poſſunt. Nam Batavos quidem ſatis puto pœnituit, quod Monaſterienſibus contra Epiſcopum ſuum ſuppetias non tulerint; præſertim cum ſpecioſum foret, qui libertatem ſuam armis in Principem ſumptis deberent, ſimilia molientes non deſerere.

§. 14. Equeſtris Ordinis in Germania duplex eſt conditio; pars enim immediate Imperatori & Imperio ſubeſt, pars alios ſtatus Dominos agnoſcit. Qui ad priorem claſſem pertinent, vocare ſeſe ſueverunt Liberos Imperii Nobiles, & conjunctim Immediatam & Liberam Imperii Nobilitatem. Iidem pro diſtrictibus, in quibus prædia poſſident, dividuntur in claſſem Franconicam, Suevicam & Rhenanam, quarum ſingulæ iterum in minores particulas diſpeſcuntur. Iidem ex ſuo ordine certos habent Directores, & Aſſeſſores, quibus negotia ipſorum rem communem ſpectan-

ſpectantia curę ſunt. Interdum etiam, ſi quid majoris momenti inciderit, conventus agitant. Ad Comitia tamen Imperii non vocantur; quod ipſi in favorem ſui interpretantur, ut ſumtibus ibi requiſitis poſſint ſuperſedere. Et ſane parum iiſdem profuturum erat, unum atque alterum ſuffragium in tanta multitudine ferre poſſe. De cætero paribus fere cum reliquis ſtatibus libertate & juribus gaudent, ut ad Principum fortunam nihil ipſis deſit, præter opes. Inſigne quoque in eoſdem redundat emolumentum ex Canonicatibus & beneficiis Eccleſiaſticis, per quæ facillimus eſt ad faſtigium Principale adſcenſus. Eo provectos familiis ſuis laute ipſos poſſe proſpicere, vel ſanctiſſimi Patris noſtri exemplo potuerant diſcere. Præterquam quod neſcio quam jucundum ſit, opimos reditus citra ullum laborem per otium poſſe conſumere. Nam etiam per Vicarios templa clamoribus complent,
ut

ut nullus raucedinis metus niſi ex crapula immineat. Cœlibatus incommodis facile venales puellæ medentur; nam qui ſe propter regnum cœlorum caſtraverit, nondum videre contigit. Continentiæ autem donum in homine nobili æque turpe, quam canibus & equis non gaudere. Cæterum non paucos querentes audivi, Principes quoſdam ſuæ libertati non obſcure imminere, ſeque ab iiſdem parum propitio vultu adſpici, quod cum in mediis ipſorum territoriis ſedes habeant, tanta libertate gaudeant. Quinimo à nonnullis jactari; tantam multitudinem minutorum regulorum parum facere ad validitatem magnorum Imperiorum. Quod ſi externum bellum ingruat, ipſos utrique parti in prædam cedere. Enimvero neque Nobiles propter incertum periculum certam libertatem projicient. Nec temere reliqui ſunt paſſuri, tantam acceſſionem paucis Principibus accreſcere; ni magna aliqua

rerum

rerum converſio occaſionem pandat, aut lento temporum lapſu, & per ſubtiles artes attritæ Nobilium opes corruant.

§. 15. Paucis heic quoque monendum, vaſtum iſtud Imperium dividi in decem regiones, ſeu circulos, uti vulgo vocant, ex inſtituto Maximiliani I. anno 1512. quorum nomina iſta ſunt: Auſtriacus, quatuor Electorum ad Rhenum, Rhenanus ſuperior, Suevicus, Bavaricus, Franconicus, Saxonicus ſuperior, Saxonicus inferior, Weſtphalicus, & Burgundicus. Regnum Bohemiæ cum adjuncta Sileſia & Moravia ad nullum circulum pertinet, neque peculiarem conſtituit; liquido argumento, fœdere id magis Germaniæ innecti, quam in eandem cum ipſa civitatem coaluiſſe. Quæ cujuſque circuli membra ſint, paſſim in vulgaribus libellis expoſitum invenias. Spectat ea diviſio potiſſimum ad commodiorem defenſionem pacis publicæ, & exſecutionem juſtitiæ

juſtitiæ contra ſtatus contumaces. Cui fini etiam ſinguli ſibi poſſunt eligere Ducem, penes quem ſumma ſit militiæ, & conventus agitare, convocari ſolitos per primarium Circuli Principem; in quibus cum de aliis ad defenſionem circuli ſpectantibus, tum etiam de re monetaria tractatur. Quanquam an non & eadem diviſio ad diſtractionem Germaniæ faciat, dum quæ unum circulum adfligunt mala, reliquos ſegnius afficiunt, non immerito dubites. Hæc de partibus Germanici Imperii.

Caput III.

De Origine Statuum Imperii, & quibus gradibus ad iſtam potentiam aſcenderint.

§. I. AD accuratam Imperii Germanici notitiam comparandam cumprimis neceſſarium eſt inquirere, qua via illi, qui ſtatus Imperii vocantur, ad tantas opes pervenerint. Citra hoc enim hautquidquam

quam perſpiciemus cauſam, quare iſta Reſp. tam irregularem formam induerit. Cum autem ſtatus iſti ſint vel Principes ſeculares & Comites, vel Epiſcopi, vel Urbes; igitur de ſingularum harum claſſium origine paucis inveſtigabimus: Principes Germaniæ ſeculares gerunt titulum vel Ducum, vel Comitum cum aliqua adjectione in ipſorum lingua, qua audiunt Pfaltzgravii, Landgravii, Marggravii, & Burggravii. Nam quantum memini præter novitios illos Principes ſoli Anhaldini nudo vocabulo Principum utuntur; niſi quod nonnulli aliis ſuis titulis eundem interjectum habent. Sic Auſtriaci vocant ſe Principes Sueviæ; Duces Pomeraniæ, & nunc Reges Sueciæ, Principes Rugiæ; Landgravii Haſſiæ, Hirsfeldiæ, &c.

§. 2. Inter priſcos ergo Germanos ante Imperium Francorum, militare erat officium Ducum, arguente id ſatis Teutonico vocabulo Heerzog, qui

qui ut plurimum ex opinione virtutis legebantur, quando neceſſitas bellandi ingruebat. In pace qui civitates gubernabant, & per pagos vicoſque jus dicebant, ex nobilitate fere electi Greven ſive Graven vocabantur; Latine Præſidem rectius diceres, etſi pro eo vocabulum Comitis magis arriſit. Nam ex uſu ſeculorum à Conſtantino M. Comites audiebant, qui miniſteriis aulicis præerant, aut qui in provinciis milites regebant, jurive dicundo operam dabant. Franci poſtea, cum Alemanniam & alia Germaniæ loca ſibi ſubjeciſſent, ad morem Romanorum, devictis provinciis, Duces impoſuerunt, id eſt, Præſides adminiſtrandis militiæ paciſque negotiis; quibus interdum Comites adjuncti dicundo juri. Quædam etiam provinciæ Comitibus ſolis ſine Ducibus regendæ tradebantur. Omnis tamen horum poteſtas non alia erat, quam Magiſtratus propriè dicti. Succeſſu tamen temporis factum, poſt-

poſtquam iſti Duces ad vitam conſtituerentur, & patribus plerumque filii ſurrogarentur, ut, nacti tam egregiam occaſionem proprias opes ſtabiliendi, paulatim Regum ſuorum autoritatem leviorem habere, & provincias ſibi concreditas velut in patrimonio ſuo cœperint numerare. Neque vero magis exitiabilis Monarchiis error accidere poteſt, quam ſi ejuſmodi adminiſtrationes fiant hæreditariæ, ubi præprimis eædem rem quoque militarem complectuntur. Sic ut riſum vix tenere poſſem, cum legerem apud quoſdam Scriptores Germanicos, iſtud quaſi laudabiliter & prudenter factum defendi. Nam eſt quidem regia laus bene meritos magnificis mactare præmiis. Verum ſi Dominus omnes ſervos ſuos libertate velit donare, ipſe deinceps ſibi puto calceos purgabit. Et magis quidem obſtringitur bono aliquo pater, quod in filium ſe tranſmiſſurum novit: ſed quo ardentius filium amat,

eo

eo magis dabit operam, ut in bonum iſtud alteri quam minimum juris ſit. Sic majori cura ſolemus proſequi res noſtras, quam alienas. Sed non ideo bonus paterfamilias ſtatim fundum ſuum colono donat. Ut rebellionibus Præſidum obviam eatur, minus ſumptuoſa dantur remedia, quam ut provinciarum adminiſtratio hæreditario jure ipſis concedatur. Illud vero inſigniter ſtultum, imperantis Majeſtatem inde æſtimare, quod multos in ſua ditione habeat, qui ipſius imperium impune poſſint ſpernere. Plura addere putidum foret. Nam ad hominum iſtorum ſtuporem convincendum ſufficere illud unicum poteſt, quod Italicis, Gallicis, Hiſpaniciſque Scriptoribus non erubeſcant opponere Juris ſui Publici Conſultos: quorum pleroſque civilis prudentiæ rudimenta non intellexiſſe, abortivi ipſorum libelli teſtantur.

§. 3. Cæterum Carolus M. animadverſo majorum errore pleroſque

Duca-

Ducatus, lata nimis ſpatia complexos, ſuſtulit, & provincias ampliores in plures diviſit partes, eaſque Comitibus regendas tradidit. Horum aliqui ſimplex Comitum nomen retinuerunt. Aliqui dicti Pfaltzgraven ſeu Pallentzgraven, Comites Palatini, præfecti palatii regii, quique adeo in aula regia jus dicerent. Aliqui Landgravii, q. d. Comites provinciæ integræ impoſiti. Aliqui Marggravii, præfecti limitaneis locis, ad repellendas hoſtium incurſiones, ſimulque dicundo juri. Aliqui denique Burggravii, q. d. præfecti arci alicui regiæ. Et iſthæc quidem munia ac dignitates Carolus haudquidquam in perpetuum aut jure hæreditario viris ſtrenuis concedebat; ſed ut revocandi, & in alios conferendi libera poteſtas foret. Poſt Carolum tamen ad antiquum errorem reditum, & præterquam quod in iſtis magiſtratibus filii fere patribus ſurrogati, etiam ex coalitione plurium Comitatuum, aut vo-

luntate poſterorum Caroli, aliquot Ducatus inſtituti, magna terrarum ſpatia amplexi. His præfecti, genio ambitionis humanæ, ignavum ducebant occaſione proprias ſtabiliendi opes non ſolerter uti, dum Francorum Imperatorum autoritas magis magiſque evileſceret, inteſtinis diſcordiis convulſa potentia. Cumprimis Dux Saxoniæ Otto, Henrici Aucupis pater, validiſſimam ſub ſe habens nationem, eo uſque ſe confirmavit, ut ad regium imperium nil præter nomen ipſi deeſſe videretur. Inde cum Conradus I. Imperator in ordinem redigere ejuſdem filium Henricum fruſtra agitaſſet, tandem moriturus autor fuit Proceribus, ut in iſtum regiam dignitatem conferrent; conſultius credens ultro dare, quod per vim ipſe ſibi ſumere poterat, aut ne iſte à reliquo ſeſe corpore Germaniæ ſepararet. Sunt tamen etiam Principes, qui opes ſuas liberalitati Imperatorum in acceptis referunt;

runt; cujus rei exempla præprimis in hiſtoria Ottonum occurrunt. Quæ tamen an ad leges Monarchiæ fuerit attemperata, jam inquirere non vacat. Incrementa porro potentiæ ſuæ Principes debent donationibus Imperatorum, emtionibus, hereditatibus non ſolum jure ſanguinis, ſed etiam per pacta de mutua ſucceſſione, (Germani confraternitates hereditarias vocant,) delatis. Quale pactum adhuc exſtat inter potentiſſimas domus Saxonicam, Brandeburgicam & Haſſicam. Ex tali pacto etiam ad Saxones devolutus Comitatus Hennebergicus; ad Brandeburgicum Pomerania, etſi iſtud non fuerit reciprocum. Quia tamen poteſtatem Imperatoris, quam in ditiones Principum, tanquam Dominus feudi obtinet, ejuſmodi conventionibus penitus eludi, in aprico eſt: inde neque tales citra ratificationem Imperatoris valebunt, neque tranquillis reip. temporibus in eaſdem Imperator aut reliqui ordines

conſentient. Quædam denique à nonnullis per vim occupata inter turbas Reipubl.

§. 4. Cæterum cum ſine convulſione totius Germaniæ, & fortaſſe non ſine exitio convellentium parta ſemel Principum potentia deſtrui non poſſet, ſatius viſum Regibus, præſertim poſtquam alia conditione in regnum ipſos non eſſent adſcituri Principes, poſſeſſionem eorundem confirmare: ita ut deinceps ditiones ſuas tanquam feuda ab Imperatore recognoſcerent, & fidem eidem atque Imperio jurarent. Et exinde factum, ut quocunque modo partæ opes Principum, feudi titulo poſſideri dicerentur. Non tamen multum potentiæ & faſtigio ipſis per vocabulum Vaſallorum deceſſit. Equidem cui de meo in feudum aliquid concedo, eundem & in plenum, utut honoratiorem, ſubditum mihi adſciſcere poſſum, & quas placeat leges ipſius poſſeſſioni præſcribere. Sed qui bona jam antea

parta,

parta, ab altero tanquam feuda deinceps vult recognoſcere, ille nihil aliud agere eſt intelligendus, quam ut iſti, quem Dominum feudi ſalutat, ſeſe tanquam inæqualiter fœderatum adjungat, iſtiuſque ad Majeſtatem comiter colendam ſeſe obligare. Atqui extincta ſtirpe Carolina in plenam libertatem evaſerat Germania, & jam tum complures Proceres amplas ſibi ditiones quæſiverant. Poſtquam igitur placebat regium nomen alicui ex Proceribus deferre, ne in antiquam iterum faciem Germania, in modicas civitates divulſa, rediret, hautquidquam credere licet, iſtos opes ſuas voluiſſe projicere, aut abſoluto alterius dominio ſubjicere; ſed potius validum ſibi earundem protectorem quærere. Introducto ſemel & confirmato Principum ſtatu, in parem cum antiquis fortunam evehi conveniens erat, ſi quos deinceps ultro Imperatores eo titulo,

in locum extinctarum familiarum, dignabantur. Nexum iſthunc feudalem, quo Principes Imperatori adſtringuntur, nil aliud fere efficere, quam conditionem inæqualiter fœderati, facile agnoſcet, cui ſcientiæ civilis ſolidior intellectus. Nam id quidem cum perſona ſubditi conſiſtere non poteſt; in ditionis ſuæ cives jus vitæ & necis habere, in eadem magiſtratus pro lubitu conſtituere, fœdera inire, omnis generis reditus non fiſco regio inferre, ſed ſibi retinere, denique nihil præſtare, niſi in quod ultro conſenſeris: Coërceri autem per reliquos ſocium enormiter in leges fœderis peccantem poſſe, compluribus antiquis & recentibus exemplis conſtat. Sed ſolum Imperatorem cognoſcere ſuper cauſis, quibus Princeps ſua ditione ejici mereatur, uti fundamenta potentiæ Principum Germaniæ erat convulſurum; ita talia tentantibus Imperatoribus qui acriter contradixere, per ignavam

vam reverentiam ſua jura prodere turpe judicarunt.

§. 5. Quod ergo in omnibus imperiis accidit, in quibus ſubjectorum potentia imperantibus eſt formidabilis, id multo manifeſtius ex eo tempore in Germania uſu venit; ut ſi quis Imperator propriis opibus, aut eximia opinione virtutis polleret, Principibus etiam uteretur obſequentibus; debiles aut ignavi fere precario regnarent. Et qui tam profunde radicatam potentiam convellere, & ſub leges veræ Monarchiæ Germaniam revocare conati ſunt Imperatores, interdum ſibi ipſis exitium invenerunt; ſemper ſpe ſua exciderunt, & præter moleſtias ſibi aliiſque conciliatas nihil ſunt lucrati. Nec qui aſtu graſſati ſunt, multum profecere; cum altera ex parte ſemper fuerit repertum, quo machinationes illæ eluderentur; & ſi quid ablatum, alia id via penſatum fuit. Sic quam infeliciter ceciderint ſuperiori ſeculo Caroli V. &

hoc noſtro Ferdinandi II. conatus, notiſſimum eſt. Nonnullorum tamen Principum vires inſigniter imminuit ipſorum luxuria, ſocordia & prodigalitas, & quod rei augendæ aut ſervandæ nullam omnino curam haberent. Nec paucæ familiæ ideo debilitatæ, quod ditiones ſuas in plures particulas inter cognatos diviſerint. Aliquos etiam præter ſuam culpam bellorum civilium calamitas afflixit.

§. 6. De Epiſcopis nunc quoque aliquid addendum. Conſtat igitur, ab initio rei Chriſtianæ Epiſcopos à reliquo Clero & populo fidelium fuiſſe electos, & conſtitutos. Poſt, circa ſeculum quartum, cum etiam Principes Chriſto nomina dare inciperent, paſſim invaluit conſuetudo, ut qui Reip. ſumma cum autoritate præeſſent, non temere paterentur aliquem ad Epiſcopatum adſpirare, niſi accedente ſuo conſenſu. Scilicet cum intelligerent, quantum ad tranquillitatem

tatem Reip. faceret, bonos & pacificos viros ſacra tractare. Atque idem jus etiam exercuere Reges Francorum, ut ii in ſuo regno eſſent Epiſcopi, quos ipſi ſuo ſuffragio conſtituiſſent. Et eandem poteſtatem uſurparunt Imperatores Germanici uſque ad Henricum IV. quem Gregorius VII. & ſucceſſores ob eam cauſam miris modis exagitarunt. Donec tandem tot turbis feſſus ipſius filius Henricus V. anno 1122. in Comitiis Wormatienſibus renunciavit juri Epiſcopos conſtituendi, & inveſtiendi; id quod olim fiebat tradito annulo & baculo. Imperatori remanſit poteſtas electo Epiſcopo conferendi regalia & feuda Imperii, adhibito ritu tradendi ſceptri. Quo ipſo quantum detrimenti res Imperatoris ceperint, nemo non perſpicit. Nam utut in ſeculares Principes parum fuiſſet poteſtatis; horum tamen vires æquare aut ſuperare facile erat, obnoxiis Imperatori Sacerdotibus.

Cæterum etſi in conventione Henrici V. cum Pontifice expreſſum foret, ut deinceps electio Epiſcoporum eſſet penes clerum & populum; tamen Canonici ſive Capitulares Eccleſiarum Cathedralium electionem ſibi ſolis vindicare cœperunt; connivente ſine dubio Pontifice, è cujus re videbatur penes paucos potius, quam integras eccleſias, electionem eſſe. Demum eo res devenit, ut à Capitulo electorum Epiſcoporum confirmatio Roma peteretur; cum antea illa, uti & conſecratio, ad Metropolitanos ſpectaret. Per proviſionem conſtitutorum à Pontifice Epiſcoporum rariora apud Germanos exempla. Nec crediderim taliter ſubmiſſum à Capitulis agnitum iri, niſi per tumultus inteſtinos reluctari non liceat.

§. 7. Debent autem Epiſcopi Germaniæ opes ſuas ampliſſimas liberalitati potiſſimum primorum Imperatorum. Scilicet fervens eo tempore Principum animos inſidebat pietas; & quo quis

quis plura in Sacerdotes profudiſſet, eo arctiore ſibi nexu Numen obſtringi credebatur. Quæ tamen opinio jam apud multos exolevit, qui, neſcio quam recte, autumant, ſtudium excolendæ pietatis apud Sacerdotes per nimiam opulentiam ſuffocari potius, quam ali. Videtur quoque non paucis Sacerdotibus ſat conſtantiæ fuiſſe, ut apud probos iſtos homines parum trepide procarentur, quibus profeſſionis ſuæ aſperitatem molliri poſſe apparebat. Donati ergo Epiſcopis & Eccleſiis non ſolum fundi, decimæ, aliique reditus, ſed etiam integra dominia, Comitatus & Ducatus; Imo & regalia jura addita; ſic ut demum ſecularibus exæquarentur. Etſi ad faſtigium Principale plerique tempore Ottonum & deinceps evecti; nec jura regalia omnes ſimul & ſemel acceperunt, ſed paulatim, & diverſis temporibus. Unde factum, ut quidam adhuc aliqua parte iſtorum jurium deſtituantur; aliqui cum certa

reſtrictione eadem poſſideant. Ad tantam dignitatem ut adſcenderent, illud quoque non parum momenti attulit, quod nobiliſſimi quoque homines ad munia ſacra adſpirarent; quodque barbaris iſtis ſeculis ſoli fere qualemcunque literarum cognitionem haberent, qui ſacris ſeſe addixiſſent. Inde mature Epiſcopi ad conſilia in aulis adſciti, illiique officiis præfecti, quæ ſine adminiculo literarum obiri nequeunt. Inde adhuc Cancellariorum dignitate primores Præſulum fulgent. Crediderim quoque Epiſcoporum bona non parum aucta, quod multi Principes atque Nobiles bona ſua, aut partem eorundem, ab Epiſcopis ultro tanquam feuda voluerint agnoſcere, ut eo curatius ipſorum ſalus per Clericos Deo commendaretur. Eorum familiis extinctis, bona Epiſcopatibus accreſcebant. Denique quantum per donationes, & teſtamenta Procerum juxta, ac plebeorum in Clericos divitiarum ſit collatum, quis ignorat? cum quantovis

pretio

pretio redimendas judicarent Purgatorii uſtulationes, quas ſitis alioquin, & æſtus impatiens natio miris modis formidabat.

§. 8. Poterat jam ſacerdotes ſuæ fortunæ non pœnitere, utut vel maxime ambitionem, & avaritiam non penitus ejuraſſent. Enimvero prout id genus hominum imperii in alios avidiſſimum, cæterorum in ſe poteſtatem ægerrime ſuevit ferre; ita hoc unum ad perfectam felicitatem deeſſe videbatur, quod in Imperatoris manu foret tam luculenta beneficia diſtribuere, cui eam ob cauſam peculiariter obſtricti cogebantur vivere. Ni ſanctiſſimi ordinis reverentia obſtaret, improbiſſimos mortalium dicerem, qui munificentia Imperatorum, uti eventus oſtendit, valde inconſulta ad deſtruendum faſtigium Imperatorium ſunt abuſi. Nec libertate dignum putaverim, qui manumiſſorem in patroni loco colere adſpernatur. Ut igitur Laicorum imperio ſeſe penitus ſub-

ſubduceret Sacerdotum natio, fulmina Pontificis & turbæ per Præſules Germanos ſtrenue excitatæ demum effecerunt. Neque prius negotium faceſſere Imperatoribus deſierunt, anteſignano ut plurimum Moguntino, quem reliquus grex fideliter ſequebatur, donec abs ſolo Pontifice ipſis pendere liceret. Quo ipſo graviſſimum contraxiſſe morbum Reſp. Germanorum à plurimis creditur, quod magna pars eorum, qui cives ejuſdem audiunt, ſuperiorem agnoſcant, qui extra ipſorum Remp. eſt conſtitutus. Ni forte credere velimus, tam efflictim deperire eam nationem Pontifices, ut ipſius ſalute nihil antiquius ducant; meliuſque Romæ perſpici, quid Germaniæ ex uſu ſit, quam in ipſa Germania.

§. 9. Supereſt, ut de liberis quoque urbibus aliquid addamus. Ad ſeculum ergo à Chriſto nato quintum Germania trans-rhenana vicos duntaxat mœnibus carentes, aut diſperſa

habebat

habebat ædificia. Imo ad ſeculum uſque nonum unius tantum aut alterius apud Venedos urbis mentio fit. Etſi mature urbes extiterint in partibus cis-rhenanis, Romanorum ditioni quondam ſubjectis; uti & in tractu Danubio atque Alpibus interjecto, qui deinceps Germaniæ adcrevit. Nullæ autem antiquis iſtis urbes, partim propter inſcitiam ædificandi, quam adhuc plurima Germaniæ loca præ ſe ferunt; partim propter ferociam gentis, quæ iſta velut clauſtra averſabatur, & quod ſummam fere voluptatum venatione nobiliſſimi quique metirentur. Neque vero commoda urbium ſatis intelligebant, aut valdè deſiderabant, queis ſimplex agreſtiſque victus, vilis ſuppellex, adparatus tenuis, ſuperfluarum opum, aut deliciarum nulla notitia, aut cura. At vero poſtea per religionem Chriſtianam mitigati animi cultiorem vitam patientius ferre dedicerunt. Subiit paulatim habendi amor, & exquiſi-
tior

tior luxuria aliunde invecta; quorum utrique ex urbibus multa accedunt alimenta. Principes quoque ad tantas opes provecti oſtentatione divitiarum ſtruendis ſeſe urbibus dare, rureſtreſque aut extraneos, ut eo concederent, multis immunitatibus invitare. Præprimis cum poſt introductam religionem Chriſtianam multis in locis ſervitus exoleſceret, aut laxior redderetur, liberti, quibus nulli agri, in urbes agminatim convolarent, opificiis aut mercaturæ ſeſe addicentes. Sed & propter irruptionem Hungarorum complures urbes in Saxonia ab Henrico Aucupe extructæ aut munitæ; qui nonum quemque ingenuorum ex agro in urbes juſſit migrare. Incrementa porro urbibus addidere præcipue fœdera mutuæ defenſionis gratia, aut ob commercia inita. Ex iſtis nobile præprimis eſt id, quod Anno 1255. contraxere urbes Rheno adſitæ, cui etiam Principes quidam ad-

ſcribi

ſcribi voluerunt. Ob commercia potiſſimum maritima inſtitutum fœdus Hanſeaticum, cujus quondam tantæ fuere vires, ut ipſis Regibus Sueciæ, Angliæ, & Daniæ forent formidabiles. Etſi poſt Annum 1500 ea ſocietas tantum non penitus corruit; tum quod minores urbes, cum lucrum viderent in ſolas majores redundare, paſſim deſciſcerent; quod Hanſicorum exemplo aliæ quoque gentes, Oceanum, aut Mare Balticum accolentes, commercia cœperunt frequentare, Flandri præprimis, & Batavi. Sic Monopolio iſtorum expirante vires quoque conciderunt.

§. 10. Cæterum etſi ab initio urbes molliori conditione habitæ quam vici; Regum tamen atque Imperatorum poteſtatem non minus quam hi agnoſcebant, iique in iſtis jus dici curabant per Comites, aut Miſſos Regios, quos vocabant. Poſt enormi Imperatorum liberalitate

multæ

multæ in Epiſcoporum conceſſere poteſtatem, multæ Ducum & Comitum factæ, reliquæ ſolis Imperatoribus immediatè ſubjectę remanſerunt. Circa ſeculum autem XII. nonnullæ earundem, prout quæque opulentiæ ſuæ confidebat, laxiorem libertatem uſurpare cœperunt; quod turbis inteſtinis agitati Imperatores, aut recens ad id faſtigium evecti, in ordinem eas redigere non poſſent, aut ultro earundem favorem & ſubſidium privilegiis & immunitatibus conceſſis ambirent, in refractarios Epiſcopos & Principes firmamento. Advocatos quoque & Præfectos Imperiales paulatim excutere proximum fuit. Sed & ſequentes Imperatores, cum viderent Epiſcopos opibus ſuis contra ipſos abuti, effecerunt datis privilegiis, ut primariæ urbes iſtorum poteſtati ſubducerentur. Extincta etiam Ducum Sueviæ proſapia complures ejus Ducatus urbes, aliàs ſat modicæ, libertatis uſurpandæ occaſionem

ſionem impigre arripuerunt. Hanc tamen libertatem iſtæ urbes non ſimul obtinuerunt, ſed ſingulæ, prout occaſio & favor Imperatorum arridebat. Inde eſt, quod non omnes æqualibus perfruantur juribus; quædam parte Jurium Regalium omnino adhuc deſtituantur. Non paucæ denique quod juris in ipſas competebat Imperatori, à Ducibus aut Epiſcopis emtione, permutatione, aut alio titulo redemere; aliis per vim jugum excuſſum, cujus tituli iniquitatem poſt ſubſecuta tranſactio purgavit. Nam infirmitate aut inopia pecuniæ conflictati complures inter ultima ſubſidia habebant, opulentis ſubjectorum libertatem venalem exponere; aut cum cernerent eripi non poſſe, quod iſti ſibi uſurpaverant, modico accepto adquieſcere in lucro duxerunt.

Caput IV.

De Capite Imperii Germanici, Imperatore; ubi de Electione & Electoribus.

§. I. GErmania, utut ex tam multis componatur membris, quorum plura juſtarum & validarum inſtar civitatum habent; à Caroli tamen temporibus uni Capiti, (quod antiqui ſimplicius Regem, ſequentes ambitioſius Romanorum Imperatorem, aut Cæſarem nuncupavere,) ſubjecta fuit, niſi qua interregna intercurrere; & ob iſtud Caput pleriſque una & ſimplex Reſp. fuit viſa. Illud quomodo conſtituatur, deinceps diſpiciendum erit. Operæ pretium autem fuerit, rem paulo altius repetere, ut ſimul adpareat, quantum vetus electio à recentiore diſcrepaverit, & quæ genuina ſit Principum Electorum origo. Circa Carolum ergo M. ejuſque poſteros diſtincte conſiderandum eſt Imperium

perium Romanorum, & Regnum Francorum. Illud in Carolum collatum eſt conſenſu populi Romani, & Pontificis, tanquam præcipui ejus membri, vel potius, qui Imperium in eundem jam non obſcure moliebatur; & quidem jure, uti adparet, hæreditario. Sic ut ſucceſſorum ipſius coronatio non habuerit vim novæ & liberæ electionis, ſed ſolennis duntaxat inaugurationis. Sanè enim Carolus filium Ludovicum, & hic Lotharium in conſortium Imperii adſumſiſſe legitur, nec tamen de requiſito prius novo Pontificis, & Romanorum conſenſu mentio extat. Antiquum autem Regnum Francorum neque mere hæreditarium, neque electitium dixeris, ſed quod mixto quodam ſucceſſionis modo fuerit delatum. Sane enim Reges Francorum conſenſu, & acclamatione Procerum, & totius populi conſtitutos legimus. Sed ita, ut niſi graviſſimas ob rationes

à ſan-

à ſanguine defuncti Regis hautquidquam diſcederetur. Quale genus ſucceſſionis hactenus fere in Polonia obſervatum novimus. Accuratius tamen inſpicienti patet, ex ſucceſſivo plus quam electitio genere traxiſſe regnum Francorum; quippe cum in autorem ſtirpis hac cum conditione videatur Regnum collatum, ut idem etiam in poſteros tranſmitteret, niſi eo valde indigni populo adparuerint. Adeoque per adprobationem illam Procerum, & populi filiis Regum defunctorum non tam novum jus ad regnum fuit quæſitum, quam declaratum, filium juris ex prima collatione quæſiti non eſſe incapacem. Dejecta deinceps ſolio Francorum ſtirpe Carolina, regnum Germaniæ, ſeu uti tunc vocabant, Regnum Francorum Orientale, liberrima Procerum electione delatum fuit Ottoni Saxoni. Quo ſenium excuſante, ejuſdem conſilio electus fuit Rex Germaniæ Conradus Franconiæ Dux, quem

quem aliqui ex Caroli poſteris eſſe putant. Hujus itidem conſilio per liberam electionem in Regnum evectus fuit Ottonis Saxonis filius Henricus Auceps, qui ſola contenta Germania, ne invitante quidem Pontifice, Imperatorium nomen voluit recipere. Enimvero hujus filius Otto M. ſubacta Italia, Romam, & ditionem Eccleſiæ ita cum Germania connexuit, ut citra novam electionem Romanorum Imperator eſſet, qui Regno Germaniæ fuiſſet potitus, coronatione Pontifici non niſi ſolennis ritus vim habente; etſi quondam ante eandem non temere Imperatorium nomen Reges Germaniæ uſurpaverint. In ipſo autem Germaniæ Regno idem fere ſuccedendi modus obtinuit, qui in antiquo Francorum Regno, ut ſcilicet Procerum & populi conſenſus ab ordine ſanguinis non facile diſcederet. Idque duravit uſque ad Henricum IV. cujus pueritia, & fors prava etiam Regni admi-

niſtra-

niſtratione moti Proceres Germaniæ, frigidam ſuffundente Pontifice, in Imperatorem inſurgunt, eumque demum regno dejiciunt, edita conſtitutione, ut deinceps filius Regis, etſi dignus, per ſpontaneam electionem, non per ſucceſſionis lineam (verba ſunt conſtitutionis) proveniret. Et ex illo tempore hæreditaria ſucceſſio paulatim exolevit.

§. 2. Facta autem fuit antiqua illa adprobatio & electio ab univerſo populo; etſi Procerum, Principum ſcilicet, Epiſcoporum & Nobilium plurimum heic valuiſſe autoritatem extra dubium ſit. Ab aliquot tamen jam ſeculis, cæteris omnibus excluſis, Imperatorem eligunt ſeptem, & poſt pacificationem Oſnabrugenſem octo primarii Principes, ab iſthoc officio electores dicti: tres Eccleſiaſtici, Moguntinus, Trevirenſis, & Colonienſis Archiepiſcopi; & quinque ſeculares, Rex Bohemię, Duces Bavarię & Saxoniæ, Marchio Brandeburgicus, &

cus, & Comes Palatinus Rheni. Hoc jus quando iſti Principes nacti ſint, non ita liquido conſtat. Equidem per duo amplius ſecula, ab Anno circiter 1250. ad Annum 1500. recepta fuit opinio, Ottonem III. Imperatorem, & Gregorium V. Pontificem ſeptem Electores inſtituiſſe; niſi quod alii autores heic primas partes Imperatori, alii Pontifici tribuant, prout quiſque hujus aut illius ſtudio ducitur. Hanc opinionem primus, quod novi, peculiari libello, qui inſcribitur *De Comitiis Imperatoris*, oppugnavit civis noſter *Onuphrius Panvinius*, quem hodie cordatiſſimi quique Germanorum ſequuntur. Palmarium argumentum eſt, quod illa conſtitutio ſive Ottoniana, ſive Gregoriana, à nemine hactenus reperiri potuerit, & de eadem omnes ſcriptores ad Friderici uſque II. tempora per Annos 240. ab Ottone III. ſileant. Nam primus Electorum mentionem facit Martinus Polo-

nus, qui vixit ſub Friderico II. annos circiter 250. poſt Ottonem III. cujuſque adeo fides omni exceptione non eſt major in re tam longe ab ipſius memoria remota, cum liquidioribus teſtimoniis deſtituatur. Neque tamen ipſe conſtitutionis alicujus meminit, neque tempore Ottonis cœpiſſe Electores dicit, ſed hoc tantum affirmat, poſt Ottonis tempora cœpiſſe Officiales Imperii eligere. Quod duplici ſenſu admitti poteſt, vel quia ditiones ampliſſimas eo tempore ſortiti ſunt, qui antea præcipua munia in aula obibant: vel quia munia iſta in ampliſſimarum ditionum Principes tunc in perpetuum ſunt collata. Qui tamen uti fortaſſe inſigni autoritate inter cæteros fuerunt conſpicui; ita præter ſeptem illos aliis quoque Principibus in Regum electione locum fuiſſe, nemo antiquitatum Germaniæ peritus negabit. Alii Electorum inſtitutionem Friderico II. adſcribunt. Sed nullius in

eam rem ſanctionis monumentum uſpiam deprehenditur; nec probabile eſt, reliquos Principes tam ſubito & libenter jure ſuo deceſſiſſe.

§. 3. Igitur apud peritiſſimos rerum patriarum Germanos hæc fere ſententia obtinet, jam ante Friderici II. tempora ſeptem illos Principes tanquam Imperii Officiales, & opum magnitudine pollentes in electionibus Imperatorum autoritate reliquos paulatim eminere cœpiſſe. Poſt Friderici autem tempora, rebus per Germaniam mirum in modum turbatis, cum reliquis publica negotia parum curæ eſſent, hos ſibi ſolis id jus eligendi vindicaſſe. Hoc ubi in conſuetudinem, per aliquot actus confirmatam, abiiſſet, Aureæ Bullæ, quam vocant, publica & ſolemnis ſanctio acceſſit, in qua tota eligendi ratio, & omnis Electorum poteſtas continetur. Et ex iſto tempore Principes illi nomini ſuo titulum Electorum adjicere, ampliorique quam re-

ſiqui dignatione æſtimari cœperunt.

§. 4. Utut ergo ab initio eligendi munus iſti ſibi Principes videntur ſumſiſſe, quatenus Imperii officiales erant; poſtea tamen per legem Aureæ Bullæ non minus officia iſta quam electoria dignitas certis ditionibus eſt annexa, ut qui illas legitimo modo poſſideat, eo ipſo ſit Elector. Et quidem Eccleſiaſtici Electores, uti alii Epiſcopi Germaniæ, conſtituuntur electione, vel collatione. Ubi obſervandum, etſi aliàs Epiſcopi, ut omnes muneris ſui partes rite queant obire, opus habeant Pontificis confirmatione, & pallio non gratis redimendo: tamen ad electionem Imperatoriam eoſdem admitti, etiam ante confirmationem Pontificiam; cum ſeculares dignitates ſine charactere conſtent. Verum ſede vacante, vicem Electoris hautquidquam ſubire poteſt capitulum. In electoratibus ſecularibus obtinet illa ſpecies ſucceſſionis linealis, quam agnaticam vocant,

vocant, & ita quidem, ut neque dignitas Electoralis, neque terræ peculiariter Electoratibus adſignatæ diviſionem recipiant. Quod ſi autem novus ſit electoratus inſtituendus, aut ob delictum aliquis ea dignitate exuendus, ſine dubio reliquis Imperii legibus & conſuetudinibus conforme fuerit, Imperatorem ſolum propria autoritate, citra conſenſum reliquorum Ordinum, aut ſaltem Electorum, nihil heic diſponere. Etſi ſuperiori noſtroque hoc ſeculo in contrarium extet exemplum; contra quod tamen unus atque alter nequidquam eſt proteſtatus, facili ad ſpernenda verba Cæſare, cui Mars ſupra modum tunc videbatur favere. Aſtute tamen idem, quod dignitatem Electoralem uni ablatam in agnatum ex eadem familia contulit. Id enim non modo invidiam facti inſigniter erat molliturum; ne dominandi magis libidine, aut aliena rapiendi, quam neceſſitate muneris, & ut ſua vindicaret, in bel-

lum ruiſſe videretur: ſed & potentiſſimas familias æterna æmulatione diſtracturum, obnoxiis Cæſari illis partibus, quas ipſe validiores reddiderat. Addendum & hoc Electoribus minorennibus in electione Imperatorum tutores ipſorum ſubire locum. Minorennes autem deſinunt eſſe completo ætatis anno octavo decimo.

§. 5. Modus electionis hic fere eſt. Moguntinus intra menſem à primo die, quo de morte Imperatoris reſcivit, Collegis id ſignificat, eoſque ad futuram electionem vocat: qui ipſi, aut per Legatos ſuos comparent. Francofurtum ingreſſuris certus equitum numerus, nempe ducentorum, eſt præſcriptus; qui tamen hodie non ita accurate obſervatur. Dum electio fit, omnes pergrini urbe iſta jubentur exeſſe. Actum electionis, quæ fit in ſacrario templi S. Bartholomæi, auſpicatur ceremonia Miſſæ. Inde ad Altare accedunt juraturi,

turi, quod idoneum ſint electuri Imperatorem. Moguntinus tanquam Decanus Collegii ſuffragia colligit, primo loco Trevirenſem interrogat, inde Colonienſem, & reliquos: ipſe ultimo loco ſententiam dicit. Plura ſuffragia pro univerſis valent. Cum tamen hodie octo ſint, nondum certi quid eſt conſtitutum, quid agendum, ſi fors ſuffragia eſſe æqualia contingat. Suffragio ſuo Elector ſeipſum quoque nominare non prohibetur. Electio facta in literas ſolet referri, & ſigillis Electorum confirmari. Poſtea hi ad Altare accedunt, ubi Moguntinus convocatam apud multitudinem Imperatorem electum pronunciat. Ei mox certis ſub legibus Imperium committitur; ita tamen, ut omnibus & ſingulis Electoribus ſua jura & privilegia ſtatim teneatur confirmare. Coronationi quidem lege Aureæ Bullæ deſtinata urbs Aquiſgranum; etſi hactenus plerumque, ubi electio facta, inaugu-

ratio quoque fuerit celebrata. Et quia iſta urbs in diœceſi Colonienſi ſita, ideo ab Electore Colonienſi jam olim hæc frequenter peracta. Cui tamen Moguntinus ſuper eo jure litem intendit; quæ nuper, ni fallor, ita compoſita eſt, ut alternis coronationem peragant, ubicunque locorum ritus iſte celebretur. Alia ceremoniarum ſolennia paſſim in Scriptoribus Germanicis invenias.

§. 6. Electoribus uti jus eligendi Imperatorem, ita poteſtatem quoque eundem, ſi mereatur, deponendi competere, publica & expreſſa lege ſanciri, durum fortaſſe nimis, & invidiæ plenum erat futurum. Eandem tamen ipſos exercuiſſe conſtat in Wenceſlao, filio ipſius Caroli IV. quem, ut filio ſuo imperium pararet, & Auream Bullam condidiſſe, & maximis largitionibus Electores mactaſſe, non obſcure fremunt, qui eminentiam Electorum ægris oculis adſpiciunt. Ad Henricum IV. imperio

perio dejiciendum alii quoque Principes operam contulerunt. Sane Moguntinus uni atque alteri Imperatorum, ipſi quædam parum grata molientium, jus illud deponendi Imperatores non timide occinuiſſe legitur.

§. 7. Habent & alia quædam præ reliquis præcipua jura Electores. Præterquam enim, quod excluſis reliquis ordinibus poſſint conventus agitare, ac de ſumma rerum conſilia conferre; ipſi quoque ſunt ſummi Officiales Imperii. Archicancellarii quidem ſunt Moguntinus per Germaniam, Treverenſis per Galliam & regnum Arelatenſe; (quibus vocabulis tamen juxta peritiſſimos autores non integra Gallia, ſed quicquid ejus ad regnum Burgundicum pertinuit, quod ſeculo XI. Germaniæ jungi cœpit, intelligitur;) Colonienſis per Italiam: Etſi hodie penes priorem res, penes poſteriores inane fere nomen remanſit. Rex Bohemiæ eſt Archipincerna, & in celebratione

ſolemnis curiæ Imperatori primum poculùm porrigit. Bavarus hodie eſt Archidapifer, & in ſolemni proceſſione geſtat pomum Imperiale. Saxo Archimarſchallus præfert Imperatori gladium evaginatum. Brandeburgicus Archicamerarius Imperatori aquam porrigit, & in proceſſione ſceptrum præfert. Comes Palatinus Rheni Architheſaurarius in ſolemni deductione Regis coronati ad palatium in circumſtantem populum nummos aureos atque argenteos ſpargit. Secularium ſinguli in iſtis officiis ſuos habent Vicarios, Bohemus Pincernam de Limburg, Bavarus Dapiferum de Walburg, Saxo Mareſchallum de Papenheim, Brandeburgicus Comitem de Hohenzollern, Palatinus Comitem de Sintzendorf. Sunt quoque alia privilegia Electorum in Aurea Bulla expreſſa, quorum tamen pleraque aliis quoque Principibus hodie competunt; præterquam quod ab ipſorum judiciis non adpellatur,

latur, & quod in renovatione feudorum ſuorum ſunt immunes, & ſi quæ forte ſunt alia.

§. 8. Interregno exiſtente Vicariam in gubernando Imperio poteſtatem gerunt Palatinus, & Saxo; ille quidem in partibus Rheni & Sueviæ, & ubi jus Franconicum in uſu; hic ubi jura Saxonica vigent. Interdictum tamen iiſdem feuda Principum, & quæ per vexillum conferri moris, cuipiam attribuere; nec minus res Imperii alienare aut oppignorare. Cæterum quæ geſſere, abs recens creato Imperatore confirmari ſolent. Nupero interregno poſt mortem Ferdinandi III. Electori Palatino ſuper Vicariatu controverſiam movebat Bavarus. In qua id præprimis callide à Bavaro obſervatum, ut quid moliretur, altiſſima diſſimulatione premeret, ne mature ipſius deſtinata poſſent eludi. Et cum per diſpoſitos curſores ipſi de obitu Imperatoris nunciatum eſſet, idem quaquaverſum

confeſtim litteras dimittit, ſuſceptionem Vicariatus indicantes; ad quas plerique ſtatuum, re non ſatis perpenſa, cum præpropera gratulatione reſponderunt, priuſquam Palatino de morte Imperatoris fere innoteſceret. Nec jus ſuum involari ſegniter tulit Palatinus, ſed & ipſe paſſim denunciavit, poteſtatem ſeſe vicariam deinceps exerciturum, non ſine querela ſuper injuria Bavarica. Et ſatis conſtat, non paucos Principum doluiſſe, literas ſeſe ad Bavarum retractare non poſſe. Verum uti fit, alienam litem in ſeſe nemo derivare voluit. Res poſtea inter partes per ſcripta publica agitata. Ubi quamquam nemini mirum videbatur, Bavarum iſthanc dignitatem ad ſeſe conari pertrahere; quippe qui jam tum florentibus Palatini rebus, Electoratum ſibi deberi contendere non dubitaverat, ac jam potentia propria & favore Auſtriacorum fidebat: pleriſque tamen à partium ſtudio remotis Palatini Scripto-

Scriptores ſat manifeſte judicabantur oſtendiſſe, Vicariatus dignitatem hautquidquam partem aut appendicem eſſe Archidapiferatus, ſed peculiare jus Palatinatui ad Rhenum perpetuo annexum. Prout etiam Saxo, non qua Elector, ſed quà Palatinus Saxoniæ Vicarii munere gaudeat. Enimvero cum non pauci in Bavarum favore propenderent, cæteri eundem aperte offendere nollent; neque Principibus mos ſit facile de injuria ſua confiteri, lis indeciſa huc uſque permanſit.

§. 9. Imperatori quandoque extra ordinem adjungitur Rex Romanorum, verbo quidem, ut tanquam generalis ipſius Vicarius, eodem abſente aut impedito, Remp. moderetur, & defuncto demum ſine ulteriori electione ſuccedat. Verum neceſſitatem aut utilitatem Reip. ſemper prætextui ſumi tralatitium eſt. Genuina cauſa fuit, ſaltem circa pleroſque, ut ſe vivis filios, fratres, proximoſve

moſve agnatos faciliori negotio ad Imperium proveherent, prenſante eo, penes quem ſumma rerum. Et arctioribus poſſunt legibus adſtringi, qui vacante ſolio libere adſciſcuntur.

Caput V.

De Poteſtate Imperatoris, limitata per Capitulationem, Leges atque Conſuetudines Imperii, & Jura Ordinum.

§. 1. Qua occaſione Proceres Germaniæ enormia incrementa, & ad leges Monarchiæ hautquidquam quadrantia ceperint; jam ſupra traditum fuit. Nec minus quod, libera Regum electione ad ipſos devoluta, opes ſemel partas omnino conſervare iiſdem cordi fuerit. Quo ipſo Regibus ademptum de ſumma rerum pro lubitu diſponere; ſed neceſſitas impoſita circa præcipua negotiorum conſenſum Procerum exquirere, & plura apud eoſdem autoritate, quam imperio moliri. Quin pro-

probabile eſt, juramento, quod ab omnibus fere Regibus Chriſtianis præſtari ſolenne habetur, mature per Proceres Germaniæ hanc quoque clauſulam fuiſſe inſertam, quod Rex velit jura omnium & ſingulorum Germaniæ civium tueri, & laudabiles atque receptas in Imperio conſuetudines obſervare. An vero ſucceſſu temporum peculiares quædam leges additæ, & ſcripto quidem comprehenſæ, non ſatis liquet. Neque enim ante Carolum V. ejuſmodi Capitulationis exemplar lucem adſpexit; & ſi qua producuntur, ſubleſtæ ſunt fidei. Et quod in Aurea Bulla electus Imperator ſtatim jubetur confirmare omnia jura, privilegia, & immunitates Principum Electorum per literas, & ſigilla, illud ad hos peculiariter videtur pertinere, adeoque diverſum quid notare à Capitulatione, qua totius Imperii libertati proſpicitur. Cur autem Carolum V. expreſſis iſtis, & prolixis legibus vellent adſtringere

Electo-

Electores, in cauſa erat iſtius Principis potentia, ætas juvenilis, altique ſpiritus, quos ſuum illud *plus ultra* ſatis arguebant; & ne patrimonii ſui amplitudine abuteretur ad Germanos in ordinem redigendos. Utque noſſet, alio ſibi modo gubernandam Germaniam, quam reliquas ditiones. Semel receptum inſtitutum, etſi fortaſſe hæ rationes non æque urgerent, retinere viſum, ne ampliora ſibi indulta crederent ſucceſſores.

§. 2. Hæ porrò Capitulationes hactenus à ſolis Electoribus Imperatori fuerunt præſcriptæ, inconſultis reliquis Ordinibus. Qua de re tamen hi aliquoties ſunt queſti, & in ipſa pace Weſtphalica mentio facta, ut proximis Comitiis deliberaretur de concipienda Capitulatione perpetua. Qua formula ſtylo Germanorum notatur, rem in infinitum iri extractum. Audiebam tamen, cum Ratisbonæ hærerem, jam iſtud ſerio agitari, & non ſpernendam vim chartæ conſum-

conſumtam. Sed peritiores judicabant, non eſſe quod Electores ſibi metuerent. Ex re Imperatoris eſſe, ut Electores cæteros Principes emineant. Hos enim, utpote paucos, facilius ſe ſibi poſſe conciliare, quam univerſos Ordines; quibus viciſſim aliquid abs ſe indulgeri æquum fuerit. Ex ipſo Principum Senatu non valde adverſari, qui familiis Electoralibus ſint prognati. Reliquorum petita facile poſſe eludi. Nec congruere moribue Germaniæ, jure aliquem ſuo utcunque quæſito per vim aut coitionem exturbare. Addebant, utut non inique poſtulent reliqui Ordines, ut in Capitulatione æque ſui, quam Electorum habeatur ratio; tamen vix concipi poſſe formulam, quæ deinceps non aliqua correctione opus ſit habitura, mutata temporum ratione. Et in prioribus Capitulationibus pleraque adparere adjecta, aut interpolata, prout ex uſu præſentium tempoporum viſum, & obſtruendis rimis, per

per quas Cæſares elabi erant conati. Electores porro non difficiles futuros, ut admonitu reliquorum Ordinum Capitulationi inſerant, quæ ipſorum libertati tuendæ videbuntur inſervire. Denique valde abſurdos eſſe, qui Electoribus vitio velint vertere, quod emolumentis ſuis plus quam cæterorum velificari ſint viſi; quaſi iſti ſoli communem hominum inclinationem teneantur exuere. Alii tamen ſuſceptæ circa Capitulationem tractationis aliam ſuſpicabantur cauſam: Cæſarem nimirum de cætero à Comitiis abhorrentem, ut Ordines convocaret, per bellum Turcicum fuiſſe motum, quod ſperaret, eo prætextu magnam ſe pecuniæ vim ab Ordinibus obtenturum. Sed iſtos loco pecuniæ milites obtuliſſe. Id cum Conſiliariis Cæſaris parum videretur quæſtuoſum, pacem deſtinato citius cum Turcis coiviſſe. Nunc hæſitare ipſos, qualis Receſſus Imperii ſit conſcribendus. Nam materiam

de-

de conferendis auxiliis ad bellum Turcicum, quæ in compluribus antiquis utramque paginam facit, jam periiſſe. Et tamen curioſos homines ſcire velle, quidnam tanta multitudo Legatorum per tot annos egerit, & cui bono horis quidem antemeridianis vinum Hiſpanicum, pomeridianis vero Rhenanum aut Moſellanum fuerit bibitum. Objectam igitur illis eſſe materiam inextricabilem, ut cum circa eandem diu incaſſum laborarint, demum liquido poſſint jurare, ſe otioſos non fuiſſe; ſimulque repetitionem vanorum litigiorum cum rejectione deciſionis eorundem ad alia Comitia, poſſe qualecunque inſtar Receſſus Imperii præbere.

§. 3. Quicquid tamen hujus ſit, ſaluberrimo videtur more introductum, poteſtatis imperatoriæ leges expreſſo & diſtincto ſcripto comprehendi. Nam omnino ad exiſtimationem Ordinum facit, ut, cum imperari ſibi ad modum cæterorum Monarchis

chis

chis ſubjectorum non patiantur, non credantur ex contumacia, aut per meram uſurpationem id facere, ſed quia in tales leges Imperatorem adſciverunt. Eorundem quoque libertati conſulitur, præfixis terminis, quos Cæſari tranſilire nefas. Præſcinditur quoque hoc modo Cæſari querelarum cauſa, quod non ad reliquorum exemplar Monarcharum uti poſſit iis, qui ſe ipſi ſubjectiſſimos multo cum verborum honore vocant. Nam ab initio Capitulationis profitetur, ſeſe in has leges Imperium ſuſcepiſſe, inque eaſdem cum Electoribus pro ſe & reliquis Ordinibus per modum pacti conveniſſe. Atqui ſi iſtæ conditiones diſplicebant, licebat dignitatem illam recuſare, aut Electoribus oſtendere, dictas leges iniqui aliquid aut abſurdi continere; qui talia ſine dubio lubenter correcturi erant. Ubi ſemel limitatam poteſtatem acceptare placuit, Imperatori nefas plenam & Regiam poteſtatem

in Ordines affectare; aut ſi tale quid auſus fuerit, his impune non parere licebit. Nam quin Regia poteſtas certis includi limitibus queat, cordatiores Germani non dubitant. Imo & dari poteſtatem, quæ capiti corporis alicujus fœderatorum competat, quęque ſpecie à regio & pleno imperio differat, acutiores Politici puto non negabunt.

§. 4. Cæterum in pleriſque Germanicis ſcriptoribus, quando de Capitulatione agunt, obſervare licet fœdam adulandi libidinem, aut inſignem doctrinæ civilis inſcitiam. Impudenter non nemo aſſerere auſus eſt, per Capitulationem poteſtati Imperatoriæ terminos non poni, ſed id tantum agi, ne Imperii vires per alienationes, oppignorationes, & ſimilia flacceſcant. Plerique agnoſcunt per eandem certis quidem limitibus circumſcribi poteſtatem Imperatoriam, adeoque abſolutam eſſe deſinere, non tamen ſummam;

ſeu,

ſeu, uti quidam loqui amant, eandem plenitudini poteſtatis aliquid detrahere, non tamen ſummitati. Quod uti ſequenti Capite curatius erit examinandum, ita illud heic obiter duntaxat monendum, falli eos, qui putant, controverſiam hanc ſolide expediri diſtinctione prolata inter leges, quæ obligant ex præſcripto ſuperioris, & quæ ob placiti fidem & ex conventione ſtringunt. Ad quod poſterius genus Capitulationem referunt. Nam ex eo tantum probatur, Imperatorem non eſſe ſubjectum Ordinibus; non autem, ipſum in eoſdem obtinere Imperium propriè dictum. Ut enim aliquis ſummum obtineat Imperium, non ſufficit ſuperiorem non habere; ſed requiritur, ut juſſibus ipſius citra tergiverſationem, aut provocationem cæteri teneantur obedire. Multo minus ſufficit, ut quis ſit ſummus in ordine ad ſuam Remp. Quaſi vero in noſtra Rep. Dux Venetus non foret ſummus,

mus, cui tamen nemo ſummum Imperium tribuere auſus eſt. Nam præterquam quod & in Rep. Optimatium, & in Democratiis dentur Principes proprie dicti, quos recte Summos in ſua Rep. vocaveris; etiam in ſyſtematibus ſociorum dari poteſt aliquis eminentior, & cui communis cura rei peculiariter ſit commiſſa, qui in iſto quidem corpore rectè Summus audiat, utut imperio proprie dicto in ſocios deſtituatur, ſeu iiſdem ad modum ſubditorum uti nequeat. Verum ſatius opinor fuerit in rem velut præſentem venire, & ſigillatim conſiderare, quidnam circa ſummi Imperii partes Imperatori liceat. Ni quis enim iſta norit, ineptè ac temerè de Germanorum Rep. judicare inſtituit. Erit autem nobis heic ſequendus ordo, magis qui genio ejus Imperii, quam regulis ſcientiæ civilis examuſſim congruat.

§. 5. Initium ergo capiemus à conſtitutione Magiſtratuum, quæ in

qua-

qualibet civitate eſt penes ſummum Imperium. In quod ſi ultimo demum redundare debet imputatio eorum, quæ ab iſtis ſecus geſta fuerunt, neceſſum eſt, ut ſummo Imperio competat facultas eorundem geſta examinandi; & ſi quid deliquerint, officio eoſdem dejiciendi, aut alio modo plectendi. Iſthæc poteſtas quin Cæſari in ditionibus ſuis hæreditariis illibata competat, dubium non eſt. Sed de reliquo Imperio controvertitur. Equidem ab initio Duces Comiteſque Germaniæ Magiſtratus proprie dictos fuiſſe, ſupra aſſeruimus. Id hodie vocabulum pro ſumma injuria iidem accipient. Nec ullus Principum Germaniæ concedet, quod Cæſar per ipſum populum ſuæ ditioni ſubjectum gubernet, aut quod ipſius ſubditi Cæſaris ſint; utut multo cum verborum honore de humilimo adverſus eundem obſequio ſubinde teſtentur. Et licet hæreditarium in Regno Magiſtratum exiſtere non repugnet:

pugnet: ſalvum tamen, ut in Miniſtrum ſuum, ſummo Imperio ſemper jus manebit. Ex iis, quæ ſubjiciemus, res tota fiet clarior. Poteſt igitur Imperator conferre alicui titulum S. R. Imperii Principis, aut Comitis, verum jus ſuffragii ferendi in Comitiis dare non poteſt citra reliquorum Ordinum conſenſum. *conf. artic.* 44. *Capitul. Leopoldinæ.* Et cum fruſtra Principum titulo ſuperbiant, quibus ditiones ſuſtinendo ejus dignitatis ſplendori deſunt, ne novitios iſtos per feuda vacantia locupletare queat Cæſar, *art.* 30. *cap. Leopold.* cautum eſt. Ubi talia bona in patrimonium Imperii jubentur redigi. *add. art.* 29. *capit. Leopold.* Ejus conſtitutionis duplex potiſſimum ratio, tum ne omnia feuda vacantia per domum Auſtriacam abſorbeantur, quæ, relicta facultate iſta denuo in alios conferendi, ſui aut ſibi obnoxiorum haut videbatur oblitura: tum ut tandem aliquando præter titulum

tribuere quid poſſit Germania ſuo Cæſari, ex quo tanti faſtigii ſumtus toleret; ne in electione opum eligendi potiſſima ſit habenda ratio. * Ex propriis autem ditionibus recens creato Principi dignum iſto titulo patrimonium aſſignare, & ad conditionem cæterorum Germaniæ Principatuum idem provehere, ſupra menſuram puto ſobriæ liberalitatis fuerit. Extraneum, ac abs nemine ſuperiore pendentem Principem in reliquorum Germaniæ Principum ordinem adſciſcere Imperatori fors conceſſum. Sed ſi vel maxime alicui conditionem ſuam deteriorem facere in mentem veniret, quem locum iſte in comitiis occupabit? Nam & hunc ultimi ſubſellii pudebit, & antiqui Germaniæ Principes, niſi Regi, hautquidquam loco ceſſerint. Circa urbes extraneas in cenſum Imperialium Germaniæ urbium recipiendas minor videtur difficultas futura. Nam nec iſtas tanta ambitio, uti Principes, titillat; & facili

& facili negotio obtineri poſſet à Buchhornio, ſimiliſque ſplendoris oppido, ut præfracta loci ſui defenſione Imperii Germanici incrementa ne impediret. Sed ut libera urbs Germanis ſeſe velit adjungere, vix videtur prius eventurum, quam una aut altera vicinarum Rerump. diſſolvatur. Ex urbibus autem Germaniæ, quæ jam alicui Ordinum ſubſunt, nullam in conditionem civitatum Imperialium Cæſari conceditur evehere.

§. 6. Multo minus autem in arbitrio Imperatoris ſolius eſt alicui dignationem Principis adimere, aut quempiam Ordinum ſuis ditionibus expellere, ne quidem ob crimen aliquod in Remp. admiſſum; ſed in notorio etiam facto ſaltem Electorum conſenſu opus habet, priuſquam proſcriptionem delinquenti intentet. *vid. art.* 28. *Capitul. Leopold.* Scilicet cavere placuit, ne qui fors in rem privatam Imperatoris quid deliquiſſet, tanquam hoſtis Reip. ſtatim plectere-

 tur.

tur. Imo & circa eundem articul. 28. dum capitulatio Francofurti concipitur, quidam Ordinum non imprudenter monebant, ut expreſſe inſereretur, exſecutionem ſententiæ in proſcriptos debere fieri ex legibus receptis per membra Circuli, in quo iſti ſunt ſiti. Nam ſi Cæſar ipſe ſententiam exſequeretur, fieri poterat, ut proſcriptorum ditiones ad ſe traheret ſub prætextu ſumtuum in eam rem factorum. Et fortaſſe jucundum erat futurum tam atroces ferre ſententias, ſi iſtæ in emolumentum judicis cederent. De cætero, Imperatori parum curæ eſt, quomodo quiſque Ordinum ſuos ſubjectos tractet; & tondeat, an deglubat ſuas oviculas. Nam inter præcipua, quæ ipſe jurato promittit, eſt, quod cuique Ordinum ſua jura ac privilegia velit conſervare, atque in eorundem exercitio neminem turbare. Atqui hoc jure præprimis ſeſe efferunt Ordines Germaniæ, quod ſibi ſubditos vel

proprio

proprio ex arbitrio, vel prout cum ipſis pacti ſunt, poſſint regere. *vid. art.* 3. 7. 8. 9. *capit. Leopold.* Pauciſſima quoque ſunt, quæ Imperator ſubjectis Ordinum immediate poſſit imperare. Imo ne id quidem plerique concedere volunt, ut evocare eoſdem queat teſtimonii aut litis cauſa, abſque omni ſubſidio juris, in citationibus, quas ſuo nomine emittit. Præmiis tamen & privilegiis ſubjectos Ordinum afficere non prohibetur Imperator; ita tamen, ut juri Ordinum in eoſdem nihil detrahatur. Etſi fere intra titulos Cæſarea liberalitas adverſus iſtos ſubſiſtat.

§. 7. Videamus porro quidnam juris ſit Imperatori in bona Statuum, quatenus ex illis ſunt contribuenda, quibus Reſp. pacis bellique tempore ſumtus tolerat. Quantum mihi conſtat, omnia vectigalia extra ditiones Imperatoris, ſi pauciſſima excipias loca, ad Ordines ſpectant; qui ne eadem ſupra modum intendendo com-

mercia peſſundent, Imperator ſe prohibiturum promiſit. *art.* 21. 22. 23. *capit. Leopold.* Neque nova ipſi vectigalia in ditionibus Ordinum inſtituere conceſſum. Si quæ alia ad Imperatorem ex Imperio redeunt, magni adeo non ſunt momenti, aut miniſtris Cancellariæ cedunt, quibus præprimis renovatio feudorum quæſtuoſa eſt. *vid. art.* 17. *capit. Leopold.* Tributa ab Imperatore indici Germanis auribus inauditum. Nec ſtati quid ad neceſſitates Reip. ab Ordinibus conferri ſuevit, niſi quod ſuſtentandæ Cameræ Spirenſi deſtinatur: quanquam & modicum iſtud ſat tædioſe à multis ſolvitur. Quondam etiam, Imperatore ad coronam Romæ petendam proficiſcente, ab Ordinibus armanda & alenda erant IV. equitum & XX. peditum millia. Verum cum expeditiones illæ Romanæ dudum fieri deſierint, deſcriptiones eam ob cauſam conceptæ huic fini inſerviunt, ut ſi fors extra ordinem

quid conferendum ſit, ratæ partes ſingulorum Ordinum ſtatim ſciantur. Etſi & in iſtis ſuper inæquali diſtributione à multis querelæ moveantur, quorundam opibus lapſu temporum attenuatis, aliorum auctis. In Turcicum bellum Germanis maxima vis auri inſumta, cujus terror hactenus ſimplici plebeculæ alvum æque ac crumenam ſolvere ſuevit. Sed ne heic quidem pro imperio aliquid ab Ordinibus exactum. In Comitiis aut per circummiſſos Legatos omnia impetrata, eo facilius, quod nonnullis Principibus ea res in quæſtum vertit, dum particulam aliquam iſtius tributi extra ordinem paulo laxius impoſiti ſibi decerpſere.

§. 8. Arbitrium belli & pacis jam ſat arctis incluſum legibus intelligitur, amoto rerum gerendarum nervo. Equidem poſſunt Auſtriacorum ditiones hereditariæ validum alere exercitum. Sed & eaſdem valde exhauſtum iri, ſi ſolis onus incumbat,

in aprico eſt. Ni ergo Ordines tam in bellum, quam in ſumtus ad id conferendos cònſenſerint, non eſt, quod auxilii quidpiam ab iiſdem ſibi polliceatur Cæſar. Cæterum uti non omnino ipſum deſtituere ſolent, ſi ab aliis invadatur; ita ultro alios armis petenti nemo temere adſiſtit, niſi peculiares ipſi cum Domo Auſtriaca rationes intercedant. Quin potius ex re Ordinum eſt impedire, ne iſte bellum alteri inferat, non ſolum, quia illa occaſione tota Germania turbis involvi poteſt; ſed etiam quia ipſa Cæſaris victoria illis parum læta eſt futura, gliſcente nimium ejuſdem potentia, quam libertati ſuæ prægravem fore non injuria metuunt. *vid. art.* 13. 14. & 16. *capitul. Leopold.* Quomodo itidem Cæſaris poteſtas circa fœdera ineunda ſit reſtricta, docet *art.* 10. ejuſdem capitulationis. Ubi non injuria mirari ſubit, quare Imperatori quidem interdicatur bellum alicui facere quocunque prætextu, aut fœdera

dera cum exteris inire, citra conſenſum ſaltem Electorum: cum tamen nuperrime ad nos nunciatum ſit, complures Electores Principeſque, coitione facta, tractoque in partes rapaciſſimorum prædonum globo, Electoris Palatini ditiones invaſiſſe, obtentu quorundam hujus jurium, quæ parum grata ſibi fremunt. Et ſolo iſthoc belli auſpicio fuiſſe contentos, ut Cæſari obiter, & non citra ferociam per literas ſignificarent, quidnam ſibi deſtinatum foret. Alium item Epiſcopum vicinis ſibi Belgis, ſeipſo autore, arma intuliſſe, quibus non difficulter magna Germaniæ pars poſſet involvi. Et hæc omnia patrata durantibus, & otioſe inſpectantibus Imperii Comitiis. Nam illud jamdudum in conſuetudinem abiit, ut quidam Principum fœdere cum Suedis Galliſque implicentur; qui tamen ex longo tempore hoſtes ſeſe, aut æmulos Domus Auſtriacæ tulerunt.

§. 9. Videamus quid Imperatori circa ſacra poteſtatis competat. Nam ut de hac quoque ſit heic agendum, novæ Theologiæ addicti politici faciunt, qui in partem iſtius poteſtatis civile imperium vocare non dubitant; cum apud Catholicos conſtantiſſima fides ſit, Sacerdotum opibus cumprimis noxium, ſi circa divina alius præter ipſos ullam diſponendi facultatem ſibi vindicet; ſique Laici ſola defenſi & locupletati cleri gloria contenti eſſe nolint. Cum igitur ante per Germaniam ſoli ritus Catholici vigerent, niſi quod in Bohemia Joannes Huſſus non paucos haberet diſcipulos, & Judæi paſſim tolerarentur; per Martinum Lutherum magna clades rebus Pontificis præter opinionem illata eſt; & ex levibus cauſis exorta rixa magnam Germaniæ partem ab obſequio ſedis Romanæ avertit. Si verum dicere fas eſt, ut exigua ſcintilla in tantum incendium erumperet, cauſam præbuit tum inſci-

tia

tia eorum, qui primi ſeſe Luthero oppoſuerunt, tum Leonis X. inconſulta præcipitantia. Scilicet miſelli quidam Fraterculi inter ſe rixabantur, cui alteri pietas magis, alteri quæſtus Sacerdotum cordi videbatur. Utriſque ab initio ſancta habebatur autoritas Pontificis. Heic prudentis fuerat judicis, utrique ſe parti æquum præbere, aut utrique parti mature ſilentium imponere, ne apud vulgus ea merx ſuſpecta fieri inciperet. Saltem non ita aperte in partes inſtitorum erat deſcendendum, ne ſummo paſtori lucrum magis, quam ſalus animarum curæ crederetur, aut quaſi iſte mallet peccata redimi, quam prohibere. Et præbebatur occaſio ſuſpicandi hominibus parum devotis, quaſi eadem cum medicis, & chirurgis agitarent vota Sacerdotes, queis morbi ac vulnera hominum emolumento cedunt; quoſque adeo iiſdem bona fide indoleſcere nemini perſuadetur. Quod ſi autem ſtultum & ſacrilegum

erat, ſententiam ferre in detrimentum Eccleſiæ vergentem; debebant hominem præfervidi ingenii donis aut per promiſſa delinire, ne facem iſte laicis præferret ad excutiendum Sacerdotum jugum. Et cum plurimi per ambitum aut largitiones ad dignitates Eccleſiaſticas adſpiraverint, tanti puto fuerat Monachum purpura involvere, ne tam male de Eccleſia Romana mereretur. Enimvero cum Martinus ille deprehenderet, Sacerdotum apud tribunal nihil æqui ſeſe obtenturum, Laicorum captare favorem inſtituit. Exinde Papam, qui aperte litem jam ſuam fecerat, pro judice recuſavit agnoſcere: Et ne Patronis deſtitueretur, docere cœpit, ad Principes ſeculares, aut qui his ſimilem gerunt poteſtatem, ſpectare curam Eccleſiæ, cumque videant, per bona à majoribus ad pios uſus deſtinata Clericorum ignaviam & luxuriam ali, fas eſſe otioſa pecora ſagina ſua excuti. Id à multis avide arreptum,

reptum, partim quod pleraque à veritate non aliena dici viderentur, partim quod reditibus ſuis opimam inde alluvionem ſperarent. Increbuerat, quoque rumor, ab noſtratibus ſimplices Germanos illudi, dum pecunia ex peccatis ipſorum redacta aleæ, luxuriæ, aut ad ſatiandam Papalium neptium avaritiam inſumitur. Redibat quoque in memoriam dictum Martini V. paſtore animarum oppido quàm dignum; ſibi eſſe in votis, ut ciconia fiat, dummodo Germani in ranas verterentur. Et qui antehac tam maſcule Romanorum arma repulerant, ingemiſcebant, ſeſe obtentu religionis ab imbelli hominum genere tantum non ad fœnum edendum compelli. Sed & neſcio quid momenti attulerat reſtauratus tunc bonarum literarum cultus, quod nova iſthæc diſciplina tanto cum applauſu reciperetur. Habent enim id homines eruditi, ut non facile adduci queant ad credenda illa, quæ à ratione videntur abhorrere.

§. 10. Iſt-

§. 10. Iſthac occaſione magna pars rituum, & ſi quæ dogmata novis doctoribus ſuperflua aut falſa judicabantur, apud multos Germaniæ populos eliminata; ſimul Clerici paſſim bonis ſacris evoluti. Super iſtis bonis cum occupatoribus apud Cameram plurimæ lites intenderentur, & vero hæc in clericos videretur pronior, novæ religioni addicti, quos Proteſtantes vocari mos invaluit, juriſdictionem Cameræ ſaltem hac in parte detrectabant agnoſcere. Etſi enim aliàs ante omnia leges jubeant ſpoliatos reſtitui; non ſine ratione tamen tergiverſabanturProteſtantes, cauſati, prius generali concilio, eoque legitimo, aut alio conventu publico definiendum, ejectos clericos veram fovere religionem. Ni hoc probatum fuerit, id quod ipſis ſit perſuaſum, impudenter ipſos petere fruitionem bonorum, quæ à majoribus vero cultui divino ſint conſecrata. Enimvero cum ſolis rationibus, & proteſtationibus

nibus parum ſeſe tutos crederent, plerique eorundem fœdere, quod Smalcaldicum vocant, junguntur ad repellendam vim ex cauſa religionis mutatæ intentatam. Ad arma inde procurſum, quæ cum infeliciter ceſſiſſent Proteſtantibus, captis Electore Saxone & Landgravio Haſſiæ, religio quoque ipſorum non parum videbatur nutare. Donec Mauritii Saxonis armis reſtituta horum potentia Tranſactio Paſſavii iniretur, cujus capita paſſim apud autores hiſtoriæ Germanicæ invenire licet. Poſt vero in Comitiis Auguſtanis Anno 1555. habitis religioni Proteſtantium ampliſſime fuit cautum, per modum publicæ legis ſancita pace, quam vocant, religioſa. Ibi præcipue conventum, ne partes ſe invicem obtentu religionis invadant, lædant, aut ad eandem ejurandam vi adigant. Si quæ bona Eccleſiaſtica, quæ ad ſtatum aliquem immediatum non pertinuerunt, ab ordinibus ſecularibus

fuerint

fuerint occupata, modo clerici tempore tranſactionis Paſſavienſis, aut interea, iſta non poſſederint, poſſeſſoribus relinquantur, neque propter hæc Camera in occupatores jus dicat. Juriſdictio Eccleſiaſtica in ſocios Auguſtanæ Confeſſionis ſuſpendatur, & ipſis circa ſacra ſua diſponendi ſit facultas. Ne quis alterius ſubditos in ſuam religionem pertrahat, eorumque defenſionem obtentu religionis ſuſcipiat. Subditis tamen, qui ceremoniis ſunt addicti à ſuperiori ſuo diverſis, detur facultas ſua bona vendendi, & alio migrandi. Si diſſidium religionis per licita media non componatur, pax iſta in perpetuum duret.

§. 11. Acerrime autem diſceptatum fuit ſuper concedenda clericis Catholicis licentia amplectendi religionem Auguſtanam, ita ut cum dignitate ſimul retinere daretur ditiones ſacras. Id quod Proteſtantes obnixè urgebant, in magnam ſuæ reli-

gionis

gionis redundare infamiam, ſi ſuſcepta ejus profeſſione dignitate boniſque ſit cedendum. Multis hac via ad puriorem doctrinam aditum obſtrui. Sibi hautquidquam in animo eſſe, ditiones ſacras in profanos uſus convertere, aut capitulis liberam electionem adimere. Verum cum iſthac licentia jugulum religionis Catholicæ per Germaniam peti ſatis adpareret, non minus præfracte Catholici ſtatus iſtis ſeſe oppoſuerunt, & favente ipſis Ferdinando obtinuerunt, ut hæc clauſula paci religioſæ infereretur: ſi Clericus ad Proteſtantium religionem tranſeat, beneficia quæ habuit Eccleſiaſtica perdat, ſalva tamen exiſtimatione. Etſi tunc & aliquoties poſtea, præprimis in cauſa Colonienſi, de iſta clauſula queſti ſint Proteſtantes, neque ea ſeſe teneri aſſeruerint.

§. 12. Enimvero iſthæc pax omnia diſcordiarum ſemina, ex diverſitate religionis oborta, tollere haut-

quid-

quidquam potuit. Nam & inter ipſos novæ religioni addictos in partes diſceſſum, quod plerique quidem verbis Auguſtanæ confeſſionis ſimpliciter inhærerent, alii limatius quædam dogmata proponenda cenſerent. Et quanquam cordatioribus videretur, rem tanti non eſſe, ut propterea in bella velut civilia iretur; tamen animi invicem non mediocriter exacerbati fuerunt intemperie concionatorum, & artificio Catholicorum, quibus diſſenſio adverſariorum multum ad victoriam profutura erat. Cumque à pace religioſa excluſi eſſent, qui neque Catholicam, neque Auguſtanam fidem ſectarentur; callide laborabant Catholici, ut ad illos, qui politius ſeſe credere arbitrabantur, Auguſtana confeſſio nihil ſpectare à reliquis, eidem ſimplicius addictis, judicaretur. Quanquam autem hi non ſemel publice teſtarentur, illos ob diſſenſum non capitalem à pace ſacra hautquidquam ſequeſtrandos; effecit

tamen

tamen Sacerdotum fervor, ut utrique ſeorſim ſuas rationes habere inciperent, parciuſque in commune conſulerent; imo cum una pars à Catholicis premeretur, aliorum nonnulli tacite ſpectarent eos pereuntes, aut auxilia quoque in eoſdem ſubmitterent. Extitere deinceps aliæ diſſidiorum cauſæ; & demum in Bohemia incendium exortum, quo mox univerſa Germania fuit involuta. Eo in bello cum fortuna ab initio Cæſari ſupra votum arriſiſſet, iiſque magnam Germaniæ partem jam armis oppreſſam teneret, anno demum hujus ſeculi XXIX. edictum promulgat ſuper reſtituendis bonis Eccleſiaſticis, quæ poſt tranſactionem Paſſavienſem à ſecularibus eſſent occupata. Edicti arcana ratio hæc erat, ut Cæſar ſibi conciliaret Sacerdotes, reliquoſque Ordines Catholicos, & iiſdem perſuaderet, quæ moliretur in gratiam religionis ſuſcipi, non ad opprimenda Ordinum jura. Quod ſi autem hiſce

auxi-

auxiliantibus, aut ſaltem non reluctantibus Proteſtantes ſubegiſſet, in proclivi deinceps erat, reliquos etiam ad nutus ſuos componere. Sed quomodo ea deſtinata eventus deſtituerit notiſſimum eſt. Demum in pace Oſnabrugenſi prolixe ſuper negotio religionis fuit cautum, articulo V. ubi tranſactio Paſſavienſis, & pax religioſa denuo confirmata: & expreſſe eandem ad Reformatos aut Calvinianos, uti vocant, pertinere declaratum. Additum, quæ poſt Kalendas Januarias anni 1624. in Eccleſiaſticis, & eorum intuitu in Politicis mutata, in eum ſtatum reponantur, quo dicto tempore fuerunt; adeoque bona ſacra, quæ tunc à Catholicis tenebantur, & interim abs Proteſtantibus occupata fuerint, iſtis reſtituantur, & vice verſa. Bona ſacra mediata, quæ Proteſtantes dicto tempore poſſederunt, in perpetuum retineant. Jus religionem mutandi, quod antea Ordinibus libere videbatur compe-

tere,

tere, ita conſtringatur, ut ſubditi Ordinum Catholicorum Auguſtanæ Confeſſioni addicti, qui anno 1624. exercitium ſuæ religionis habuerunt, id retineant; in eodem turbati reſtituantur: qui illud dicto anno non habuerunt, libertate conſcientiæ gaudeant, cultum tamen ſuum exerceant tantum intra privatos parietes, aut in vicinis locis. Quod ſi tamen à Domino territorii migrare ſint juſſi, liberum ſit bona vendere, aut per miniſtros eadem adminiſtrare. Nonnulla quoque Cæſar ſuis ſubditis in gratiam Principum Proteſtantium indulſit. Cautum præterea, ut ſi deinceps Principum aliquis religionem mutarit, id ei ſit impune, ſuæque religionis Sacerdotes in aula ſecum queat habere: ſubditos tamen ad ſuam religionem vi non adigat ſed in hactenus receptarelinquat. Et ſi & hiſce licitum eſt ultro Domini ſui ſacra amplecti. Obſervandum præterea, libertatem illam religionis eſſe ſancitam per modum pacti,

pacti, æquales inter initi, & in quo ipſe Cæſar alterius partis eſt acceſſio; adeoque neque Cæſari, neque reliquis Ordinibus Catholicis, utut forte numero ſuperantibus, aliquid hic immutare licet. Sed & illud manifeſtum eſt, Ordinum Proteſtantium meliorem heic conditionem eſſe, quam Catholicorum; cum hi à Pontifice dependeant, illi de ſuis ſacris proprio jure diſponant. Si tamen ulla ſacrorum cura ad imperium civile per decreta religionis Chriſtianæ ſpectare poteſt. Saltem Sacerdotum autoritatem hoc modo in anguſtum redigi in aprico eſt. *add. artic.* 1. *&* 19. *capit. Leopold.*

§. 13. Ad poteſtatem legiſlatoriam pergimus. Ea cui competat planius adparebit, ſi intelligamus, quali jure, & unde introducto Germania utatur. Ubi facem nobis prætulit *Hermannus Conringius* erudito tractatu *de Origine Juris Germanici*, quem heic fere ſequimur. Operoſus autem eſt lauda-

laudatus *Conringius* circa refellendam communem opinionem, quaſi juſſu Lotharii Saxonis circa A.C. 1130. in ſcholas pariter & fora jus Romanum ſit receptum; oſtenditque ad ſeculum uſque tertium decimum judicia Germaniæ non tam ex jure ſcripto, quam ex receptis moribus, aut ex æquo & bono ſententias pronunciaſſe; judiceſque ad privatas cauſas lectos non doctrina præſtantes, ſed quos ſenilis prudentia, pietas, & juſtitia commendabat, pleriſque tunc è populo laico legendi, ſcribendique imperitis. Seculo porro tertio decimo jus Canonicum paulatim in Germaniam irrepſit, neque ſolum ea inde peti cœpta, quæ ad cauſas ſacras faciunt, ſed & proceſſus cauſarum civilium ad idem inſtitutus. Etſi multi antiquis ſuis conſuetudinibus mordicus inhæſerint. Circa eadem quoque tempora antiquæ conſuetudines in ſcripta relatæ; quas inter præcipue celebrantur leges Lubecenſium, &

jus Magdeburgicum, quod Teutonica lingua Weichbild vocant. Item ſpeculum juris Saxonici, & Suevici, ut & jus feudale Saxonicum, & Suevicum. Atque his fere juribus uſa eſt Germania per ſeculum decimum tertium, & quartum. Seculo demum decimo quinto jus Romanum, nec minus jus feudale Longobardicum ſenſim invaluit, peritis ejus juris in conſilia Principum adſcitis, queis artificium ſuum omnibus modis fovere cordi fuit; idemque paſſim per Academias Germaniæ doceri cœptum ad exemplum, uti adparet, ſcholarum noſtratium. Hinc qui in ſcholis iſti juri operam navaſſent, cum tribunalibus admoverentur, idem jus paulatim in forum receperunt. Et anno 1495. à Maximiliano I. conſtitutum, ut in Camera jus ex legibus Romanis diceretur, ſalvis tamen receptis conſuetudinibus, & particularibus ſtatutis ſingulorum locorum. Ergo jus, quo Germania hodie utitur, eſt cinnus

quaſi

quaſi quidam ex jure Romano, Canonico, antiquis conſuetudinibus, & ſtatutis ſingularum provinciarum, atque urbium, fere inter ſe plurimum diſcrepantibus. Et id in tribunalibus regulariter obſervatur, ut ſiquidem ſtatutum aliquod provinciale, aut municipale extet, id primo loco valeat; hoc deficiente, ad jus Romanum recurritur, in quantum id communiter receptum eſt. Habent autem hoc Ordines Imperii, ut in ſuis ditionibus circa cauſas civiles poſſint leges ferre, etiam à jure communi diſcrepantes, uti & alia ſtatuta condere ad uſus ſuos facientia, inconſulto quoque Imperatore, modo nihil contineant ſtatui totius Imperii adverſum. Etſi multi jura ſua Provincialia per Imperatorem rata haberi fecerint. Imo & circa criminalia leges condere poſſunt peculiares. Neque enim conſtitutio Carolina per omnia ubique obſervatur. Exercent etiam Ordines jus nocentibus

veniam ſupplicii concedendi. Quod ſi novi quid ſtatuendum ſit, omnes obligaturum, id non niſi in Comitiis univerſorum conſenſu concedi poteſt; nec minus Imperator, quam Ordines eodem oſtringuntur. *Vid. art. 2. Capitul. Leopold.*

§. 14. Judiciorum per Germaniam diverſis temporibus diverſa fuit ratio. Circa quæ cum accuratiſſime ſit traditum à laudato *Conringio* tractatu *de Germanici Imperii judiciis*, præcipua inde excerpta heic ſubjicere compendium laboris fuerit. Quid ergo ſub Carolo M. obtinuerit prius videamus. Familiæ regiæ cum inter ſe, tum adverſus alios controverſiæ in concilio Procerum, & populi diſceptabantur; nec minus cauſæ Procerum, quæ quidem magni forent momenti. Minores procerum lites per Regem, aut ipſius Miſſos, (ita enim tunc vocabantur, quos hodie Commiſſarios, aut Viſitatores, vel delegatos extraordinarios appellare poſſis)

poſſis) dirimebantur. Pro reliquorum controverſiis erant in ſingulis pagis, ſeu diſtrictibus conſtituti à Rege Graviones ſive Judices, ſtipati Scabinis ſive Aſſeſſoribus ex nobilitate, aut honeſta plebe ſelectis. Hi ſuper civilibus & criminalibus actionibus cognoſcebant. Graviones porro propter pagorum amplitudinem paſſim per vicos ſibi ſubſtitutos habebant vicarios, ſive ipſorum lingua Sculteſios; à quibus tamen ad iſtos dabatur provocatio. Sacerdotes præterea in vitioſos Chriſtianorum mores pœnis canonicis animadvertebant. Epiſcopis in Clericos, & Monachos juriſdictio. Ipſos Epiſcopos apud Metropolitanum, aut in Synodo deferri moris erat; etſi paulatim ad Pontificem Romanum ob iſtius ſedis autoritatem provocationes fieri cœptæ. Imo & laicorum cauſæ promiſcue ad Epiſcopos devolutæ propter ſanctimoniæ, & integritatis opinionem. De bonis autem ſacris judi-

cium non erat penes Clericos, ſed penes Advocatos, ſive Vicedominos, peculiariter à Regibus conſtitutos: adeoque Clericorum perſonæ judicio cleri, bona eorundem judicio Advocatorum Laicorum ſuberant. Ab hiſce judicibus provocabatur tum ad Miſſos Regios, qui certis temporibus Provincias circumibant, tum ad ipſum Regis palatium; ubi ſuper provocatione cognoſcebat ipſe Rex, aut Comes Palatinus, cujus etiam erat dirimere cauſas in ipſa aula enatas. Provocare tamen non temere conceſſum, niſi ubi Graviones aut Miſſi juſtitiam adminiſtrare detrectaverant. Omnia tamen breviſſimo & planiſſimo proceſſu, & per paucas audientias terminata. Sic ut in hac judiciorum forma nihil poſſis deſiderare, niſi provocationes Clericorum ad Pontificem, ſanctiſſimum quidem illum, ſed tamen extra Germanorum Rempublicam conſtitutum.

§. 15. In

§. 15. In hiſce ſucceſſu temporum pleraque mutata. Cauſas regias poſt Auream Bullam ad ſe ſolos fere revocarunt Electores. Pontifex quoque in Cæſares eouſque ſibi poteſtatem ſumſit, ut ipſos excommunicare, & ſubjectos ab obſequio liberos pronunciare non dubitaverit; Imperatorem inſuper vaſallum, & Imperium feudum ſuum jactans. Circa Principum cauſas illud ex antiquo more manſit, quod iſtæ nunquam ſolius Regis judicio fuerint permiſſæ, ſed in conventu Procerum deciſæ, proceſſu ſimplici ac brevi, & ex æquo & bono. Et ſi quando intra proximum potiſſimum ſeculum Imperatores ſibi ſolis poteſtatem ſumſere judicandi circa perſonas & feuda Principum, animoſiores Ordinū conſtanter contradixerunt. Quin ſi alia deeſſent teſtimonia, univerſi ſtructura Imperii ſatis arguit, ſolius Cæſaris arbitrio tanti momenti cognitiones relinqui non poſſe. Sic ut adulationis manifeſti ſint,

qui Germanis dictum das Fürſtenrecht, ſive Judicium Principum inane figmentum vocare ſunt auſi. Id tamen deinceps introductum, ut pleræque Principum familiæ, quos & urbes liberæ ſunt imitatæ, judicia ſibi arbitraria conſtituerint; Teutones ſua lingua Auſtrægas vocant; quorum origo probabiliter refertur ad extrema Friderici II. tempora, & magnum illud interregnum. Martem quoque ſæpenumero arbitrum ſumſere, quibus potentia magis ſua, quam cauſa placuit. Id quoque à recentiore tempore, quod non ipſi Cæſares ac Principes cauſarum cognitionem ſuſcepere, ſed eandem in Miniſtros ſuos rejicere ſoleant legum peritos. Quod non potuit non evenire, poſtquam pro ſimplicibus conſuetudinibus patriis intricatæ leges Pontificiæ, & Romanæ ſubierunt, quas Principibus addiſcere ſummi inſtar ſupplicii futurum erat.

§. 16. Circa Clericos illud mutatum,

tum, quod Epiſcoporum cauſæ perſonales paulatim omnes Romam ſint pertractæ, neglecta Metropolitanorum, & Synodorum provincialium autoritate, ſic ut Clericorum perſonæ omnes judiciis ſecularium eximerentur. Id quod apud Proteſtantes mutatum Catholici adhuc retinent. Etſi Carolus V. & quidam alii, Pontifice inconſulto, & ringente, circa religionem nonnulla diſpoſuerint, & in perſonas Clericorum manus injecerint. Tempore quoque Friderici II. & deinceps plerique Clerici liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem, excuſſis Advocatis, ſibi aſſeruerunt. Subſunt tamen Eccleſiaſtici Ordines Imperio ratione feudorum ſuorum, & regalium, quibus multari poſſunt, ſi in pacem publicam, aliaſque Imperii leges atrociter deliquerint. Monachi quoad perſonalia ſeculo Caroli Magni ſub Epiſcoporum erant juriſdictione; cui deinceps antiqua quædam Monaſteria exemta, & imme-

diate Pontifici ſubjecta. Novi Ordines circa ſeculum decimum tertium, & deinceps exorti, ſuis Provincialibus, & Generalibus ſubjecti, unius Papæ ſupremam agnoſcunt juriſdictionem. Bonorum adminiſtratio ab initio ut plurimum Advocatis commiſſa, à quibus ſucceſſu temporis aliqua cœnobia exempta; plura in antiquo ſtatu permanſere. Pauca quoque ab oneribus publicis immunia facta.

§. 17. Cauſæ plebejorum ſeculares jam tum ſeculo Caroli M. vel coram Epiſcopali audientia, quæ deinceps latè pomœria protulit, vel in foro ſeculari agitabantur. Heic adeundi primum Scabini, qui antiquiſſimis temporibus per pagos atque vicos conſtituti. Ab his ad Graviones ſeu Comites ibatur, quorum poteſtatem poſt multi Duces, & Epiſcopi invaſere. A Comitibus dabatur provocatio ad Miſſos Regios, & demum ad ipſum Regem, qui in aula ultimo lites deci-

decidebat. Enimvero cum ſeculo quinto decimo appellationes fieri cœpiſſent frequentiſſimæ ob introductas proceſſus ambages, & per rabularum nequitiam, iis commodius excutiendis deliberatum fuit de ampliſſimo aliquo, & ſtato tribunali conſtituendo, quod demum Spiræ fixam ſedem accepit. Sic ut illi cauſam dederit, non quod aula Cæſaris fere ambulatoria foret, ſed quod tanta litium moles ſeparato in loco commodiſſime videretur expediri poſſe.

§. 18. Moderna per Germaniam judicia ſic ſe habent. Privatus cum privato litigaturus in prima inſtantia Prætorem adit ejus urbis aut vici, ubi degit, niſi alter privilegio ſit munitus. Inde in omnibus, quos novi, Principatibus eſt ſuperius aliquod tribunal, toti provinciæ commune, (ipſi Curiam Aulicam aut Provincialem vocant,) ad quod ab iſtis provocatur. Pleræque tamen urbes liberæ ſuam juriſdictionem unica in-

ſtantia abſolvunt. Communia toti Imperio judicia ſunt Camera Spirenſis, & Curia Aulica Cæſarea. Verum gaudent quidam Ordines hoc jure, ne ipſorum ſubditi omnino ad iſta ſuprema tribunalia poſſint provocare; uti ſunt Electores; etſi circa Eccleſiaſticos quidam dubium voluerunt movere, magis tamen an exerceant illud jus, quam an habeant. Item domus Auſtriaca, & Rex Sueciæ, ratione Provinciarum Germanicarum: vid. *Inſtrumentum Pacis Weſtphalicæ cap.* x. §. 12. qui Wiſmariæ tribunal erexit, in quo appellationes, alias Spiram, aut in Curiam Aulicam devolvi ſolitæ terminentur. *add. capitul. Leopold. art.* 28. *&* 27. Hoc tamen omnibus, quantum mihi conſtat, Ordinibus eſt commune, ut ab illis provocatio non ſit, niſi litis æſtimatio certam pecuniæ ſummam excedat; quæ ſumma tamen alibi major, alibi minor. Criminalem autem jurisdictionem non ſolum Ordines Imperii, ſed

ſed etiam municipia quædam, ac Nobiles plurimi citra provocationem exercent.

§. 19. Quod ſi ipſius Ordinibus inter ſe lis ſit, plerique eorum in prima inſtantia adeunt arbitros ſive Auſtrægas. Eorum aliqui conventione certorum Ordinum peculiari conſtituti ſunt, alii ex communi diſpoſitione legum publicarum dependent. Origo prima eorundem in obſcuro eſt. Vero quam proxime videntur accedere, qui eoſdem ad Friderici II. tempora, & interregnum illud magnum referunt, uti jam jam dictum. Sic ergo iſtorum autor, quod quidam volunt, non eſt Maximilianus I. etſi iſte novam ipſis formam dederit, quæ extat in ordinatione Cameræ anno 1495. Wormatiæ conſcripta. Ex variis, qui ibidem recenſentur, Auſtrægarum modis duo potiſſimum frequentantur; ut vel reus tres denominet Principes, alioſque Ordines, ex quibus unus ab actore eligatur; vel

ab Imperatore Commiſſarii, unus pluresve impetrentur. Sunt tamen quædam cauſæ, quæ non ad Auſtrægas pertinent, ſed ſtatim ad Cameram aut judicium Aulicum ſunt deferendæ, quas paſſim in vulgaribus libellis enumerari videas. Comitantur autem Auſtrægas hæc incommoda, quod ab illis provocari queat ad Cameram, & Judicium Aulicum, adeoque paucæ lites ibi finiantur; quodque multi ſumtus requirantur, dum muneribus demulcendi, lauteque tractandi Commiſſarii Principum arbitrorum. Accedit, quod ſemeſtre, aut annuum ſpatium ſit præfinitum judicio Auſtrægarum, intra quod litem majoris momenti finiri portentum in Germania foret.

§. 20. Supremum Germaniæ tribunal eſt Camera, cui Spiræ ſedes fixa, quæ primum conſenſu Ordinum inſtituta à Maximiliano I. anno 1495. Hæc etſi in decretis ac ſententiis ſuis ſolius Imperatoris nomen

præ

præ ſe fert; rectius tamen illi, qui eandem non abs ſolo Imperatore, ſed & ab univerſis Ordinibus dependere, eorumque autoritate jus dicere aſſerunt. Præſidem huic judicio conſtituit Cæſar, virum Principem, aut ſaltem Comitem vel Baronem. In pacificatione Oſnabrugenſi conventum, ut deinceps ſub primario illo Præſide, quem Judicem Cameræ vocant, eſſent quatuor Præſides inferiores, à Cæſare conſtituendi, & in univerſum L. aſſeſſores, quorum XXVI. religioni Catholicæ, XXIV. religioni Proteſtantium forent addicti. Scilicet ut tolleretur Proteſtantibus materia querendi, quæ prævalente numero aſſeſſorum Catholicorum, ipſi juſtitiam experirentur minus faventem. Quanquam hodie ne dimidia quidem pars iſtius numeri ſit expleta, pleriſque Principum tardis in ſufficiendis aſſeſſoribus, aut conferendis eorundem ſalariis; quod ipſorum aures imperioſas ejus tribunalis ſen-

ſententias, utut raro ultra verba procedentes, ferre averſentur. Qui accuratam ejus judicii formam cognoſcere avet, ei omnino legenda eſt ordinatio Cameræ, Receſſibus Imperii inſerta. Vulgo lites Spiræ dicuntur ſpirare, ſed nunquam expirare; cujus rei cauſa eſt tum immenſæ ambages proceſſus, tum cauſarum multitudo, & paucitas aſſeſſorum. Sed præprimis, quia deficit ut plurimum facultas exequendi ſententias. Inde qui propriæ confidunt potentiæ, ſuſque deque habent, quid Spirenſes pronuncient. Et his ipſis tantum ſalis eſt, ut quod ſupereſt autoritatis non temere velint prodigere, ſententias dicendo validioribus ludibrium debituras. Imbelles tamen muſcas heic, ut & in aliis tribunalibus, irretiri mos eſt. Circa defectus Cameræ emendandos multa ſunt conſtituta in receſſu Imperii anno 1654. A Camera non datur provocatio; ſed ſi quis gravatum ſe putat, reviſionem

poteſt

poteſt petere: quæ tamen, quantum mihi conſtat, alto adhuc ſomno compoſta quieſcit.

§. 21. Eſt quoque in aula Cæſarea judicium, quod pari ſe poteſtate cum Camera Spirenſi fert, ſic ut quæ in illo moventur lites, ad hanc non poſſint trahi, & vice verſa. Ejus leges primum Ferdinandus Cæſar promulgavit Anno 1549. auxit Maximilianus II. planè innovavit Matthias Anno 1614. ſed & quædam interpolata per Ferdinandum tertium in Comitiis Ratisbonenſibus Anno 1654. *Vid. Inſtrumentum Pacis art. 5. §. 20. & artic. 41. 42. 43. Capitul. Leopold.* Id judicium à ſolo hactenus Imperatore dependit, utut Moguntinus tanquam Cancellarius Imperii in eodem reviſionis ſibi jus afferat. Cauſam inſtituti ejus judicii divinando aſſequi non ita arduum eſt. Scilicet ægre ferebant Auſtriaci, dum Spiræ ſuper adpellationibus cognoſcitur, ibique juſtitia imploratur, aulam ſuam mi-

nus

nus frequentari. Nam & in eo maxime reſplendet imperantium Majeſtas, quod ad illos confugiant, qui ſuper jure ſuo conſequendo, aut repellenda injuria laborant: & cui juſtitiæ oracula interpretari datum, facile ab eadem Diva impetrabit, ut ne aliquid reſpondeat, quod commodis ipſius adverſetur. Camera porro Spirenſis, præterquam quod ab univerſo Imperio dependeret, conſilium erat ab aula Cæſarea remotum; Rhenoque ſuo affixum, qua Danubius fluèret, parum videbatur curare. Controverſiæ porro Ordinum, propter mutatam juris rationem non ita commodè, ut olim in Comitiis expediri poterant. Eas ergo ſi ad ſe ſolum trahere poſſet Cæſar, receptis etiam privatorum provocationibus, firmum ſibi gradum ſtrui videbat ad comparandam paulatim in Ordines poteſtatem Regiam. Nec deerat plauſibilis prætextus tali judicio inſtituendo. Quare namque in capitulatione

pro-

promiſerat, ſe omnibus juſtitiam adminiſtraturum, ſi omnes ipſo præterito Spiram curſum intenderent? Accedebat, quod judicium illud aulicum lentiſſimo ſeſe proceſſui haut adſtrictum profiteretur. Unde volupe erat brevi lite poſſe defungi, ſi cui ejuſdem favorem mereri contigerat. Nam Spirenſibus ne ſi velint quidem, etiam in liquidiſſimis cauſis, ambages illas præcidere non licet. Profundius adhuc genium illius judicii penetrabit, qui conſideraverit, eſſe præterea ſecretius ſive ſanctius Conſilium in aula Cæſaris, in quo negotia ſummam Reip. ſpectantia potiſſimum tractari ſolent. Cauſæ igitur controverſæ in judicio Aulico prius diſceptantur, & ubi adſpectus quidam politici intervenerint, ad Cæſarem tranſmittuntur, adjuncto quid ſibi ſuper iis videatur. Hinc cauſæ denuo in ſecretiori iſto conſilio proponuntur, ubi non tam juris, quam ſtatus rationes ponderantur, puta,

num Cæſari expediat talem ſententiam ferri, an & quam commode exſecutio poſſit fieri. Si circa talia ſcrupulus occurrat, ſententiæ pronunciatio ſuſpenditur. Illud tamen credere vix auſim, Aſſeſſores ejus judicii non valde indignari, ſi partes per largitiones ipſorum gratiæ conentur adrepere. Etſi ut hac ſeſe ſuſpicione liberarent, multis conſultum videtur, ſi litigantibus indicare erubeſcerent, cuinam ipſorum cauſam in Senatu referre ſit injunctum.

§. 22. Circa exſecutionem ſententiarum in ſummis hiſce tribunalibus dictarum ita fere proceditur. Primo, ſententiæ ut pareatur, condemnato injungitur ſub comminatione certæ ſummæ marcarum auri puri, partem fiſco, partem victori ſolvendarum. Si tergiverſatus iſte fuerit, multa intenditur. Si qui minas contemnere perrexerit, banno ſive proſcriptione afficitur, ac vi armata in ordinem redigitur. Et quidem ſi alicui Ordinum

ſub-

ſubjectus ſit, exſecutio eidem mandatur, cui damnatus ſubeſt. Si damnatus ex Ordinum numero fuerit, exſecutio mandatur præfecto circuli, aut uni alterivè Ordini ejuſdem circuli, cujus membrum iſte damnatus eſt. Si circulus unus parum ſit validus cogendo damnato, duobus aut tribus ea res committitur. Verum rarius contingunt ejuſmodi exſecutiones; & magis eſt ex commodo Germaniæ, Ordinumque libertate, ut tanti momenti lites arbitrorum interventu componantur.

§. 23. Denique ſi quid incidat, quod ſummam Reip. ſpectat, de eo hautquidquam licet Imperatori pro lubitu ſtatuere, ſed in Comitiis ſive univerſorum Ordinum conventu ejuſmodi negotium eſt proponendum, & ex conſenſu eorundem definiendum. *vid capit. Leopold. art.* 39. *ſub fin.* De his quia ſatis accurratè à ſcriptoribus Germanis traditur, nos ſumma tantum capita delibabimus. Indicere

cere Comitia ſolius quidem eſt Imperatoris, ita tamen ut literis, vel per legatum conſenſus Electorum ſit requirendus, etiam ſuper eorundem loco & tempore. *Vid. art.* 17. *Capitul. Leopold.* Poſſunt etiam Electores Imperatorem admonere de habendis Comitiis, ſi uſus Germaniæ videatur exigere. Quia vero eadem multo Statuum ſumtu celebrantur, expreſſe Capit. Leopold. d. l. cautum fuit, ne Imperator ipſos, habitis præter neceſſitatem comitiis, gravaret. Per interregnum Comitia indicere penes Vicarios Imperii erit, & abſente Imperatore penes Regem Romanorum, ſi quis tunc extiterit. Indictio non ſit publico, & generali aliquo edicto, ſed per literas manu exaratas, aut impreſſas, ſingulis ordinibus inſinuandas, quæ concipiuntur verbis blandam potius invitationem, quam imperioſam citationem præ ſe ferentibus. Et iſthæc indictio fere per ſemeſtre ſpatium antecedit Comitia, ut per

otium de rebus ibi tractandis meditari poſſint Ordines.

§. 24. Priſcis temporibus per ſingulos annos Comitia fuiſſe habita, nec ultra menſem duraſſe, antiquitatum Germanicarum peritis probabile videtur. Hodie quoties, & quamdiu eadem celebranda, nihil certi conſtitutum, ſed iſta omnia neceſſitatibus Reip. definiuntur, ſaltem ita fieri debebat. Judicant tamen aliqui, expedire Ordinum libertati, ſi certum intra tempus, puta ſingulis trienniis omnino Comitia eſſent celebranda, ubi tamen neceſſarium foret, tarda negotiorum molimina, nec minus ingentes ſumtus in compendium redigere. Etſi ſuſpicantur nonnulli, moras iſtas, & impenſas è re Cæſaris eſſe, ut earundem tædio feſſi Ordines à Comitiis abhorrere incipiant; quæ alias libertatis ſervandæ efficaciſſima media creduntur. Circa locum Comitiorum in Aurea Bulla quidem diſpoſitum, ut prima Comitia

Nori-

Noribergæ habeantur. Id quod tamen hactenus ita religioſe non fuit obſervatum. Et in capitulationibus de commodo duntaxat loco fit mentio, qui non ſit ſitus extra Germaniam, & in quem Electores conſenſerint. Jamdudum urbs aliqua Imperii libera Comitiis ſedem præbuit, cujus rei ratio non eſt in obſcuro. Et ægrè crediderim comparituros Principes, ſi v. g. Viennam eoſdem Imperator convocaverit.

§. 25. Vocantur ad Comitia omnes Imperii Status, & quidem inter Eccleſiaſticos etiam illi, qui nondum à Pontifice ſunt confirmati, aut pallio armati. Sede vacante vocatur capitulum. Poſſeſſores Epiſcopatuum, qui religionem Auguſtanam fuerant amplexi, cum antea neque vocarentur, neque admitterentur, in pace demum Oſnabrugenſi peculiarem locum accepere. Circa Principes ſeculares obſervandum, quod pro minorennibus ipſorum tutores vocentur.

Majo-

Majorennes etiam ante petitam & obtentam inveſtituram vocari & admitti debere verius eſt, utut ea ſuper re in Comitiis Ratisbonenſibus Anno 1608. Joanni Friderico Duci Wurtebergico controverſia mota fuerit. Si qua in domo jus primogenituræ receptum, ſolus primogenitus vocatur. Ubi diviſioni ditionum locus eſt, ſinguli vocantur, qui de portione ſua peculiariter ſunt inveſtiti. Qui ditiones ſuas indiviſim poſſident, univerſi quidem vocantur, ſed ſuffragium duntaxat unum obtinent. Vocati ad Comitia comparere tenentur vel ipſi, vel ſi hoc incommodum fuerit per legatos, mandatis ſufficientibus inſtructos. Qui venire neglexerint nihilo ſecius obſtringuntur eo, quod à majori parte concluſum. Ex peculiari privilegio Rex Bohemiæ non tenetur venire ad Comitia, niſi ea Noribergæ aut Bambergæ habeantur. Domui Auſtriacæ ſtatibuſque circuli Burgundici venire an emanere velint

velint liberum eſt. Inania rituum recenſere non eſt noſtrum.

§. 26. Quæ in Comitiis deliberanda, & conſtituenda ſunt, ab Imperatore, aut ejus Commiſſariis proponuntur. Inde ad deliberationes proceditur. Ubi quæſtio movetur, an idem ſit ordo tenendus in deliberando & conſtituendo, qui fuit obſervatus in propoſitione? ſeu, an ad aliud caput rerum propoſitarum ſit tranſgrediendum, prioribus nondum deciſis? Heic Status quidem ſæpe contenderunt, non ita religioſe inhærendum ordini propoſitionis. Enimvero ſemper Cæſareani ſunt obnixi; quibus de cauſis naſutioribus facile ſubolet. Scilicet primum ſemper locum obtinuere, quæ Cæſaris ex re fuerant, Reip. univerſæ commoda poſt principia ſtare juſſa. Igitur ſi de his quoque aliquid cogitare vellent Ordines, neceſſario prius Cæſari gratificandum erat. Qui poſtquam ſcopo ſuo fuit potitus, de negotiis Ordinum

num non adeo anxius fere deprehenſus eſt. Ubi ad deliberationes deſcenditur, in tria collegia Ordines ſeparantur, Electorum, Principum, & Urbium; quæ ſeparatio creditur cœpiſſe anno 1589. in Comitiis Francofurtenſibus. In primo directorium, quod vocant, gerunt Moguntinns, in altero Auſtriaci, & Salisburgenſis alternis vicibus, in tertio urbs illa libera, in qua Comitia celebrantur. Principes viritim ſuffragia ferunt, Comites, Prælatique minores curiatim. Major pars pauciores quoque obligat; niſi circa negotium religionis, & ubi ordines non tanquam unum corpus, ſed tanquam partes invicem diſceptantes conſiderantur. An idem in materia collectarum debeat obtinere, nondum eſt deciſum. *Vid. Inſtrument. Pacis art. 5. n.* 19 Ego putaverim diſtinctione rem poſſe commodiſſime expediri, an quę conferuntur, ad totius Reip. ſalutem ſpectent, an vero in gratiam duntaxat & peculia-

rem uſum Imperatoris tendant. Iſta nemo bonus civis defugerit: circa hæc ſuæ quemque liberalitati modum ſtatuere par fuerit. Modus deliberandi hic fere eſt. Quod collegio Electorali viſum fuit, collegio Principum communicatur. Hoc illi viciſſim ſuam mentem aperit. (referre & correferre vocant.) idque tamdiu, quouſque inter ipſos convenerit. Id ubi factum, ſententiam ſuam collegio Urbium exponunt. Ubi & hoc conſpiraverit, Imperatori, aut ejus Commiſſariis unanimis Statuum ſententia proponitur. Qui ſi eam adprobaverit, res confecta eſt. Si collegiis inter ſe convenire non poſſit; diſcrepantia ſuffragia Imperatori proponuntur, qui amica tractatione, non autem pro imperio componere diſceptantes laborat. Similiter ſi & ipſi quid ſecus videatur, eouſque res amice agitatur, donec & ipſe cum Ordinibus, aut hi cum illo conſpirent. Inde ſolennis in Receſſibus Imperii for-

formula; hæc inter Imperatorem & Ordines per modum contractus conſtituta. Circa collegium Urbium obſervandum, quod etſi in *Inſtrumento Pacis art.* 8. §. 4. votum deciſivum illi ſit aſſignatum, cum antea cæteri ad deliberationes duntaxat idem admittendum contenderent; non tamen prius duo ſuperiora collegia cum hoc communicent, quam ipſis inter ſe convenerit. Ita tamen, ut illa huic ſua decreta pro imperio, aut tanquam major pars, invito nequeant obtrudere. Sed ubi diſſenſerit, res ad Imperatorem defertur, quouſque & heic concordia fuerit inventa. Quæ componi nequeunt, in alium conventum differri moris eſt. Quæ ſic univerſis placuere à Moguntino directorio in juſtam Receſſus formam rediguntur, denuo expenduntur, & poſt ſubſcriptionem & ſigillationem promulgantur.

§. 27. Quid igitur circa præcipuas ſummæ poteſtatis partes Impe-

ratori ſit relictum ſatis puto adparet. Sunt tamen quædam jura, quæ ſoli Imperatori per Germaniam exercere datur. Inter quæ referunt 1. jus primariarum precum, cujus vi electus Imperator in quolibet collegio Clericorum unam poteſt perſonam ad beneficium Eccleſiaſticum præſentare. Cujus tamen juris non tam ipſum Imperatorem, quam Clericos pudere debebat, qui cum pleraque ſua veterum liberalitati Imperatorum in acceptis referant, non niſi unius beneficii collationem in ſingulis Collegiis ipſi reliquerint, & quidem per modum precum valituram. 2. Quod cujuſvis generis & gradus dignitates confert. *vid. tamen art.43. & 44. Capitul.Leopold.* 3. Quod ab ipſo ſolo obnetur inveſtitura, & collatio feudorum principalium, & quæ per vexillum notari moris eſt. 4. Quod ſcholas publicas ſive Academias conſtituit. 5. Quod facultatem indulget condendæ urbis, & ſi quæ minoris ſortis ſunt alia.

§.28. Sed

§. 28. Sed & exinde non difficile eſt colligere, quidnam Ordinibus ad ſummum imperium deſit. Scilicet habent iſti, ſaltem plerique, jus vitæ & necis in ſibi ſubjectos. Leges condunt, etiam juri communi repugnantes. Religionis libertate gaudent. Omnes reditus ex ditionibus ſuis ſibi capiunt. Tributa indicunt. Fœdera inter ſe, & cum exteris feriunt, modo non ſpectent contra Imperatorem, aut Imperium. *vid. Inſtrument. Pacis art.* 8. *§.* 2. *& capitul. Leopold. c.* 6. *&* 8. Quod jus mediatis Imperii civibus expreſſe ademtum, *artic.* 9. *capitul. Leopold.* Armis ſe defendunt, aut injurias ſibi illatas vi exequuntur, præprimis contra exteros. Munimenta in ſuis ditionibus extruunt. Monetam cudunt; & quæ ſunt alia ad gubernationem civitatis neceſſaria. *add. artic.* 33. 34. *capitul. Leopold. & Inſtrument. Pacis artic.* 8. §. 2. Ad dignitatem Electorum peculiarem facit *articul.* 5. *capitul. Leopold.* Et iſta qui-

dem omnia ſuo jure, non Imperatoris loco exercent. Neque tam ipſorum poteſtatem, quam habendi modum afficit, quod ditiones ſuas tanquam feuda ab Imperatore, & Imperio recognoſcant. Nam cum eadem hereditario jure ad poſteros tranſmittant, ritus potius ſolennis, quam veræ collationis vim inveſtitura habet; cum nemini denegari poſſit, qui intra legitimum eam tempus petat. Juramentum fidelitatis intelligitur ſalvis cujuſque juribus; & ſocios quoque invicem juramenti vinculo adſtringi tralatitium eſt. Neque illud tantum onus eſt, aut ſubjectionem arguit, quod in Comitiis propriis ſumtibus teneantur comparere. Nam id in omnibus ſociorum conventibus fieri ſuevit. Uti nec illud, quod ad Imperii neceſſitates quædam conferunt. Denique quod duriſſimum videtur, Statum Imperii in ſupremis tribunalibus poſſe in jus vocari, & ubi in Remp. graviter deliquerit proſcribi,

ſcribi, & ditionibus ſuis exui; ne id quidem ſocietatum natura penitus reſpuit. Nam & apud antiquos talia exempla occurrunt in ſocietate Amphyctionum, & Achæorum; & noſtro ſeculo vidimus fœderatos Belgas Groningam ad tempus caſtello coërcere. Statibus tamen Germaniæ abunde cautum *art.* 28. *capitul. Leopold.* Ut autem, qui reliquis proterve, ac pertinaciter inſultaverit, à cæteris compeſcatur, etiam in æquali ſocietate fieri ſuevit. Heic enim cognitio delicti ſuſcipitur non velut ex imperio in delinquentem, ſed tanquam ex ultroneo ejuſdem conſenſu, & quodam compromiſſo. Executio autem fit non tanquam in ſubjectum, legis civilis violatæ damnatum, ſed per modum belli ut in violatorem fœderis.

Caput VI.

De Forma Imperii Germanici.

§. 1. Quemadmodum corporum naturalium juxta, atque artificialium ſanitas, & habilitas ex apta partium inter ſe harmonia, & connexione reſultat: ita quoque corpora moralia, ſeu ſocietates firmæ, aut invalidæ judicantur, prout earundem partes inter ſe bene, aut ſecus invicem connexæ deprehenduntur; adeoque prout concinnam formam, aut irregulare quid & monſtroſum præ ſe ferunt. Satis autem ex ſuperioribus apparuit, in Germanorum Rep. latitare neſcio quid, quod eandem ad ſimplices Rerump. formas referri, prout vulgo à politicis illæ deſcribuntur, non patiatur. Eo curatius nobis in genuinam ejus Imperii formam erit inquirendum; quo craſſius plerique ejus nationis Scriptores heic erraverunt, ignorantia civilis ſcientiæ, & quia pleriſque apud iſtos com-

plu-

plurium ſententias citra judicium compilaſſe novus liber vocatur. Sed & eo faciliorem mihi veniam polliceor, ob admixtas paulo uberius, quam pro delicatis auribus, ſubtilitates ſcholaſticas, quo difficilius eſt citra hæc ſolidum de Germaniæ ſtatu judicium ferre. Etſi paucis apud cordatos verbis liceret defungi, ni aliorum ineptiæ plurimis probatæ operoſius viderentur convellendæ.

§. 2. Circa ſingulas ergo partes, ſeu Ordines Imperii ſeparatim ſpectatos, parum eſt difficultatis. Nam omnes Principatus ſeculares, & Eccleſiaſtici (quorum illi hereditate, hi per electionem conferuntur,) nec non Comitatus, Monarchiarum inſtar gerunt. Cum hoc tamen diſcrimine, quod alicubi Principum poteſtas ſit abſoluta, alicubi limitata per certa pacta cum Statibus, quos vocant, ſeu Ordinibus Provincialibus. Urbium autem liberarum non-

nullæ Ariſtocratico utuntur regimine; in quibus nempe penes Senatum eſt ſumma rerum, in quem primarii cives ipſorum Senatorum ſuffragiis adoptantur; & ubi Senatus neque à plebe in ordinem poteſt redigi, neque rationibus adminiſtrationis ſuæ reddendis eſt obnoxius. Alicubi Democratia viget, ubi tribuum ſuffragio Senatus ſuppletur, illiſque in hunc inquirendi eſt poteſtas.

§. 3. Quæ autem toti corpori Germaniæ forma Reip. ſit aſſignanda, inter ſcriptores ejus nationis non convenit; certiſſimo argumento Reip. valde irregularis; nec minus inſcitiæ ſcriptorum, qui fere nulla rerum civilium, aut valde tenui ſcientia inſtructi, ad commentandum de Jure Publico, ut ipſi vocant, provolarunt. Qui Democraticam Imperio iſti formam attribuerit, nondum vidiſſe memini. Sunt tamen, qui illos tantum civium Imperii Germanici nomine velint dignari, quibus jus ſuffragii in

Comitiis competit; ſecuti ſine dubio Ariſtotelem, cui civis dicitur, qui jus deliberandi, & ſuffragium ferendi de Rep. habet. Hoc ſi adſumamus, ſane Democratia erit Imperium Germanicum, quippe cujus cives ſoli ſint Ordines, qui omnes & ſinguli utique jus de Rep. deliberandi, & ſtatuendi in Comitiis obtinent; Imperator autem inſtar Principis propriè dicti habebit. Enimvero qui definitionem illam Ariſtotelicam ulterius, quam ad cives in Democratiis Græcanicis degentes velit extendere, valde abſurdus ſit. Quis enim liberis hominibus, & patribusfamilias in Regno, aut Ariſtocratia viventibus, civium nomen denegabit, utut iſti ad nullam Reip. partem admittantur? Aut quis in Regno unum eſſe civem Regem, in Ariſtocratia ſolos Senatores dicet?

§. 4. Plerique, queis exquiſitam rerum civilium ſcientiam, & erectum libertatis ſtudium oſtentare placet,

pro vera & mera Ariſtocratia Germaniam venditant. Hi, ut ſententiam ſuam defendant, ſolicite inculcant. 1. Non eſſe, quod quis externa rerum facie, ſuperbo adparatu titulorum, & formularum, non niſi Monarchicum quid redolentium, moveatur; quorum pars magna ex genio linguæ Teutonicæ, inanibus honorum verbis luxuriantis, ortum trahat, nonnulla ex antiquiſſima Rep., abs qua moderna multum diſceſſit, remanſerint. Penes illos enim revera ſummam eſſe poteſtatem, quibus competit jus de ſumma rerum proprio ex arbitrio ſtatuendi, quocunque demum vocabulo inſigniantur. 2. Non repugnare naturæ Ariſtocratiarum habere unum caput paulo eminentius, & autoritate reliquos antecedens, quod velut Directoris, & Præſidis in concilio Optimatium vices obeat. 3. Diſtinctionem eſſe faciendam inter ipſam formam Reip. & modum adminiſtrationis. Quæ di-

ſtinctio

ſtinctio ita eſt explicanda, quod interdum contingat, ut una Reſp. modum adminiſtrationis ex alterius formæ Rep. proxime reſultantem videatur æmulari, aut ſaltem ejuſdem aliquod ſignum præferre. Sic ſi Rex aliquis de ſummis Reip. negotiis ad concionem populi, aut Senatum referat, modus adminiſtrationis illic quidem videbitur habere aliquid Democraticum, heic vero quid Ariſtocraticum: & tamen revera forma Reip. erit Monarchia, ſiquidem concilium populi, & Senatus tanquam conſiliarii adhibeantur, nec ab iiſdem Rex neceſſario dependeat. Ex adverſo, ſi in Democratia, vel Ariſtocratia extet Magiſtratus aliquis eminentior, aut Princeps propriè dictus, cui jus referendi de negotiis publicis, atque exſequendi leges & decreta ſoli, aut præcipuè competat, & cujus nomen acta & decreta publica præ ſe ferant; erit quidem aliquod ſimulacrum Monarchiæ in adminiſtratione

ſtratione Reip. ſumma tamen poteſtas revera penes populum, aut concilium Optimatium reſidebit. Sunt equidem, qui hanc diſtinctionem oppugnant eo potiſſimum argumento, quod cum forma ſit principium operationum, has utique non alias eſſe poſſe, quam prout iſtius velut efficientia permittit. Jam autem formam Reip. eſſe illum velut fontem, ex quo operationes circa eandem adminiſtrandam profluunt. Fieri ergo non poſſe, ut ab ipſa forma adminiſtratio diſcrepet. Ad hoc ita nonnulli reſpondent, diſtinguẽdo adminiſtrationem in eam, quæ fit nomine proprio, & quæ fit alieno. Illam quidem concedunt non poſſe diſcrepare à forma Reip. hæc autem quo minus diſparem faciem oſtentet, nihil obſtare. Et ita res eſt. Diverſæ Rerump. formæ reſultant ex ſubjecto, cui ſumma poteſtas inhæret, prout illud eſt vel unica perſona, vel concilium ex univerſis, aut paucis conſtans. Quibus

autem

autem miniſtris, aut exſecutoribus iſta ſumma poteſtas utatur, nihil intereſt. Ne dicam, quod axioma illud, cui argumentum innititur, in naturalibus duntaxat procedat; non autem ad illa recte applicetur, queis actionum ſuarum libera competit gubernatio.

§. 5. Enimvero utut hæc fortaſſis ſat ſubtiliter in ſcholis diſputari poſſint; tamen Imperium Germanicum eſſe Ariſtocratiam nemini perſuadebitur, cui rerum civilium profundior paulo intellectus. Nam ad Ariſtocratiam requiritur, ut ſumma poteſtas ſit penes ſtatum aliquem, & perpetuum Senatum; cujus ſit deliberare, & ſtatuere de omnibus negotiis ad Remp. ſpectantibus, exſecutione rerum quotidianarum, aut ſingularium Magiſtratibus certis delegata, qui Senatui rationem geſtorum teneantur reddere. Atqui talis Senatus in Germania hautquidquam datur. Camera enim, & judicium Aulicum ſuper appella-

pellationibus duntaxat cognoſcunt. Comitia autem nullo modo ſtati, & perpetui Senatus inſtar habent, cui de omnibus negotiis totam Remp. concernentibus diſponendi ſit poteſtas; quæ peculiares duntaxat ob cauſas convocari moris eſt. Credere autem, Comitia, & quod in illis ſuffragiorum pars major prævalet, eſſe infallibile indicium ſtatus Ariſtocratici, valde ſimplex eſt. Nam & in compluribus Regnis comitia haberi, in quibus ſuffragia numerantur, notiſſimum eſt; & exempli loco ſufficere poſſunt Regna Angliæ, Suediæ, Scotiæ. Quid autem frequentius, quam inter ſocios, arctiori fœdere in unius velut ſyſtematis compagem combinatos, conventus ſeu comitia celebrari? quorum in ſocios non minor autoritas, quam comitiorum Germanicorum in ſtatus Imperii. Exempli loco eſſe poſſunt ex antiquis ſocietas Amphyctionum, & Achæorum; ex modernis Helvetii, & Belgæ fœderati.

rati. Deinde habent id veræ Ariſtocratiæ, ut univerſo quidem Senatu nemo ſit ſuperior; ſinguli tamen Senatores non minus addicte univerſo Senatui pareant, quam alii cives; & in illos æque atque in hos jus vitæ & necis exerceatur. Id quod longiſſime à libertate Ordinum Germaniæ abeſt. Sic & in Ariſtocratiis privatum ſibi patrimonium habent Optimates, cæterorum civium fortunam ſæpe plurimum excedens; non minus tamen illud Senatorum patrimonium, quam quod extra idem reliqua civitas bonorum comprehendit, univerſi Senatus ſummo Imperio ſubjicitur, ejuſdemque legibus eſt obnoxium. At in Germania, ſi removeas quæ ad ſingulos pertinent Ordines, nihil remanet, quod ad univerſos pertineat. Et magnum habebit malum, ſi quis apud iſtos aſſerere audeat, univerſis Ordinibus in ſingulorum bona tantum competere poteſtatis, quantum in ſereniſſima Rep. Veneta toti Senatui in bona
ſingu-

ſingulorum Senatorum. Nam quod adducunt dictum Alberti Moguntini, prolatum, quando de electione Caroli V. præ Franciſco agebatur; hunc ad Monarchiam inclinare, Germaniæ autem Principibus Ariſtocratiam eſſe retinendam; facilem habet reſponſionem. Nam abs tali præſule exquiſitam ſcientiæ civilis cognitionem requirere putidum foret; & ſenſus, utut incommodis vocabulis expreſſus, in ſe perſpicuus eſt; ſcilicet ſi præſentem ſuam conditionem & libertatem ament Germaniæ Principes, cavendum ſibi eſſe ab Imperio Galli, qui cum in proprio Regno Procerum conditionem ad exquiſitæ leges Monarchiæ redigere laboret, Germanos in Principes ſine dubio ſimilia ſit tentaturus.

§. 6. Reſtat ut videamus, an Monarchiarum in cenſum Reſp. Germanorum referri queat. Earum ſunt duæ claſſes, quædam abſolutæ, aliæ limitatæ vocantur. In illis penes ſolum

Regem,

Regem, aut quocunque nomine inſigniatur, eſt poteſtas de negotiis ſummam rerum ſpectantibus proprio ex judicio ſtatuendi. In his autem Rex circa exercendos actus ſummæ poteſtatis certis legibus eſt adſtrictus. Hanc Monarchiarum differentiam qui non exacte conſiderarunt, in materia hac vehementer ſunt hallucinati; dum rationibus, quibus Imperatori abſoluta poteſtas denegatur, ne limitatam quidem relinqui crediderunt. Etſi abſolutam in Imperatore poteſtatem qui agnoſcat, vervecum in patria natum oportet eſſe. Et quæ afferuntur argumenta ſibilo magis, quam ſeria refutatione digna ſunt. Æque abſurdum, ex viſione Danielis, quam ex libris juris Romani Imperatoris Germanici poteſtatem velle definire. Quod Imperator neminem, niſi Deum & enſem, ſuperiorem recognoſcit, id ipſi in Principes Germaniæ non magis abſolutum imperium tribuit, quam Provinciæ Hol-

landiæ in reliquas ſex, cui utique idem elogium recte tribui poteſt. Inania titulorum, (puta quod ab omnibus Ordinibus nuncupatur Dominus clementiſſimus, quod in ſubſcriptionibus literarum, alibique de obſequio ſuo prolixiſſime pollicentur,) genius ſeculi, ſtyluſque curiæ produxit, non plus fere efficaciæ habentia, quam alia verba honoris, in quæ ignaviſſimus quiſque operum ſolet eſſe effuſiſſimus. Vanus quoque verborum ſtrepitus, illa plenitudo poteſtatis, & perfectio, qua literas interdum, & decretorum carmina ſcribæ ſolent adornare. Denique jurant Ordines Imperatori fidelitatem, ſed ſalva ſua libertate, ſuiſque juribus, quæ quantum iſti poteſtatis relinquant, jam ſupra ſatis apparuit. Sed plura heic verba facere putidum fuerit.

§. 7. Probabiliſſimam pleriſque viſi ſunt ſententiam foviſſe, qui Imperatori tribuunt poteſtatem Regiam, & ſummam; non tamen abſolutam, verum

verum certis legibus circumſcriptam. Quam ſententiam paſſim quoque in ſcholis apud iſtos defendi audias. Hanc, quantum nobis conſtat, primus oppugnandam ſibi in Germania ſumſit perſonatus quidam *Hippolithus à Lapide*, quo tempore quam maxime bellum inter Cæſarem & Suedos fervebat. Qui utut plurima habeat, quæ nemo poſſit abnuere, niſi omnem pudorem ejuraverit; in multis tamen eundem falli, & per implacabile odium adverſus Domum Auſtriacam in tranſverſum rapi, non minus in aprico eſt. Etſi prohibitione libri nihil aliud effectum, quam ut eidem pretium, doctiſque legendi ardor accederet. Cujus tamen mentionem non feciſſemus, niſi ille pleriſque quantivis pretii videretur; & qui eum impugnarunt, nugari potius, aut adulari, quam ipſius rationes deſtruere ſint deprehenſi. Hic igitur uti rectè ſummam ac Regiam poteſtatem Imperatori in Ordines detrahit;

ita in eo valde abſurdus eſt, quod eundem Ordinibus ſubjicit, & nudi Magiſtratus dignationem velut precariò tot titulis ſuperbienti concedit. Quaſi verò neceſſarium ſit Ariſtocratiam exiſtere, ubi Monarchia abſoluta non datur; aut omnino eum quis ſuperiorem cogatur agnoſcere, cui pro lubitu non poteſt imperare. Et iſthæc duntaxat qui obſervaverit, nullo negotio pleraſque ipſius rationes elumbes dabit. Etſi & paſſim multa ſat futilia immiſcet, quorum paucula duntaxat velut per ſaturam recenſebimus. Dicit alicubi, Majeſtatem ſive ſummam poteſtatem eſſe penes Ordines, qui eam etiam tunc habent, quando nullus eſt Imperator. At quis ignorat, in omnibus Regnis tempore interregni ſummam poteſtatem redire ad populum, aut qui eum repræſentant Ordines; quam tamen, novo Rege conſtituto, non amplius retinent. Non ſtatim etiam ſuperiorem agnoſcit quis illum, cui

quis

quis ad rationes reddendas ſeſe offert. Aliter ratio redditur ei, abs quo pœna metuitur, niſi illa ſibi conſtiterit; aliter iſti, cui ex pacto, duntaxat teneor; aliter denique cujus exiſtimationem vereor. Sic Reges bella moturi publicis ſcriptis rationem toti orbi ſatagunt reddere. Sic ſocius ſocio, tutor pupillo rationem negotiorum geſtorum reddit. Præterea non ſtatim altero eſt ſuperior, aut imperium in ipſum habet, qui munere ſuo eundem dimovere poteſt. Nam poteſt quis ex pacto duntaxat plurium communibus negotiis gerendis eſſe præpoſitus, ut neutri in alterum imperium proprie dictum competat; qui ubi diſplicuerit, officio evolvitur, non alio modo, atque contractus cum eo initus abrumpitur, qui ejuſdem legibus non ſatisfecerit. Etſi ſaltem circa Henricum IV. & Adolphum Naſſovium omnia ad juris normam fuiſſe geſta, merito dubites, niſi reverendiſſimos Præſules præcipuas in

eo negotio partes egiſſe conſtaret. Quæ de Comitiis prolixe diſputat, vera quidem ſunt, ſed fruſtra adducuntur ad probandum, quod ipſe intendit. Nam uti Imperator invitis Ordinibus nihil poteſt injungere; ita quod hi iſti invito aliquid pro imperio queant injungere, puto inauditum eſt. Equidem præſcribunt Electores in Capitulatione, quid Cæſari faciendum, quid omittendum; verum non velut ex vi alicujus imperii in ipſum, ſed per modum contractus; cujus ea eſt efficacia, ut ſi contra conventa quid Ordinibus velit injungere Imperator, impune poſſint ipſi non parere. Enimvero & hoc eſt ex communi pactorum natura, non ex aliqua poteſtate, quæ Ordinibus in Cæſarem competat. Probabilius urgeri poſſet, quod ex antiqua conſuetudine introductum, & poſt per Auream Bullam confirmatum eſt, ut Imperator, ſi quibus ſuper cauſis fuerit impetitus, coram Comite Palatino re-

ſpondere

ſpondere teneatur. Et notum eſt, quomodo tres Electores Eccleſiaſtici Alberto I. Imperatori denunciarint, ut coram Rudolpho Comite Palatino cauſam diceret. Etſi tanto reo arma magis in actores judicemque arriſerunt. Poſt Auream tamen Bullam nullum ejuſmodi judicii coram Palatino peracti exemplum legiſſe meminimus. Origo ejus juris Palatino competentis ſine dubio profluxit ex officio, quod antiquiſſimis temporibus tanquam Major domus in aula Regia geſſit. Hic enim uti in alios aulicos exercebat juriſdictionem; ita ſi quis ab ipſo Rege quid poſtularet, de quo ambigebatur, Comitis Palatini erat cognitio. Cujus ſententia ſtabat Rex, non tanquam iſtum agnoſceret ſuperiorem; ſed quod cognito petitoris jure non poſſit non obligationem ſuam explere. Sicut multos novimus Principes in Germania, & alibi, qui ſuper debitis dubii quid habentibus in propriis tribunalibus conve-

niri ſolent; quæ tamen tribunalia Principem hautquidquam cogere poſſunt, aut multa coërcere, ſiquidem juris, ac conſcientiæ, publicæque exiſtimationis reverentia eundem ad debitum exſolvendum non adegerit. Sed puto Ordines ipſos contentos eſſe, quod à Cæſare nihil poſſit ſibi imperari, quod diſpliceat. Tam invidioſam libertatem, ut Imperatori ſuo ipſi queant imperare, cordatiſſimus quiſque ultro adſpernabitur.

§. 8. Sed cum *Hippolitho* quidem facile tranſegerit Imperator, ne ab eodem in ſubjectorum claſſem conjiciatur. Magis urgent iſti, qui & Imperatori poteſtatem regiam, & Ordinibus libertatem ſub temperamento aliquo tribui poſſe autumant, dum inter Regna limitata Germaniam referunt. Nam qui de mixtis Rerump. formis garriunt, nullo modo expedire ſe poſſunt. Præterquam enim, quod qualiſcunque mixtura non niſi

mon-

monſtrum aliquod civitatis producere apta ſit, nulla ejuſdem ſpecies ad Remp. Germanicam accommodari poteſt; in qua neque univerſa poteſtas ſumma eſt penes plures indiviſim, neque ejuſdem poteſtatis partes inter diverſas perſonas, aut collegia ſunt diſtributæ. Cæterum priores differunt, illa omnia, quæ Imperatori per Capitulationes præſcribuntur, ſtare poſſe cum Regno limitato; puta quod teneatur ad leges fundamentales Remp. adminiſtrare, & ſuper negotiis ſummam rerum ſpectantibus conſenſum Ordinum requirere; quod leges novas iiſdem inconſultis ferre non poſſit, in ſacris nihil immutare, pacem, bellum, fœdera ex arbitrio Ordinum ſumere, controverſias ſubjectorum non niſi per certa tribunalia dirimere. Sic quod Ordines Imperio ſimul, & Imperatori fidem jurant, id hoc modo poſſe explicari, quod Imperatori velint obſequium præſtare, quatenus ipſorum opera

boniſque uti vult ad bonum publicum, & prout legibus regni eſt expreſſum; ſimulque quod adverſus reliqua Imperii membra commodos ſeſe & fideles concives velint exhibere. Enimvero quo minus Germaniam pro regno limitato poſſimus habere, duo potiſſimum obſtant. Primò, in vero aliquo regno, utut in ejuſdem adminiſtratione certas ſequi leges Rex teneatur; revera tamen eouſque omnes cives ille eminet, ut ſuam libertatem, ſuaque jura cum Regis poteſtate nemo comparare audeat; utque adeo omnes proceres ab arbitrio Regis dependeant, eique ad rationem reddendam ſint obſtricti. Id quod in Germania ſecus eſſe cuilibet notum. Nam nemo ex Germaniæ Ordinibus admiſerit, ditiones ſibi ſubjectas magis ad Imperatorem, quam ad ſe pertinere, aut ſibi iſtius magis, quam proprium commodum in iiſdem gubernandis eſſe reſpiciendum. Quin eouſque ſibi quiſque tendit, ut bel-

lum in alios ſtatus aut exteros ſumere, fœdera cum aliis ſtatibus aut exteris inire non dubitent, inconſulto Imperatore, quicunque viribus ſuis, ſociorumque confidunt; iſtius reverentia inter inania fere ſimulacra habeatur. Deinde quilibet Rex, quamvis limitatus, id habet, ut virium totius regni directio, atque adplicatio demum ultimo ad ipſum redeat, utque ſub ipſo eædem vires velut uniantur ad commune bonum ita procurandum, ut ab una quaſi anima cuncta videantur gubernari. Hoc qui in Germania videre poſſit, lynceus ſit oportet; ubi qui caput & Rex cluet, ex imperio nullos reditus percipit, ſed proprio ſucco vivere cogitur; ubi nullum commune ærarium, nullus miles publicus eſt; ſed quilibet Ordinum ſuis viris, ſuarumque ditionum reditibus pro arbitrio utitur; collato in publicum non niſi exiguo quopiam, idque poſt ambitioſas demum ſolicitationes. Quæ ſingula ſuperiori capite latius

deducta, & in ipſo rerum actu maniſeſtiſſime deprehenduntur.

§ 9. Nihil ergo aliud reſtat, quam ut dicamus Germaniam eſſe irregulare aliquod corpus, & tantum non monſtro ſimile, ſiquidem ad regulas ſcientiæ civilis exigatur; quod lapſu temporum per ſocordem facilitatem Cæſarum, ambitionem Principum, turbulentiam Sacerdotum ex regno regulari in tam malè concinnatam formam eſt provolutum, ut neque regnum, etiam limitatum, amplius ſit, licet exteriora ſimulacra tale quid præ ſe ferant, neque exacte corpus aliquod aut ſyſtema plurium civitatum fœdere nexarum, ſed potius aliquid inter hæc duo fluctuans. Quod ipſum exitiabili morbo, interniſque convulſionibus perpetuum præbet fomitem, hinc ad regni leges retrahere Imperium nitente Cæſare, inde in plenam libertatem tendentibus Ordinibus. Quemadmodum autem hæc eſt natura omnium degeneratio-

num, ut quando à principio ſuo longe diſceſſerunt, prono lapſu, & velut ultro ad extremum ſuum tendant, ad priſtinam autem formam ægerrime poſſint retrahi; & lapidem ad clivum montis ſemel impulſum, facillime ad planum uſque devolveris, ad verticem non niſi inſano labore revocaveris: ita Germania ſine maximis motibus, ſummaque rerum confuſione, ad juſti regni leges reformari nequit; ad fœderatorum aliquod ſyſtema ultro vergit. Imo ſi tollas mutuam illam inter Imperatorem & Ordines renitentiam, jam erit revera Germania corpus aliquod, ſeu ſyſtema ſociorum inæquali fœdere nexorum, ideo quod Ordines qui vocantur, comiter colere & reverentia proſequi Cæſarem teneantur. Exempli loco poteſt eſſe in ſocietate civitatum liberarum fœdus inter populum Romanum, & populos Latinos, antequam hi ab iſto ad ſubditorum conditionem redigerentur, aut demum civitate

Romana donarentur. Item in ſocietate bellica ducatus Agamemnonis in exercitu Græcorum ad Trojam. Etſi fere contingere ſoleat, ut ubi, qui fœdere ſuperior eſt, potentia multum eminuerit, inferiores ſocii paulatim velut ſubjecti tractentur. Ergo commodiſſime Statum Germaniæ poſſimus deſignare, quod proxime accedat ad ſyſtema aliquod plurium civitatum, in quo unus velut Princeps, aut Dux fœderis emineat, ſimulacris Regiis veſtitus; quod tamen corpus quam atrocibus morbis agitetur, ſequenti capite diſpiciendum erit.

Caput VII.

De viribus & morbis Imperii Germanici.

§. 1. Vires alicujus reip. conſiderari poſſunt vel in ſe, vel prout per concinnam reip. formam commode poſſunt uſurpari. In ſe conſideratæ vires conſiſtunt in Viris, & in

& in Rebus. Viros quod attinet, parum habet Germania, quod de eorundem multitudine, aut ingenio queratur. Primariæ nobilitatis tanta multitudo, tantuſque ſplendor, quantus nullibi per univerſum orbem. Inferior nobilitas non ſupra laxitatem regionis, nec præ nimia turba ad ſordidas artes deſcendere coacta. Eorum qui literis operam dant, major fortaſſe, quam expediebat, copia, ut inter multos laurigeros pauci Phœbi deprehendantur. Mercatorum, & opificum affatim. Ruricolarum tamen alicubi hodie pauciores ſunt, quam pro latitudine agrorum. Cujus rei cauſa eſt partim tricennale bellum, quo Germania miſere fuit vaſtata; partim quod ruſtici eo ſunt ingenio, ut ſtatim atque in re paulo laxiore cœperunt eſſe, filios ſuos ad opificium aliquod gaudeant admovere, fortunatos præ ſe judicantes, qui in urbibus habitant. Etſi autem vix putem eſſe, qui numerum urbium ac

pagorum per Germaniam iniverit, non tamen vanitatis arguetur à peritis ejus regionis, qui dixerit, facile exercitum ducentorum millium poſſe conflari, ſi modo ex ſingulis urbibus quini, & ex ſingulis pagis ſinguli, aut bini milites ſcribantur. Speciminis loco hæc eſſe poſſunt. In decem circulis certi autores enumerant Urbes, oppida atque arces MDCCCCLVII, excepto regno Bohemiæ, in quo juxta Hagecium Ferdinandi I. ætate fuerunt urbes CII. oppida CCCVIII. arces ſpectatiores CCLVIII. monaſteria CLXXI. pagorum millia triginta CCCLXIII. In Sileſia numerant urbes 411. oppida 863. pagorum 51112. In Moravia urbes 100. oppida minora 410. pagorum 30360. Abbatiarum, & Cœnobiorum quondam, antequam à Proteſtantibus tanta ipſorum multitudo deſtrueretur, numerant 11024. Sic Ferdinandi II. zelo ad Eccleſiam Catholicam revocata ſcribunt centies centena millia hominum.

minum. Ipſa natio ab omni memoria bello inſignis, & in militiam avida, per totam fere Europam venalem ſanguinem circumferens. Cui ut nimius fervor abeſt, ita plurimum conſtantiæ ſuppetit, animique egregiæ diſciplinæ capaces. Nec minus eadem ad omne genus artium manuariarum ſolertiſſima. Et quod plurimum ad firmitatem civitatum facit, ad res novas hautquidquam proclivis, & imperii non nimis rigidi bene patiens.

§. 2. Inter Res primum obtinet locum ipſa regio. Cujus quanta ſit amplitudo, facile intelliget, qui ex Caſſubia Mumpelgardam, aut ex Holſatia extrema in fines Carniolæ, aut Leodio in ultimas oras Sileſiæ iter fecerit. In tam vaſta regione, ſi Alpium juga excipias, pauca ſunt loca, quæ nihil producant ad vitæ humanæ cultum facientia; is porro rerum ad vitam neceſſariarum proventus, ut eadem extraneorum rebus haut-

quidquam indigeat, niſi ad luxum, & ſuperfluas voluptates. Auri quidem parum mineræ aut flumina quædam præbent; & quas Germania gignit gemmas, ſequioris pretii habentur. Cæterum magna copia compluribus in locis effoditur argentum, cuprum, ſtannum, plumbum, ferrum, argentum vivum, aliaque mineralia vilioris pretii. Salis, quantum ſufficit, fontes ſuppeditant; etſi loca, quibus mare, aut flumina navigabilia favent, importato ex Gallia, Luſitania, aut Batavia jam frequenter utantur. Frumenti, & fructuum varii generis, lignorum, eorum quæ ad rem veſtiariam faciunt affatim, ut & equorum, armentorum, pecorum, & ferarum. Nec qui ebrietati generandæ inſerviunt liquores Germania deſiderat. Sic ut in univerſum Germania opulenta poſſit æſtimari Regio. Nam præterquam quod materiam nummorum ipſa generat, omnia fere producit, quæ ad neceſſitatem,

aut delicias vitæ humanæ faciunt, ut non incolis ſolum ſufficiant, ſed & exteris communicari poſſint. Et quibus aliunde importatis utitur, vel eorum, quæ exportantur, copiam non excedunt, vel talia ſunt, ut facile iis carere poſſent Germani, ſi luxuriam compeſcere, aut ſocordiam ineptiamque noſſent exuere. Quam facile enim erat contentis vino & cereviſia ſua, aut ſi hæc ad ebrietatem nondum ſufficiebant, adjunctis vini aduſti tartareis ardoribus, ignorare Hiſpanica aut Gallica vina? Quam facile item veſtiri pannis ex propria lana confectis, ſuoſque relinquere Hiſpanis, Anglis, & Batavis? Aut ſi horum elegantia arridebat, debuerant artem illam melius excoluiſſe indigenæ opifices. Neque vero ſerico noſtro carere Germanis grave erat. Aut ſi omnino nitidius veſtiri ſedebat, ſaltem tractus ad Rhenum uberrime morum ferebat, ſi à ſocordia ſua iſti populi

poſſent

poſſent impetrare, ut præter vineas aliquid magnopere colendum ſibi ſumerent. Suppetente bombycibus pabulo, licebat à noſtratibus modum tractandi ſerici addiſcere. Porro uti illud ſimplicitati gentis fortaſſe ignoſcendum, quod imitando Gallicas veſtium formas politiorem ſeſe reddi credit; ita craſſiſſima eſt ſtultitia, etiam à Gallis telas levidenſes ſæpe aut abſurdas petere. Nam nauci etiam rebus Gallici nominis admiratio apud iſtos pretium addit. Quod autem Galli artifices tam ſæpe pannorum, & telarum genera varient, non tam levitas eſt, quam aſtutiſſima ſolertia. Hoc modo enim prohibent, ne Germani artifices apud ſe quoque iſta opera imitentur. Quanquam pleriſque horum ea eſt ſtoliditas, ut ſibi tantum non nefas eſſe putent à modo operum ſemel recepto diſcedere; nec ſibi politius quid putent faciendum, quia majoribus ſuis id fuit ignoratum. Denique aromatibus, ſaccharo, aliiſque

que ex utraque India petitis longè parcius uti poſſet Germania, ſi luxuriæ frena ponere noſſet.

§. 3. Sed nec Germania deficitur mediis, quibus aliorum opes ad ſeſe queat trahere opera commerciorum. Ad ea requiritur & ſitus oportunus ad exteros commeandi, eoſque recipiendi, & ut ſuperſit indigenarum uſibus, quod ad exteros poſſit exportari. Situs exercendis commerciis valde oportunus eſt iis urbibus, quæ mari Oceano, aut Baltico alluuntur; mediocris, quas navigabilia flumina perſtringunt, propter vectigalium importunitatem. Terreſtri merces via tranſvehere parum lucroſum. Quæ ex Germania exportantur hæc fere ſunt. Ferrum & varia ex eo confecta inſtrumenta, plumbum, argentum vivum, vinum, cereviſia, vinum aduſtum, frumentum, lana, panni lanei filo craſſiore, variæ telæ laneæ, atque lineæ; equi, oves, & ſi quæ ſunt alia. Non tamen diffiteor, in quibuſ-

quibuſdam regionibus Europæ majorem, quam in Germania, pecuniæ copiam apparere. Cujus rei non una videtur cauſa. Quid enim mirum eſt, exhauſtam ex parte eſſe regionem, in qua triginta per annos Mars eſt graſſatus; quæque non inteſtino tantum militi, ſed etiam exteris in prædam patuit. Deinde ſunt regiones Europæ, quæ ad commercia cum exteris exercenda longe commodiorem obtinent ſitum, quam Germania. Nam maris opportunitate paucæ duntaxat urbes Germaniæ gaudent; cum contra vehementer faveat mare Angliæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, Belgio. Dantur præterea regiones, quæ alias ſibi terras habent ſubjectas, quæque adeo omnes earundem opes velut in anguſtum conſtipatas uno obtutu repræſentant, uti eſt Hiſpania, Luſitania, Anglia, Belgium. Germania extra ſe nihil poſſidet. Solet quoque exterorum oculos perſtringere ſplendor & amplitudo primaria-

rum

rum urbium in quibuſdam regnis, intra quas maxima vis opum confluxit. Sic multi imperiti ex Lutetia de tota Gallia, aut ex Londino ſolo & Ulyſſipone de Anglia & Luſitania judicant. Germaniæ autem opes in tam vaſta regione diſperſæ tenuiores eaſdem apparere faciunt. Nec modica pecuniæ vis ad exteros transfertur per ſtultitiam Germanorum, dum ab iſtis merces petunt, quas vel apud ſe producere, aut quibus omnino caruiſſe in proclivi erat. Neſcio an & hoc addi debeat, per diſcurſationes juventutis Germanicę ad exteros non parum argenti extra natale ſolum trahi. Nam etſi craſſitiem genii Teutonici converſatione exterorum temperari fors non inutile fuerit; tamen merito ludibrium, an miſerationem, merentur, qui ex Italia noſtra nil niſi delicias quaſdam vitiorum Tranſalpinis inuſitatorum, & formulas blaſphemandi rariores domum reportant. Neque vero Gallia

pleroſque peregrinatores aliis inſtructos artibus dimittit, quam ut ſordidius tuburcinari deinceps norint, graduſque Venereæ ſcabiei ex propriis utplurimum experimentis recenſere. Nonnullis tamen lucro habetur Italiam, & Galliam vidiſſe, quos in patria tot per ambages ad inania titulorum ſcholaſticorum tædet adſpirare. Nam apud nos minori cum pudore & ſumtu domum licet reportare titulum doctoratus & inſcitiam. Etſi apud iſtos quoque ſat rudi ex ligno tales Mercurii effigiantur.

§. 4. Enimvero cum nemo robuſtus, aut debilis poſſit pronunciari, niſi cum aliis comparetur; diſpiciendum porro eſt, quomodo vires Germaniæ ad vicinos ſeſe habeant. Contingit igitur Germania una ex parte imperium Turcicum in Stiria, & quæ tanquam iſtius propugnacula poſſunt haberi, in Hungaria, & Croatia; quas ſalvas manere iſtius maxime intereſt.

Ubi

Ubi manifeſtum eſt, utut Turcæ ex latiſſimis ſuis ditionibus longe gravius auri pondus redeat, ac fortaſſe ampliore hominum turba campos poſſit inundare; eundem tamen Germaniæ parum videri metuendum. Nam ſtringit iſte Germaniam extrema duntaxat & modica ora ſui imperii, qua illud velut in cuneum tenuatur, & quidem procul à ſede regni primaria. Sic ut non ſine maxima moleſtia Turcis bella Hungarica gerantur. Præterquam enim quod Turcicus miles Germanis bene exercitatis hautquidquam par ſit, magno molimine ex Aſia copiæ ſunt transferendæ; cœlo aſperiori parum aſſuetæ, & hyemis impatientes. Et poſtquam omnes vires in extremam imperii oram ſunt collectæ, oppoſitæ partes in Perſidem vergentes intumeſcere ſolent. Cumque vicinæ regiones, Servia, Bulgaria, & ipſa Hungaria Turcica non ſufficiant alendæ tantæ multitudini, terreſtri itinere difficili

& lon-

& longinquo commeatus eſt ſubvehendus; poſtquam magno Germaniæ bono verſus Orientem Danubius evolvitur. Et vix unquam ultra quartam ſuarum virium partem adverſus Turcam vertit Germania, eamque plerumque inter Ducum ignaviam aut diſcordiam, pecuniæque & diſciplinæ defectum deſtitutam. Et tamen plura Germanorum de Turcis, quam horum de illis tropæa extant. In vulgus autem Turcarum nomen factum eſt formidabile, tum propter truculentos ipſorum mores; tum per aſtutiam Auſtriacorum, iſto terriculamento crumenas exenterantium; accedentibus Sacerdotum clamoribus, & vaticinandi prurigine. Nam & horum intereſt, plebis animos pavoribus agitari.

§. 5. Italia & viris & opibus Germania longe inferior, ac in plures particulas diſcerpta ad vim aliis faciendam eſt inhabilis. Quin ſatis habemus, quod Germani Imperatores anti-

antiquum in Italiam jus non eant renovatum; præſertim cum per impietatem ſeculi reverentia fulminis Pontificii, quod ſæpe iſtos in terrorem quondam dederat, nunc penitus videatur exoleviſſe. Helvetio vicino nihil commodius, cui ſua duntaxat tueri, alieni nihil affectare; & prodeſſe potius quam nocere lex eſt. Nec Polonia ulla in parte Germaniæ ſeſe audet comparare. Et cum rationes Reip. Polonicæ poſtulent ſua potius ſervare, quam aliena concupiſcere, quam modeſtiam Germanos quoque ſuæ Reip. conditio docet, vix adparet occaſio, quæ duas illas nationes bello poſſit committere; niſi forte aliquis Germaniæ Principum Polonorum ſeſe inteſtinis diſcordiis miſcuerit. Danis hactenus ne ad Hamburgum quidem ſubjugandam vires fuere; nedum ut contra univerſam Germaniam ſperare quidquam poſſint, ad omnes vicinorum Suedorum motus trepidi. Anglia quouſque inſultet

tet Oceano ſuo, Germanis parum curæ eſt. Et uti illa continentem tentare fruſtra præſumſerit; ita his nullæ vires maritimæ, quæ cum Anglicis comparatæ momentum poſſint habere. Belgis fœderatis nec voluntas eſt, nec facultas in Germaniam aliquid moliendi. Nam nec ipſi ad militiam terreſtrem idonei, aquatiles animantes; & utut pecunia ſuperſit, hautquidquam libertati ipſorum expedit numeroſum terra alere exercitum. Igitur ſatis habent, ſi Germani per vim non eant repetitum urbes, quas ipſi præſidiis inſedere, muniendis contra Hiſpanos ſuis finibus. Hiſpanici partes Imperii, quæ Germaniam contingunt, cum hac nulla parte comparari poſſunt. Ipſa porro Hiſpania longe remota, & viris exhauſta, nec Luſitaniæ, tantillo regno, ſubjugandæ ſufficiens. Quin Carolus V. tunc florenti quam maxime Hiſpaniæ imperans, & ditionibus Auſtriacis, atque autoritate Cæſarea ſub-

ſubnixus, nequidquam opprimere reliquam Germaniam tentavit. Suedia, utut ei annumeres provincias Germanicas nuper partas, reliqua Germania & numero virorum, & opibus multis partibus eſt inferior. Nam quod ſimplices aliqui de viris dubitavere, moti partim obſoleto vocabulo vaginæ gentium, partim progreſſibus Suedorum nupero in bello; id quale ſit, cordatioribus ſatis conſtat. Scilicet ſpatio XVIII. annorum, ex ipſa Suedia non ſupra ſeptuaginta militum millia ſunt emiſſa, quorum multi in patriam iterum reverterunt: cum tamen, durante iſto bello, vix unquam infra centum millia Germanorum, ſæpe ſupra in armis fuerint. Cauſa vero tantorum progreſſuum erat Germanorum diſcordia, & occaſionis oportunitas, & quod Proteſtantes ab Auſtriacis preſſi velut cœlitus demiſſum præſidium Regem Guſtavum ſuſciperent. Circa florentiſſimum hodie Galliæ regnum probabilius

babilius dubitari poteſt. Sed tamen, ſi utriuſque vires in ſe ſpectentur citra commoda aut morbos, quorum illa Galliæ ex regulari ſua Monarchia, hi Germaniæ ex diſſoluta Reip. forma ſurgunt, pro Germania fuerit pronunciandum. Nam & longe amplior eſt Germania, quam Gallia; & utut fertilitas utriuſque par ſit, ſubterraneæ tamen Germaniæ opes longe ſupra ſunt. Nec Gallia virorum numero excellit; & Germanum militem Gallo non concedere multis ſpeciminibus fuit oſtenſum. Circa vim pecuniæ non ita liquido pronunciari poteſt. Nam ſane quantum auri paucis annis modernus Rex congeſſerit, præcipue dum veteres illas ſpongias exprimit; & quid in annuis reditibus habeat, non ſine admiratione percepimus. Conſiderari tamen ſimul debet, plebem in Gallia longe aſperius tributis & vectigalibus exhauriri, quam in Germania; & ibi omnes opes regni in unum velut

alveum confluere. Germaniæ autem reditus inter tot Principes diviſi, quanti ſint ita liquido apparere non poſſunt.

§. 6. Sed utut ſingula regna præponderet Germania, quid tamen fiet, ſi multa junctis viribus eandem invaſerint? Heic initio obſervandum eſt, quorundam rationes non ferre, ut ſimul in Germaniam conſpirent. Quorundam etiam vires tantas non eſſe, ut ad Germaniam aliquid momenti habeant. Deinde non conceſſuros cæteros, ut unus aut alter, oppreſſa Germania, tanta opum acceſſione gaudeat, quibus ſuffulto facile ſit toti Europæ leges præſcribere. Adeoque nunquam defuturos, qui ad Germaniam ſervandam ſint conniſuri. Tres igitur ſunt, qui velut Principes aut capita fœderum ſeſe videntur ferre poſſe ad invadendam Germaniam; Turca, Domus Auſtriaca, & Gallus. Cum Turca non eſt probabile, ullum Chriſtianorum Principum in Ger-

maniam aperte conſpiraturum, ne ipſum Gallum quidem. Nam fœdera, quæ ſuperiori ſeculo Gallo cum Turcis intercedebant, hoc ſpectabant, ut vires Caroli per hos diſtinerentur, quæ tunc Gallis erant prægraves. Sed tale fœdus, in quo de Germania junctim invadenda & ſubigenda conveniatur, non erit metuendum; cum & impium & ſtolidum ſit futurum, barbari iſtius incrementis tantopere velificari, qui pari odio in omne Chriſtianum nomen fertur. Quin uti Galliæ magis expedit, Germaniam in præſenti ſtatu relinqui, quam inſignem ejuſdem partem in Turcarum manus cadere; ita & ipſis Turcis optabilius eſt, Germaniæ ſtatum informem, & ad alios invadendos inhabilem relinqui, quam cum Gallia conjunctam ad leges Monarchiæ reformari. Nam ſi duo iſta imperia in unam maſſam bona fide coaluiſſent, haberet Turca, quare Conſtantinopoli ſuæ metueret. Domus Auſtriaca ut reli-

reliquam Germaniam regio comple-ctatur imperio, nulli vicinorum optandum fuerit; nec puto ullum fore tam dementem, ut conatibus iſtis ſubſidii quid velit afferre. Imo, uti Hiſpaniæ quidem vires pro Auſtriacis ſunt; ita aperte hiſce ſe opponent Galli, Suedi, & Belgæ fœderati, eo promtius, quod iſtis nunquam ſine præmio fuit, Germanorum libertati ſuppetias tuliſſe. Quin nec Pontifex nimium videtur Auſtriacis heic fauturus. Nam utut tot myriades oviculárum errantium ad Eccleſiam revocaſſe ſummo Paſtori glorioſum foret; ita quantovis animarum detrimento redimendum videtur, ne Germanus aut Hiſpanus nimia ſubnixus potentia in res Italiæ ſibi arbitrium ſumat. Quod ſi denique Gallo Germaniam invadere in mentem venerit, apertos itidem adverſarios experietur, Hiſpanos, Anglos, Italos, Belgaſque fœderatos: quorum hi neſcio quam ſuperſtitioſe memores videntur

 anti-

antiqui dicterii; Francum amicum habueris, vicinum non habueris. Dani fortaſſe non adeo ſint formidaturi clientelam Gallicam ſubire, dummodo per iſtam perpetuus metus ab inviſiſſimis ſibi Suedis diſpelli poſſet. In Suedorum ſocietate plurimum videtur momenti poſitum, præprimis ſi bellicoſus ipſis Rex contigerit. Dudum tamen prudentioribus animadverſum, Gallos quidem velle uti Suedorum opera non gratuita; verum ita, ut quod inde partum fuit, ſolius Galliæ incrementis accedat. Id vero nequidquam Gallis ad palatum, quod Suedi Gallico auro propriam potentiam eouſque eant promotum, ut facile deinceps Gallorum amicitiam poſſint negligere. Ex adverſo Suedi ſtultum putant, pro Gallorum magis utilitate, quam propria contendere. Neque ſunt tam hebetes, quin perſpiciant, ubi Gallus rerum in Germania fuerit potitus, ipſum non minus Suedis, quam aliis vicinis leges dictaturum.

Et

Et inde etiam aliquandiu inter populos iſtos amicitia tepidius culta; Galloque compendioſior via fuit viſa, nonnullos Germaniæ Principes, præprimis Rheno vicinos fœdere, & uti fama fert, annuis ſtipendiis ſibi illigare, in univerſum ſeſe ſolicitum pro Germania oſtentare, controverſiis Principum componendis ſedare, in pecunia, & milite petentibus ſubmittendo alacrem ſe exhibere, id denique agere, ut quibus auxilio aliquo opus eſt, intelligant, certius ſibi præſidium in amicitia Gallica, quam in Cæſare legibuſque Imperii poſitum. Hoc modo planiſſimum ſterni aditum ſubruendæ Germanicæ libertati, ſtupidus ſit, qui non animadvertat; præſertim ſi ſtirpem maſculam Auſtriacam deficere contigerit.

§. 7. Enimvero iſthæc Germanici Imperii moles, quæ in juſti regni formam redacta toti Europæ futura erat formidabilis, per inteſtinos morbos & convulſiones ita debilita-

tur, ut ægre ſibi ipſi defendendæ ſufficiat. Cauſa primaria mali eſt ex inconcinna, maleque digeſta Reipubl. compage. Quantumvis magna hominum multitudo uno homine robuſtior non eſt, quamdiu quilibet ſibi ſoli tendit. Omne ex conjunctione robur eſt. Et quatenus plures in unum corpus naturale non poſſunt coaleſcere, multorum vires uniuntur, dum uno conſilio velut una anima reguntur. Iſta unio quo arctior, & concinnior, eo validior exiſtit ſocietas; laxitatem, pravamque membrorum combinationem neceſſario debilitas, morbique comitantur. Perfectiſſima unio, & ad diuturnitatem cumprimis apta, in regno rite compoſito cernitur. Nam Ariſtocratiæ, præterquam quod vix commode poſſint ſubſiſtere, niſi ubi Reip. alicujus vires præcipuæ in unam urbem colliguntur, Monarchiis ſua natura fragiliores ſunt. Sereniſſimæ enim Reip. Venetæ inter miracula duntaxat eſt

 locus.

locus. Ex pluribus civitatibus per fœdus coagmentata ſyſtemata longe laxius cohærent, & facilius turbari, aut diſſolvi poſſunt. Ut tamen qualiſcunque firmitas iſtis ſyſtematibus conſtet, neceſſarium cumprimis eſt, ut ſociæ civitates eandem habeant Reip. formam, nec viribus inter ſe multum ſint diſpares, utque ex iſta conjunctione in ſingulas par utilitas redundet. Deinde ut maturo conſilio, legibus prius rite conceptis, in ſocietatem coiverint. Nam qui temere & velut impetu quodam in ſocietatem ruunt, futuro ſtatu prius non curate penſiculato & digeſto, non magis concinnum aliquod corpus deinceps formare poſſunt, quam elegantem formabit veſtem ſartor, qui pannum prius in fruſta ſecuerit, quam conſtiterit, muliebris an virilis ſit veſtis facienda. Eſt & illud dudum obſervatum, vix unquam Monarchias cum civitatibus liberis in fœdera, etiam temporaria, bona fide coaleſcere, ne-

dum ut perpetuo jungi ſint idoneæ; Principibus plebeiam libertatem averſantibus, plebe Principum faſtum horrente. Illa porro eſt humani perverſitas ingenii, ut vix æquo animo pari ſecum jure degentem adſpicere poſſit, quem viribus inferiorem videt. Et communia onera ferre detrectat, qui nullam aut exiguam partem communium commodorum ſibi relinqui animadvertit.

§. 8. Cæterum Germania eo eſt habenda ægrior, quod in eadem junctim reperiantur morbi, tam qui ex regno male formato, quam qui ex ſyſtemate ſociarum civitatum indigeſto redundant. Imo inter præcipuos hicce morbus eſt, quod ad neutram harum ſpecierum Reſp. Germanica exacte quadret. Exterior facies, & inania ſimulacra regnum aliquod præ ſe ferunt; antiquiſſimis quoque temporibus Rex erat revera id, quod audiebat. Poſt hujus autoritas deminuta, & gliſcentibus Ordinum opi-

bus

bus & libertate, vix umbra quædam regii imperii remanſit; qualis fere cernitur in iis, qui corpori alicui ſociorum velut duces præſunt. Inde perniciosiſſima convulſio corpus Imperii diſtrahit, in diverſa tendentibus Imperatore & Ordinibus; dum ille ad regiam poteſtatem velut poſtliminio quibuſvis artibus graſſatur; hi vero partas ſemel opes obnixe defendere ſatagunt. Ex quo non poſſunt non perpetuæ ſuſpiciones, diffidentia, occultæque machinationes oriri, præpediendis alterius incrementis, aut infringendæ cæterorum potentiæ. Quod & ipſum efficit, ut tam robuſtum cætera corpus ad exteros invadendos, aliquidque adquirendum velut enerve deprehendatur; cum nova incrementa Cæſari nolint accedere Ordines, neque tamen eadem inter omnes æqualiter poſſint diſtribui. Quam monſtroſum igitur vel hoc ſolum, quod caput adverſus membra velut in partes deſcenderit.

Inter ipſos porro Ordines variæ diſtractiones diverſis ex cauſis proveniunt; quæ efficiunt, ut ne concinnum quidem ſociorum ſyſtema Germania præ ſe ferat. Ipſi Ordines diſpari reip. forma utentes male inter ſe compoſiti; dum intermixtæ paſſim Principibus degunt liberæ civitates. Urbes cum plerunque commerciis floreant, opulentia ſua Principum invidiam accendunt, præſertim cum ejuſdem pars ex ditionibus horum eo confluxerit. Neque negari poteſt, quaſdam urbes ad lienis inſtar intumuiſſe, vicinorum Principum terris ad maciem redactis. Eſt quoque proprium Nobilitati plebejos contemnere, qui tamen ſæpe ſuis ſibi nummis non minus placent, quam iſti ſuis imaginibus, aut exhauſtis ditionibus. Denique nonnulli iſtas urbes velut dominatum ſibi exprobrantes adſpiciunt, ſubjectorumque conditionem comparatione vicinæ libertatis impatientius ferri deprehendunt. Hinc

invidia,

invidia, contemtus, inſultationes, ſuſpiciones, inſidiæ. Quæ omnia tamen acrius, & manifeſtius exiſtunt inter Epiſcopos, illaſque urbes, in quibus iſti cathedrales ſuas Eccleſias habent. Quanquam & in ipſis Comitiis Principes univerſi non leve faſtidium adverſus collegium urbium oſtentent, Imperatore contra urbes fovente, quippe apud quas majoris fere ſuam autoritatem fieri, quam alios apud Ordines, ſentit. Sed nec uſque quaque propitiis ſeſe oculis invicem adſpiciunt Principes ſeculares, & Eccleſiaſtici. His in eadem claſſe præ iſtis priorem locum aſſignat ſanctimonia muneris, & quia ſine dubio per calvitium largius ſeſe Numen infundit, quam per intonſos vertices. Unde & eorundem maxima quondam in Rep. ſeculis barbaris autoritas. Secularibus autem neſcio quam moleſtum videtur, iſtos ex inferiori utplurimum nobilitate tam repente in pari, aut eminentiori faſtigio collocatos, &

Dei gratiam præſcribentes, adſpicere. Præſertim cum illam dignitatem ad poſteros ſuos continuare non liceat, & familia ipſorum intra priorem conditionem ſubſiſtat; niſi quod multi Epiſcopi, ſanctiſſimi Patris noſtri exemplo, ſuis agnatis per beneficia Eccleſiaſtica, & donationes ſat laute ſoleant proſpicere. Contra habent Eccleſiaſtici quare merito Secularibus iraſcantur, quippe per quos abdomina cœperunt gerere multo preſſiora; qua de re infra plura. Illud quoque non parum ad diſtractionem Ordinum facit, quod inter multos magna ſit opum inæqualitas. Hinc enim vitio humani ingenii potentioribus oritur contemtus adverſus imbecilliores, & libido eoſdem opprimendi; his contra in ſuſpiciones, & querelas pronis, ac libertatis æqualitatem quandoque importunius crepantibus. Sed & eminentia Electorum præ reliquis Principibus non levis diſſidii cauſa, his tantum ſplendorem ægre feren-

ferentibus, ac nonnulla præter jus uſurpari jactantibus; illis pro jure, atque autoritate ſua ſtrenue nitentibus.

§. 9. Nondum morborum ſat erat, ni efficaciſſimum alias animorum velut coagulum religio Germaniam in partes diſtractam aſperrime collideret. Neque ſola odiorum cauſa ex opinionum diverſitate, & quod Sacerdotibus ſolenne ſit, diverſa ſentientibus cœlo interdicere; ſed quod per Proteſtantes Catholici Sacerdotes magna opum ſuarum parte ſint exturbati, quarum deſiderium ad eaſdem recuperandas noctes dieſque ipſis ſtimulos ſubdit. Cum iſti ſemel invaſa dimittere ignavum judicent. Imo ſunt, qui in univerſum nimias Sacerdotum opes Reip. prægraves judicent; præſertim cum Sacerdotes, & Monachi ab alio dependeant capite, extra Remp. Germanicam conſtituto, cui nunquam in Germanos ſincerus amor; & cui Seculares omnes perire votum ſit, modo aſſeclæ ſui

rebus

rebus gaudeant quam florentiſſimis. Hoc enim modo peculiarem velut ſtatum in media Rep. fundari, adeoque bicipitem fieri Remp. in propatulo eſt. Id quod plurimi, queis major patriæ, quam Eccleſiæ Romanæ amor, peſſimo publico contingere judicant. Nec minus illud pernicioſum, quod Ordinum Germaniæ quidam non inter ſe modo, ſed & cum exteris peculiaria inire fœdera gaudent, eo ſecurius, quod pace Oſnabrugenſi id expreſſe permiſſum. Quæ res non ſolum Principes Germaniæ in factiones diſtrahit, ſed etiam exteris fœderi innexis facultatem præbet Germaniam pro lubitu ſuo temperandi, & demum occaſione data ſociorum ope contra univerſos invaleſcendi; præſertim cum talia fœdera cum exteris non modo contra alios exteros, (id quod aliquo modo ferri poſſet,) ſed etiam contra ejuſdem Imperii membra quærantur. Sed & Aſtrææ veſtigia per Germaniam fere

eva-

evanuerunt. Ubi enim Ordinibus inter ſe aliquid litium oritur, (id quod in tanto ipſorum numero, & interſcindentibus ſe mutuo territoriis frequenter contingit,) ſi Camera aditur, poſt ſeculum demum controverſiæ finis eſt exſpectandus. Apud Judicium Aulicum gratiæ & corruptionibus aditum non ſatis anxie interclusum metuitur. Nec deſunt qui ſuſpicentur, tribunal illud nimium meminiſſe loci, in quo ſedem fixit. Inde per Germaniam jus fere in armis, & qui viribus pollet, cauſa quoque prævalet, ſibique ipſi facere exſecutionem non veretur. Denique quam elumbem hoc arguit ſocietatem, quod neque commune ærarium, neque communis miles Germaniæ eſt, repellendis quorumvis exterorum inſultibus, aut comparanda una vel altera provincia, ex cujus reditibus communes Reipub. ſumtus tolerarentur. Et quanto ſatius fuerat, Germaniam in proprios uſus conſumere illos homi-

homines pacis impatientes, qui per omnem fere Europam venalem ſanguinem circumferunt.

§. 10. Intercedunt quoque ſingulis Ordinibus non paucæ invicem æmulationes, & controverſiæ, quæ & ipſæ totius corporis vires non parum convellunt. Nobis præcipuas tantum attigiſſe heic ſufficiat. Eſt adverſus domum Auſtriacam omnium Principum invidia, aut ſuſpicio propter diuturnam Cæſarei faſtigii poſſeſſionem, & nimiam potentiam. Inter domum Palatinam & Bavaricam, præter antiquum odium, controverſia ſuper Vicariatu Imperii agitatur, neſcio quomodo finienda, cum illa jure, hæc potentia nitatur. In domo Saxonica linea Erneſtina invidet Albertinæ ob tranſlatum ab hac in illam Electoratum. Elector Brandeburgicus nunquam bona fide digerere poteſt interceptam per Suedos Pomeraniæ partem præcipuam. Electori Palatino dudum ſuccenſuerunt vicini

qui-

quidam propter jus unum aut alterum, quod ipſe in eorum ditionibus habet, quamobrem nuper ab iſtis ad arma provolatum. Vix quoque penitus evanuiſſe putem memoriam controverſiarum, quæ circa ditionem Marpurgenſem familiam Haſſicam quondam commiſere. Nec fida ſatis pax inter Electorem Brandeburgicum, & Palatinum Neoburgicum propter hereditatem Juliacenſem. Minoris momenti lites quis enumeraverit? Quin & inanes ſuper præcedentia controverſiæ nonnullorum Principum animos odiis diſtinent. Tanta morborum colluvies efficit, ut inter minores nævos referendus ſit tędioſiſſimus proceſſus in cauſis potiſſimum civilibus, per quem etiam liquidiſſimum jus in plura luſtra eludi poteſt. Nec minus monetæ varietas per Germ. commerciis privatorumque patrimoniis multum incommodi affert; etſi ipſorum nummorum commendari mereatur modeſtia, quod tenui-

tenuitatis ſuæ verecundiam ipſo colore non obſcure præ ſe ferant. Quod enim aliqui Principes luxuriæ duntaxat, venationique ſint deditі, nulla aut exigua publicæ privatæque rei habita cura, id hominum vitium eſt, non Reip. nec ab iſthoc malo aliæ civitates immunes conſpiciuntur.

Caput VIII.

De Ratione Status Imperii Germanici.

§. 1. Quid morborum in viſceribus Germaniæ lateat, clare credo apparuit. De remediis non paulo operoſior diſquiſitio, & quæ à perſona extranei, & peregrinatoris aliena videri poſſit, ni ea gentis Teutonicæ humanitas foret, ut extranea potius, quam ſua gauderet admirari. Et facilem ſpero dabunt cordati veniam innoxiæ libertati hominis à ſtudio partium remoti, cui poſt patriæ incolumitatem nihil magis in votis quam ut florentiſſimo ſtatu gaudeat integerrima nationum. Antequam autem noſtram

noſtram mentem explicem, operæ pretium puto fuerit paucis diſcuſſiſſe medicamenta, quæ ſupra citatus *Hippolithus à Lapide* ægrotanti Germaniæ propinat. Iſta enim etſi non pauci fuerint admirati; tamen ſemper nobis neſcio quam male temperata viſa fuerunt.

§. 2. Primo igitur iſte promulgat ſex leges, quas ipſi Rationes ſtatus vocari placuit; quæ obſervandæ ſint in tali Reip. forma, qualem ipſe Germaniæ affingit; in Ariſtocratia nimirum, ubi ſumma rerum eſt penes Optimates, ſimulacra poteſtatis Regiæ in Principe. Dictitat ergo I ſtudendum eſſe concordiæ; & à factionibus abſtinendum. II. Ne diutius Imperatoria dignitas in eadem familia continuetur; ne ſcilicet per diuturnam ſimulacrorum uſurpationem ſolidum dominatum invadendi libido ſubeat. III. Licet in unum conferatur Principatus, cum poteſtate dirigendi, & moderandi functionem ſingulorum

gulorum ad commune bonum, & Reip. unionem; Proceribus tamen clavum Reip. ſemper in manu retinendum, ac poteſtatem de ſumma rerum decernendi in Comitiis exercendam; quæ hanc ob cauſam frequenter habenda, ſaltem Senatum aliquem perpetuum conſtituendum, qualis ſuperioris ſeculi initio erat Regimentum. IV. Ut ſimulacra duntaxat Majeſtatis Principi relinquantur; ipſa vero jura, & poteſtas Reip. reſerventur. V. Ne Ordinum Imperii vita, fortuna ac fama ſolius Imperatoris arbitrio ſubjaceant. VI. Ne militia, & loca munita ejuſdem ſolius poteſtati committantur. Multus deinde in eo eſt, ut oſtendat, variis modis contra iſtas leges tam à Cæſare, quam à nonnullis Ordinum fuiſſe peccatum, non ſine acerrima inſectatione domus Auſtriacæ, & quorundam Electorum. Enimvero utut iſtæ leges omnino ſpernendæ non ſint; cum tamen Ariſtocratiam non eſſe Germa-

niam ſupra ſ. t. oſtenſum, ſolis hiſce legibus ſalutem Germaniæ contineri fruſtra creditur.

§. 3. Inde ſex remedia Idem præſcribit curandis Germaniæ morbis. Primo loco commendat ſtudium concordiæ, & generalem amneſtiam, ac abolitionem omnium gravaminum, queis odia invicem aluntur: ac ne ob religionis diverſitatem in partes diſcedatur, eamque ob cauſam publica ſalus negligatur. Hoc remedium declamationi ſcholaſticæ copioſum poteſt præbere argumentum; in uſum autem reip. Germanicæ tunc demum adplicari poterit, quando omnes Germaniæ proceres ſapere incipient, & animi motus ad leges philoſophicas exacte attemperare. Deinde jubet extirpari domum Auſtriacam, & bona ejus in fiſcum redigi. Hoc vero eſt carnificem, non medicum agere. Quaſi vero excidium ſtatim mereatur, cui opes mediocritatem excedentes contigere. Sed pareamus

tam

tam duro decreto. Quis vero ſecurim admovebit extirpandæ potentiæ, tanta terrarum ſpatia complexæ, & quam uni, aut duobus non accreſcere totius Europæ intereſt? Germaniæ procerum pars in eam domum affectu prona; multi extra odium; cæteri tantæ moli ſubvertendæ haut quidquam pares. Adſciſcendi ergo ſocii, & quinam alii, quam Galli, & Suedi? Nam hi, cum talia Hippolithus ſcriberet, omnibus modis hoc agebant; magno apud imperitos adplauſu jactantes, abs ſeſe libertatem Germaniæ vindicari, per Auſtriacos oppreſſam. Aſt incivile fuerat, tantum ab iſtis laborem gratis poſtulare. Nec adparebat quæſtor, qui prædam tam religioſe in fiſcum redigeret. Quin potius augurantur homines non abſurdi, ſiquidem conatibus hoſtium domus Auſtriacæ eventus reſpondeat, fore ut Ordines Imperii antiquam illam ranarum querimoniam inſtaurent, quæ pro trabe ciconiam regem erant ſortitæ.

titæ. Poſt ſublatam domum Auſtriacam capite tamen non vult deſtitutam eſſe Germaniam. Jubet igitur alium eligi Imperatorem, cui ex locis ſuis communibus ſplendidum virtutum ſatellitium circumponit; ſed ut inani tantum titulo fulgeat, & poteſtate regia deſtitutus, directoris & magiſtratus vice fungatur. Atqui talis præſes, aut director uſum poteſt habere in aliqua civitate Ariſtocratica, ubi proceres in una urbe domicilium obtinent. Quod ſi nihil præterea poteſtatis ipſi foret committendum, non video, quorſum omnino Imperatore Germania opus habitura ſit, ubi ad puram ariſtocratiam ea fuerit redacta. Quantum tamen poteſtati ſui Cæſaris Hippolithus ſubtrahit, tantum reditibus ejuſdem videtur velle adjicere. Eſurire tantum Principem turpe foret. Igitur in patrimonium Imperii deſtinantur ditiones Auſtriacorum; & ubi hæ forte non ſuffecerint, Electores jubentur

reſtituere, quæ abs Carolo IV. ipſis donata, aut confirmata. Atqui videtur humanæ indolem animæ ignorare, qui tantis opibus ſubnixum in tantillæ poteſtatis gyrum æquo animo redigi credit. Sed nec poſt exſequias domus Auſtriacæ tam faciles erunt Electores, ut reſtituant, quæ per tria & amplius ſecula quiete poſſederunt. Præterquam enim, quod longe hebetiori ſunt ingenio Principes, quam ut capere queant, quæ ſuper reſtitutione bonorum minus recte partorum Confeſſionarii crepant; non deeſt Electoribus, quod cæteris Ordinibus reponant. Nam credo non paucis ad tenues ſatis caſas foret redeundum, ſi de quibuſlibet acceſſionibus tam ſuperſtitioſa ratio eſſet reddenda. Ergo æquiſſimum fuerit, ut quilibet, quæ diu poſſedit, deinceps quoque retineat. Quarto loco monet Hippolithus, confidentiam mutuam inter Ordines reſtituendam, diffidentiam eradicandam. Id quod futurum,

ſi gravamina utrinque amica compoſitione è medio removeantur, quorum pleraque ex diſſidio religionis ortum habent. Atqui cum eadem in primo remedio fuerint comprehenſa, quid opus erat peculiarem inde pixidem implere? De conſtituendo Regimento, Comitiis ob gravia negotiorum convocandis; de tollendo conſilio Aulico; de alendo item exercitu perpetuo & conſtituendo ærario militari, cui alendo adhibendæ ſint Annatæ, quid judicandum ſit, quæ paulo poſt ſubjiciemus indicabunt.

§. 4. Supererat, ut & nos myrothecia noſtra explicaremus, num in iſtis deprehenderetur aliquid, quod febricitanti Germaniæ ad palatum foret. Verum merces ultroneas putere certum eſt; ac ſine dubio cordatiores non ſuaſerint, aliorum ſeſe morbis ultro offerre; cum ſalutaria etiam ſuadentibus medicis, ac mercede conductis iracundi ægroti conviciorum affatim ſoleant ingerere.

Quin

Quin & ludibrium naſutioribus debent, qui in privata vita conſtituti ambitioſe leges præſcribere non dubitant iis, qui ad Reip. clavum ſedent. Sed in proclivi eſt civilis prudentiæ peritis, cognito Reip. morbo, remedia perſpicere. Ne tamen truncum ſine videatur opuſculum, paucula duntaxat ſubjeciſſe ſuffecerit. Judicaverim ergo fundamenti loco ſupponendum, pravitatem ſtatus Germaniæ ita velut induruiſſe, ut ſine everſione totius Reip. ad leges juſti regni non poſſit reformari. Cum autem ſtatus iſte quam proxime accedat ad ſyſtema aliquod plurium Rerump. fœderatarum, tutiſſime eidem ſervandæ adhiberi talia media, quæ à politicis ejuſmodi ſociis obſervanda præſcribuntur; quos ante omnia non tam alienis adquirendis, quam tuendis propriis invigilare oportet. Circa internam heic concordiam retinendam maximus labor. Ad hanc ſumme neceſſarium eſt, ut cuique ſua jura

maneant;

maneant; ac nulli concedatur, ut imbecilliorem poſſit opprimere; utque adeo inter diſpares licet opes par ſit omnium libertas, atque ſecuritas. Exoletæ prætenſiones æterno ſilentio damnentur, & uti quiſque poſſidet, ita deinceps retineat. Recentes lites arbitrio ſociorum extra gratiam, aut odium poſitorum componantur. Horum ſententia qui ſtare detrectaverit, ab omnibus fuerit coërcendus. Quod ſi ſyſtemati ſociorum Principem ſibi placeat adſciſcere, magna præcautione opus eſt, ne dominatum iſte poſſit affectare. Ei fini cumprimis inſervit, militem, & loca munita ab ipſius arbitrio non dependere. Quin non legibus ſolummodo certis & accuratis eſt circumſcribendus; ſed & perpetuum aliquod conſilium eidem circumponendum, quod ſocios repræſentet; cui res quotidianæ totam Remp. concernentes exſequendæ committantur, ſuper quibus prius ab univerſis ſociis fuit definitum. Ad

idem referenda fuerint omnia, quæ exteris cum Rep. intercedunt, ubi prius examinentur, inde ad ſingulos ſocios referantur, ac demum generalis concluſio colligatur. Abs eodem denique arduis negotiis emergentibus conventus ſociorum extra ordinem indicendi, quod ut citra magnos ſumtus fieri, breviorique via res expediri queant, certa ratio fuerit præſcribenda. Enimvero ut tale conſilium ſibi patiantur circumponi Auſtriaci, vix credibile videtur, potentia ipſorum ad civilem redigi modum adſpernante. Neque tamen res Germanicæ tulerint, ut quamdiu ſtirps maſcula ejus domus ſupereſt, dignitas Cæſarea ad alium transferatur. Ergo exoranda erit ipſorum modeſtia, velint opibus partis contenti agere, dominatum in Ordines ne affectent. Ordinum autem erit maſcule, & conjunctis animis reſiſtere, ſi quæ in ipſorum præjudicium tentantur. Præprimis cavendum, ne pauci quidam

dam vel inter ſe, vel cum extraneis fœdera ineant, contra quodcunque Germaniæ membrum valitura. Quod ſi illa adverſus alios tendant, proſpiciendum, nec iſta occaſione Germania bello involvatur. Præprimis autem cavendum, ne exteri ſeſe negotiis Germaniæ immiſceant, neve ullam amplius particulam eidem decerpant. Quin & obſtandum, ne unam atque alteram vicinarum regionum potentior, & dilatandorum finium avidus hoſtis abſorbeat, ex quibus in ipſam Germaniam ſerpere contagio poſſet. Si tale quid tentari adparuerit, mature defenſio adornanda, quærendaque ſocietas eorum, quorum itidem intereſt, ne certa regna in nimiam potentiam inſurgant. Cæterum quamdiu ſua tantum defendere ſatis habet Germania, militem alere perpetuum, præſertim numeroſum non adeo neceſſarium fuerit; deſcriptio tamen mature facienda, quantum quiſq; mittere debeat, ubi opus fuerit.

 Quis

Quis autem modus ſit, etiam pacis tempore ſumtibus valde modicis militem alendi, qui ſtatim, ubi res popoſcerit, in exercitum coire poſſit, optime, ni fallor, ex vicina Suedia diſcere poterant Germani.

§. 5. Enimvero iſthæc omnia, & ſi quæ alia ſalus Germaniæ requirit perſpicere, atque in uſum transferre facillimum fuerat, modo bonam mentem experirentur propitiam, qui ad clavum Reip. ſedent. Sed cum plerique inter præcipuas cauſas diſtractæ in partes Germaniæ collocent religionis diverſitatem, puto non alienum à libertate opuſculi fuerit, paucis recitaſſe, quidnam ſuper iſto negotio abs cordatis quibuſdam viris, me præſente, diſputatum fuerit. Nam neque illa rerum Theologicarum mihi eſt facultas, ut ſuper talibus proprio Marte judicium ferre queam: & minus puto piaculum fuerit aliorum ſententiam retuliſſe, quam propriam exponere; præſertim cum me Sanctiſ-

ſimæ

ſimæ Matris Eccleſiæ Catholicæ judicio humillime ſubjiciam. Cum ergo ipſe Coloniæ Agrippinæ apud Reverendiſſimum atque Illuſtriſſimum Nuncium Apoſtolicum, quem cum aliis quibuſdam obſequii teſtandi cauſa inviſeram, inter varios ſermones ſubjeciſſem, me nondum ſatis capere cauſas, quare tanta per Germaniam diſſidia religio excitarit, cum in Belgio fœderato, quo non ita pridem excurreram, tale quid non deprehendatur; ubi tamen credendi, & non credendi quæcunque placuerit ſumma ſit licentia. Nam quæſtui, negotiiſque ſuis ibi quemque intentum, de alterius religione parum eſſe ſolicitum. Heic illuſtris Vir, qui multum temporis in aulis conſumſerat, ſed tunc in penitiſſimum ſeſe otium abdiderat, petita à Nuncio venia: Quoniam, inquit, iſte peregrinator mentionem injecit rei, quæ diu cogitationes meas exercuit, quid demum mihi probabiliſſimum fuerit viſum jam

exponam, poſtquam & otium omnibus allubeſcit, & vix mea putem adprobaturum me, niſi tam politis animabus, quales veſtras deprehendi. Inde altius ingreſſus recenſuit, quam multis hæreſibus ab initio res Chriſtiana fuerit diſtracta, quarum pleræque ſucceſſu temporis ultro evanuerint. Sed vix ullum dari ſchiſma, quod gravius Eccleſiam diſtraxerit, & quod non privatos duntaxat aliquos, ſed integra regna corripuerit, quam cui ſuperiori ſeculo pauci quidam in Germania Doctores occaſionem dederunt. Magna ingeniorum vi, ſed & truculentiſſimis odiis invicem certatum, necdum apparere ſpem componendi tam horrendi diſſidii. Abditas fatorum cauſas ſcrutari noſtrum jam non eſſe. Quid tamen rerum humanarum conditio rationis ſuggerat inveſtigare, magis ex decoro ſui ordinis fore.

§ 6. Apparet igitur, ait, duabus potiſſimum rebus homines vehementer

ter irritari, contemtu, & interceptis utilitatibus. Neque de illo contemtu loquimur, quo alicujus exiſtimatio & fama directe proculcatur, ſed quem ſibi cerebroſiſſimus quiſque ex diſſenſione alterius fingit. Hac enim labe ingenia humana utplurimum laborant. Non modo contra contendere, ſed & hoc ipſum, non conſentire, odioſum eſt. Qui enim non conſentit alicui, putatur eum tacite erroris accuſare; qui in multis valde diſſentit, pro ſtulto eundem habere videtur. Iſte porro morbus, quam maxime vexat homines umbraticos, in ſcholarum pulvere enutritos, & ſolitariis ſuis ſpeculationibus vacantes. Horum hoſtis ſtatim capitalis eſt, qui pro oraculis habenda non putat, quæ ipſi ſibi perſuaſerunt. Nec majori quondam ardore inter Romanos atque Pœnos ſuper imperio orbis certatum; quam inter literatos ſæpe ſuper ſyllabis, aut minutiis aliis depugnatum vidimus. Par, ſi non acrior intem-

peries agitat Sacerdotum nationem, (nam libertatem ſibi ſtipulanti Nuncius placide annuerat,) quorum cum ſinguli ſibi peculiariter Numen credant favere, ſi quis ab ipſorum placitis abeat, præter injuriam ſpretæ autoritatis, impietatis quoque arguitur, tanquam qui contemtu veritatis cœleſtis, aut ex profana pertinacia, ne quid ab aliis videatur didiciſſe, manifeſtum licet errorem exuere dedignetur. Et vero mirum eſt, eos, qui placidiſſimam religionis Chriſtianę manſuetudinem aliis inculcant, tam horridis ſcatentes affectibus geſtare animos. Aut oſtendat mihi aliquis, in quo hominum genere plus reperiatur ambitionis, avaritiæ, invidiæ, iracundiæ, contumaciæ, & ubi quilibet ſe ſuaque tanti facit, ut qui diverſa ſentire auſus fuerit, continuo æternis flammis addicatur, ne Deo quidem tam ſeveras ſententias reſcindendi facultate relicta. Cæterum quod ægre quis ferat, ſi ſua commoda

per alios intercipiantur, id à ratione non uſque adeo abit.

§. 7. Enimvero ad penitius intelligendas diſſidiorum cauſas conſiderandum quoque, qualis ſit velut genius triplicis illius religionis, cui publica libertas per Germaniam indulgetur. Equidem quam adpoſite quælibet iſtarum ſua decreta ex ſacris literis probet, noſtrum non eſt inveſtigare, quibus talia in uſum privatæ duntaxat pietatis tractantur. Et abſit tantam ſanctiſſimæ Matri Eccleſiæ malignitatem tribuere, ut exitiabilem errorem velit propinare nobis, qui tanto ipſam obſequio veneramur. Fas tamen eſt nobis diſpicere, quatenus via ſalutis æternæ, circa quam Sacerdotes laborant, ad rationes noſtras politicas quadret. Neque enim crediderim Optimum Numen per cultum ſui civilis vitæ tranquillitatem voluiſſe perturbare. Ut ergo ab illis initium faciam, qui à noſtra Eccleſia Catholica ſeceſſionem fecerunt,

ſane in Lutheranorum religione nihil licuit animadvertere, quod principiis doctrinæ civilis repugnaret. Poteſtas circa ſacra Principibus aſſerta; opes Sacerdotum ad tenuitatem magno Reip. bono, (quidquid vos torvum intueamini,) redactæ; plebi inculcatum, ut Magiſtratus tanquam Dei vicem in terris gerentes vereri meminiſſent; denique bonorum operum ſumma officio boni viri definita. Neque diſplicet inania quædam ceremoniarum, & aliquem publici cultus adparatum relicta, divertendis ſimpliciorum animis, quorum captum nudæ pietatis meditatio fere ſuperat. Jam myſteria religionis uti non ad portentoſę ſuperſtitionis horrorem adornata; ita decorum videtur, abs humani ſubtilitate ingenii tantum impetrare ſapientiam, & potentiam divinam, ut ſublimius quiddam ab hac præſtari poſſe credatur, quam quo iſti penetrare conceſſum. Quin ipſa craſſities, quam nonnulli exagi-

exagitant, ad ingenitatis opinionem conciliandam fuit. Hinc uti nulla religio de Principibus Germaniæ melius mereri poterat; ita in univerſum Monarchico ſtatui vix ulla magis idonea videtur. Et vero, ni reſpectus cæterarum ditionum Carolum V. inhibuiſſet, magnæ ſimplicitatis argui mereretur Imperator Teutonicus, quod, initio à Principibus & urbibus nonnullis facto, occaſionem iſtam ex bonis ſacris locupletandi patrimonium Imperii neglexerit; Principibus haut difficulter ipſum in prædæ partem admiſſuris, & plebe in novos illos Doctores valde prona. Quod attinet Calvinianam religionem, quam vocant, illa à priori parum abit, niſi quod omnes Catholici ritus reliquias cum pulviſculo voluit ejicere, atque recentia dogmata ſubtilius, quam à Lutherianis factum elimare. Quorum utrumque parum ad plebis animos accommodum. Nam & obtorpeſcunt fere iſti, univerſo

cultu

cultu divino intra declamationem, exiguumque hymni fragmentum redacto. Et ubi virtus habetur circa res ſacras curioſitatem exercere, diſtortiſſimo cuique ingenio plurima novandi ſuboritur prurigo, quam inexpugnabilis comitatur pertinacia propugnandi, quod opinionis ſemel arreptum fuit. Quin & ad ineptias à quibuſdam itum eſt, & comam paulo ornatiorem nutrire pro piaculo habitum. Cæterum illud prudentibus dudum obſervatum, genium ejus religionis fere in libertatem democraticam inclinare. Nam plebe circa res ſacras, cenſuramque morum ſemel ad ſuffragium admiſſa, iniquum videbatur unum Principem de ſumma rerum civilium poſſe ſtatuere. Iſthæc porro novæ religiones, magnam Germaniæ partem amplexæ, quare per mutua diſſidia communium adverſariorum vires reddiderint validiores, nullam cordati aliam perſpiciunt cauſam, præter illam, de qua modo dicebamus,

bamus, Sacerdotum pervicaciam in tuenda non tam doctrina, quam exiſtimatione ſua; cui plurimum decedere exiſtimant, ſi planiora docentibus, aut moderatiora ſuadentibus pauliſper concedant. Nam de utilitate aliqua non litigatur, cum æque utrorumque interſit, ne in Eccleſiæ Romanæ ditionem redigantur. Ergo quia à Sacerdotibus impetrari non poteſt, ut ſuam obſtinationem poſt commoda Reipub. ducant, Principum fuerat, iſtud diſſidium paulatim extinxiſſe, non quidem violenta per remedia, queis irritantur magis diſſenſiones, quam ſopiuntur, ſed molliori via, & velut per obliquum. Nam ſi Principes in adſciſcendis miniſtris non amplius vocabula ſectarum, ſed animi atque ingenii dotes ſpectent, ſi pari modo utrique religionum addicti cives habeantur, ſi Sacerdotibus interdicatur controverſias illas in concionibus agitare, & aſperis nominibus alteram partem per-

perſtringere, ſi denique in ſcholis publicis non ferantur Doctores, niſi viri moderati, atque prudentes; non dubito, quin paucos intra annos illæ lites ultro ſint expiraturæ. Verum male credo de ſanctiſſima Eccleſia Romana meretur, qui ſana conſilia iſtis hominibus ſuggeſſerit.

§. 8. Enimvero alia prorſus indoles eſt religionis noſtræ Catholicæ, quam novarum iſtarum. Nam hæ quidem Sacerdotes volunt eſſe miniſtros Magiſtratus & populi, ut heic imbutæ bonis moribus animæ ad æternam ſalutem poſt mortem deducantur. Catholicæ religioni non tam curæ eſt, ut animi ad probitatem formentur, quam ut Sacerdotum opes, potentia, & autoritas immenſum gliſcat. Et ſane dudum miratus ſum ineptias noſtrorum Sacerdotum, quod controverſias, quæ ſibi cum hæreticis, (ut ipſi vocant,) intercedunt, ex ſacris literis decidendas ſuſceperint; cum longe planior, atque evidentior

modus

modus ſuppetat ad certitudinem demonſtrationum Mathematicarum omnia definiendi. Stabilito enim, atque admiſſo principio illo, quod innui, religionis Catholicæ finem eſſe, ut Sacerdotum opes atque autoritas magnæ ſint, veſani forent adverſarii, ſi vel verbulo ſibi ultra cenſerent oppugnanda dogmata, circa quæ tanta vis chartarum hactenus fruſtra fuit conſumta. Exempli cauſa unum duntaxat atque alterum ſubjiciemus. Scripturis ſacris tribuitur obſcuritas, eiſdemque legendis arcentur Laici; ut ſoli Sacerdotes earundem interpretandarum jus retineant, neque Laici ex iiſdem quædam eruant, quæ non ex re Sacerdotum forent. Iiſdem jubentur ſuccenturiari Traditiones, ut ſi quid forte in ſacris literis omiſſum eſſet, ad illum finem faciens, commode ſuppleri poſſet. Jam tota religio tot ceremoniis adornata, ut earum ſplendore, atque numero plebs obruta, & velut attonita de ſolida

pietate

pietate rimanda cogitationem ſuſcipere nequeat. Peccatorum remiſſionem ſoli Deo relinquere lucroſum non erat. Ergo illa poteſtas Sacerdotibus aſſerta; queis haûtquaquam placebat tam proficuo jure diſſolute uti, nec generali confeſſione, & munuſculo aliquo à liberalitate confitentis dependente adquieſcere. Exactiſſima enumeratio ſingulorum peccatorum requiritur, taxatione eorundem in Sacerdotis arbitrio poſita. Heic ſi dives eſt reus paratiſſimum eſt lucrum, etiam ubi gratis peccata fuerunt remiſſa. Quis enim adverſus tam benignum Patrem liberalitatis quid non exhibeat? In pauperes ſecurius licet autoritatem exercere. Et quanti eſt, omnium hominum arcana noſſe? aut quis non revereatur pectoris ſui arbitrum? Miſſa porro nihil accommodatius ad lucrum atque autoritatem Sacerdotum promovendum. Nam quis tam ſalutarem operam navanti præmium negare velit? Aut quis non

adoret homines tam venerabilem victimam murmure ſuo producere valentes? Laicis uſum calicis recte ademtum mordicus eſt defendendum, ne in ulla re Sacerdotes erraſſe videantur. Nec fruſtra numerus ſacramentorum auctus, ut eo frequentius Sacerdotibus egerent homines. Et quantum lucri vel id ſolum tribunalibus Eccleſiaſticis adfert, quod ad illa omnes cauſæ matrimoniales trahuntur, eo duntaxat prætextu, quod matrimonium ſacramentum ſit? Citra hoc enim uxorati videbantur æque dextre naturam matrimonii poſſe intelligere. Vis meritoria bonis operibus adſcripta uti ambitioſam hominum pietatem inſigniter ſtimulat; ita dum eadem iis fere rebus definiuntur, quæ Sacerdotes locupletant, cum reliquo Theologiæ ſyſtemate optime quadrat. Quin nec alio fine inceſſum crediderim Purgatorium, quam ut tributo poſſent onerari, quos mors alias rebus humanis exemerat. San-

Ctorum

ctorum invocatio uti ſplendorem religionis non parum auget; ita autoritatem Sacerdotum ſuſpicere neceſſum eſt, qui cogitant iſtorum decreto divinæ aulæ proceres creari. Plura addere apud callentiſſimos putidum foret; & cui accuratius iſta ſcrutari vacaverit, ad eum guſtum cætera deprehendet. Ipſe porro Sacerdotum reſp. quam artificioſe compaginata, quam preſſe omnia inter ſe connexa! ut vere dicere liceat, nullum ab orbe condito fuiſſe corpus tam bene diſpoſitum, aut tam validis ſubnixum radicibus. Jam primo ad correctiſſimæ inſtar Monarchiæ reſp. concinnata. Ipſi Principi Sacerdotum divinæ par autoritas circumdata. Dei Vicarius, errare neſcius, ætheris erebique claves citra provocationem aut interceſſionem diſpenſans. Nam quod melioribus ſeculis credebatur, regnorum omnium arbiter, Reges ſolo dejicere, aut locare pollens, novi Doctores tanquam invidioſum nimis infamarunt.

Et

Et quia majeſtas iſtius Principatus ſanctimoniæ potiſſimum opinione ſtat, per electionem idem defertur, ut, quia ſæpius regia ſoboles degenerat, non niſi digniſſimo, & juveniles extra affectus conſtituto, locus patefiat; ſimul ut magis in Eccleſiæ, quam familiæ bonum foret intentus. Ob eaſdem rationes omnibus ejus Reip. membris cœlibatus indictus, ut ne privati reſpectus alio curas averterent. Quanta porro Ordinum multitudo, quanta varietas! ut eo plures forent, qui Eccleſiæ rebus invigilarent, & attrahendis Laicorum bonis hamos jacerent. Neque vero ullus Principum tam addictũ civium ſuorum experitur obſequium; & cum inter ipſos non deſint æmulationes, eas tamen, ne in Reip. detrimentum erumpant, ſapientiſſime novit temperare Pontifex. Nam antiquos ordines recentiori Societati Jeſu parum propitios eſſe conſtat, quod per hanc illis non parum exiſtimationis deceſ-

deceſſiſſe credatur. Poſtquam enim veterum Monachorum ſimplex ſanctimonia laſciviam recentioris ſeculi parum videbatur frenare poſſe, maximo Eccleſiæ bono ſubiit ſanctiſſima illa Societas, quæ labentes res feliciſſime reſtituit, ſuſcepta juventutis informatione, & per confeſſionem ſimulque polita converſatione exploratis omnium hominum arcanis. Sic ut multi puteut, pleraque ad Remp. ſacram poſſe adplicari, quæ apud Jobum de Leviathane ſenſu myſtico traduntur. Sine dubio autem optimam illam judicaveris religionem, quæ & cultores ſuos maximis divitiis atque honoribus cumulavit, & efficaciſſimis inſtructa eſt mediis ad tondendas ſimul, & in obſequio retinendas oviculas. Puto tamen ex hiſce adparere; ſtolido plane modo controverſias religionis hactenus inter Catholicos, recenteſque Doctores fuiſſe diſceptatas. Nam noſtri quidem hoſce in hæreticorum numerorum conjectos

jectos igne, ferroque delendos clamitarunt, injecta ſinceræ reconciliationis deſperatione. Inde non potuerunt non iidem acerrime ſalutem ſuam procurare; & poſtquam ſemel Laicos ſiniſtra opinione de Catholicorum Sacerdotum ſanctimonia imbuerant, facile erat, oſtentatis horum bonis, iſtos ſibi defenſores comparare. At ſi ab initio mens non læva fuiſſet, non deerant media deliniendi Laicos, diverſas partes amplexos: & citius in gratiam cum Pontifice Maximo erat rediturus fraterculus Saxo, oblato pingui aliquo beneficio, quam petitus fulmine, cujus vis tam longo itinere, & per cœli aſperitatem intepuerat. Ex adverſo mirari ſubit recentium Doctorum ſimplicitatem, quod ſuadere noſtratibus non erubeſcant, relicta ſua conditione, & ejuratis tantis opibus ad ipſorum partes tranſire, ut ibi vile vulgus ſint, cum fame acriter luctaturi. Nam ut populum obtentu libertatis, ac Principes illecebra lucri

ad

ad ſeſe invitarent, majoris rationis erat. Etſi. poſtquam ſemel primus ille impetus deferbuit, & noſtri poſt improviſam cladem copias ſuas curatius inſtruxere, ſatis adparuit, melius rerum ſuarum ſategiſſe noſtrates, quam alteros illos. Nam quantum memini, præſenti ſeculo nemo Principum amplius ad iſtos tranſiit; nonnullos tamen intra ſinum ſuum Eccleſia Catholica recepit. Plura parantem addere Nuncius interpellavit; & ſatis, inquit, peritiam tuam in rebus Theologicis nobis adprobaſti; nec auditores defuturi eſſent, ſi publice talia docere inſtitueres. Etſi fateor eadem non adeo ad captum novitiorum eſſe: nec tibi fas fuerit, (me reſpiciebat,) intra horulam admitti in myſteria, abs quorum cognitione tot millia verſutiſſimorum hominum magna ſolicitudine plebem arcere laborant.

§. 9. Iſthæc præſente Nuncio Apoſtolico ſat libere prolata, nec ſine

can-

candoris laude, animum mihi addiderunt, ut deinceps apertioris pectoris hominibus aurem accommodare minus trepidarem. Nec multo poſt in aliquem incidi virum patriæ ſuæ rerum peritiſſimum, ſed qui à nova religione non magnopere videretur abhorrere. Eo curatius venia mihi petenda eſt talia referenti, ne quis iſta omnia abs me probari putet. Ille igitur, mentione nuperi ſermonis à me injecta, paulo altius exorſus, quod in Rep. bene conſtituta omnino deceat certas eſſe perſonas, cultui divino publice exercendo vacantes; quos honeſte ſuſtentari neceſſarium ſit; ſed & conveniens eſſe, ædes ſacras publice exſtrui, quarum decor externam quandam majeſtatem religioni conciliet, ad plebem devotione accedendam non inutilem. Sed neque illud quenquam cordatum, inquit, negaturum arbitror, quæcunque perſonæ ad cultum religionis nihil conferunt, ſacras jure vocari non

poſſe; & quæ ad tales alendos in ſumuntur bona ſanctimoniæ nihil habère. In Germania porro tum liberalitate Imperatorum ac Principum, tum devotione privatorum tantis opibus cumulatus fuit Sacerdotum ordo, ut ſaltem dimidia, ſi non major pars Germaniæ ad ipſos ſpectaverit, inaudito apud omnes gentes exemplo. Ad iſtorum autem bonorum fructus devorandos immenſa vis otioſorum hominum ſeſe adplicuit. Id quod neque Theologiæ, neque decretis civilis prudentiæ ſatis congruit. Divinæ literæ jubent Sacerdotes honeſte ali, neque obturari os bobus triturantibus. Neque Sacerdotum nomen attribuunt illis, qui nullam Miniſterii ſacri partem attingunt. Quin & eædem neque perſonas, neque bona ſacra eximunt ab inſpectione ſummæ poteſtatis civilis, quo minus ab eadem ad ſalutem Reip. debeant temperari. Nimiam autem molem bonorum ſacrorum non eſſe ex uſu Reip.

ſatis

ſatis perſpexerunt Veneti veſtri, qui eorundem incrementis obicem poſuere, nequidquam ringente Pontifice. Scilicet in tabem velut attenuari civitates neceſſum eſt, ubi tantas divitias ad ſeſe trahunt homines, aliud extra Remp. caput agnoſcentes, & ab oneribus publicis exemtos ſeſe divino jure ferentes. Equidem de numero Epiſcoporum non habet Germania quod queratur. Quin longe anguſtior ille eſt, quam pro latitudine regionis, ſi munus ſacrum ipſis obire placeret. Sed quo tantæ ipſorum opes? Dicis, eſſe eoſdem ſimul Principes Imperii, & partem capeſſere de cura Reip. Ergo abſtineant ſacro nomine Epiſcoporum, quod officium ipſos obire non ſinit ſecularium negotiorum moles; & nihil aliud velint audire, quam quod ſunt. Nam puto nihil detrimenti capiet religio Chriſtiana, ſi vel maxime Epiſcoporum aliquis Germaniæ per annum unam vel alteram miſſam non celebraverit,

 ſuper-

ſuperbo ſtipatus ſatellitio, & primis Chriſtianæ religionis diſſeminatoribus paupertatem ſuam exprobrans. Sic gaudeat ſane Moguntinus ſua ditione, ut poſſit ſuſtinere dignationem Cancellarii Germaniæ. At cur ſancta ipſi Sedes ſit attribuenda, cum alii Principes, queis æque reſp. cordi eſt, vulgari ſint contenti, cauſa non adparet. Jam de Canonicis quid dicam lignis, ex quibus dolantur Epiſcopi? Eorum opera, quod in rebus ſacris nihili ſit, ipſi non erubeſcunt profiteri, dum irregulares ſeſe Canonicos ferunt, & parcendo gutturi Vicariorum opera templorum fornices clamore laceſſunt. Ex his qui nullam partem negotiorum profanorum attingunt, inutilia terræ pondera ſunt, ventri atque inguini ſervientes. Qui profana tractant cur ſacri audiunt, aut cur ſacris bonis abutuntur? Jam quid de immenſis opibus monaſteriorum dicam, & de infinitis examinibus raſorum, quibus illa obſidentur? Equi-

dem

dem dari collegia, in quibus juventus Eccleſiæ ac Reip. formetur, omnino expediebat. Neque abnuerim, eadem poſſe inſervire hominibus ad profundas duntaxat ſpeculationes idoneis; ex quorum ingeniis qui Reip. provenire poterant fructus, per vitæ civilis turbulentiam intercipiuntur. Aſt ubi hiſce de tranquillo ſeceſſu fuit proſpectum, neque ipſi teneritatem ingenii in pœnam ſibi datam poſſunt queri, & ſæpe largo cum fœnore reponunt, quod in ipſos à Rep. fuerit impenſum. Utrumque tamen genus ſobriis impenſis optime alitur; exuberans pinguedo vigorem & induſtriam velut oblimat. De cætero nulla apparet ratio, quare deſperati homines, aut qui tædio laborum cucullo deformes incedere amant, abſurdis boatibus templa impleturi, aut frigidiſſimo affectu repetitas preculas Deo ad globulos annumeraturi, publice ſaginari debeant. Illud pro mole bonorum ſacrorum quidam palma-

 rium

rium ducunt argumentum, quod per iſta conſulatur illuſtribus & nobilibus familiis. Dum enim ad beneficia Eccleſiaſtica promoventur, qui familiam videbantur gravaturi, adeoque diviſio patrimonii prohibetur, opes, ſplendorque familiarum conſervari melius poteſt; quin & augeri, ad dignitates ampliſſimas provectis, queis alias domi cum paupertate fuerat luctandum. Et fateor vel per ſolam hanc rationem illuſtrium favorem familiarum ſibi pignerari poteſt Eccleſia Romana. Enimvero uti familiarum nobilium ſplendorem ſervari fors egregium fuerit; ita ſine dubio illi, abs quibus bona ſacra ſunt profecti, de iſthoc per eadem procurando ne per ſomnium quidem cogitarunt; nec in eo fine ſacri quidpiam poſſumus deprehendere. Quin ſi poſtgenitis honeſtus eſt animus, ſuppetunt bello ac pace media, quibus & rem, & famam poſſint quærere. Sin neque domi, neque militiæ ulli ſint uſui, noſſe

debebant invidendum nimis ignaviæ præmium eſſe, victum publice velut in prytanæo accipere. Quod, ſi repoſuerint, ſaltem hoc modo impediri, ne gliſcens nimium numerus nobilium ob paupertatem demum deſpectui habeatur; reſpondemus, ſi digna nomine ſuo germinet nobilitas, multitudinem ipſorum ordini reique publicæ nihil obeſſe; cum virtuti numquam ſtatio aut præmium ſint defutura. Quod ſi metuant, ne ipſi, quos tulit ætas parentum pejor avis, dent progeniem vitioſiorem, recte quidem, dum matrimonio abſtinent, orbem ignavis fucis opplere parcunt. Sed & extra ſacros ordines licet fœminis abſtinere. Aut ſi citra ſcorta libidinem retundere non datur, neſcio quam miſerandum videtur, bonos iſtos antiquos, dum Reip. aut heredibus ſuis aliquid ſubtrahendo animæ ſe ſuæ conſulturos crediderunt, atratis admiſſariis pabulum ſuggeſſiſſe.

§. 10. Quæ cum ita ſint, facile puto cauſam ſuam Deo, cordatiſque omnibus adprobabunt Principes Proteſtantes, quod cum reliquas ſummi imperii partes in ditionibus ſuis exercerent, curam quoque ſacrorum ſibi vindicaverint; ſaltem qui id temperamentum obſervarunt, ut quæ antea fere ad lardum generandum inſumebantur, deinceps cederent in uſum eorum, qui re ipſa Eccleſiæ operam aliquam navant, aut juventutem pietati, boniſque literis formant; quæ ſupererant Reip. deſtinatis. Quod ſi iſtos Cæſar, cæterique Principes Catholici fuiſſent imitati, magnus morborum fomes ex corpore Germaniæ ſimul expurgabatur. Neque magnopere poterat indignari ſanctiſſimus Pater, niſi aperte ſe Patronum vitiorum oſtendere vellet. Et nulla neceſſitas ſubigebat fidem Catholicam ejurare, utut Sacerdotes, eorumque bona paulo preſſius ad bonum Reip. forent reformata. Nam & antiqui

 Chri-

Chriſtiani, paupertatem adhuc ſociam pietatis habentes, & antequam de privilegiis ſedis Romanæ innotuiſſet, in fide cum eadem Eccleſia Romana conſpirabant. Maxima difficultas nonnullis circa Epiſcopatus adhuc ſuperſtites viſa fuit, quos neque Cæſari, neque Principibus aliis accreſcere rationes Reip. Germaniæ ferunt. Verùm quid morbidus Germaniæ ſtatus patiatur facile adparet, quem omnis mutatio magnis concutere motibus poteſt. Ergo maneant ſane iſti Epiſcopi, & tam opimis ditionibus fruantur; dummodo meminerint, ſe eaſdem Germaniæ debere, & ſe Germaniæ Principes eſſe; quibuſque adeo Germania magis quam Roma ſit amanda. Sed & eorum, quæ ſemel perierunt, & deſiderium bona fide exuant, ne dum iſta recuperare nituntur, fors præſentia quoque ſimul amittant; ſaltem turbis patriam involvere amplius parcant. Equidem ſuperiori ſeculo non adeo difficile videtur

detur

detur fuiſſe, Epiſcopatus in aliam reformare faciem, ni Colonienſis Electoris conatus in caſſum cecidiſſent, aut ſi alios quoque Epiſcopos ſimilia tentandi lubido ſubiiſſet. Et ſane, excuſſa ſemel Sedis Romanæ reverentia, licebat Epiſcopatus illos in Principatus hereditarios convertere, tranſcriptis itidem in capitulares prębendis. Aut, ſi hoc diſplicebat, per electionem deinceps quoque dignitates iſtæ conferri poterant. Neque enim adeo obtuſo ſunt ingenio Proteſtantes, ut bona iſta non in eoſdem queant uſus impendere, quibus à Catholicis deſtinantur. Et quieti Germaniæ expediebat, novæ iſti religioni univerſos nomen dediſſe, quam per diverſitatem fidei in partes diſtrahi. Iſtud autem ignavum pecus Monachos & prave ſolertes Jeſu Sodales ſi qua poſſet expurgare Germania, calidiſſimos ſimul exploratores abs ſeſe amoliretur, & quæ iſti tuburcinantur bona vel ſola ſufficerent

cerent

cerent alendo exercitui, qui vicinis omnibus eſſet formidabilis. Talia dum diſſerentem audio, jamdudum fortunis Eccleſiæ Catholicæ per Germaniam metuere ſubibat; ni ſuccurriſſet, fruſtra privatos & ſpecioſa conſilia fingere, & magnos animos ſumere intra parietum ſuorum umbracula, quamdiu bona ſua ignorant illi, quos ad clavum Reip. naſcendi ſors, opes magis præter meritum, quam ſapientiam largiri prona, admovit. Iſthæc ſuper Imperio Germanico inter peregrinandum mihi obſervata viſum fuit commentari, quæ profeſſione candoris apud cordatos ſi minus laudem, ſaltem excuſationem merebuntur.

FINIS.

BIBLIOTHEQUE CANTONALE

Digitized by Google

Digitized by Google